

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту
Міністерство освіти і науки України
Український державний університет науки і технологій
Навчально-науковий інститут «Придніпровська державна академія фізичної
культури і спорту»
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МИКИТЧИК ВОЛОДИМИР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 796.011.3:37.035.6"465.06/10

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО
ВІКУ В РІЗНИХ ФОРМАХ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

017 – Фізична культура і спорт

01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В.С. МИКИТЧИК

Науковий керівник: Кошелева Олена Олександрівна, кандидат наук з
фізичного виховання і спорту, доцент

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Микитчик В.С. Формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт. – Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, Дніпро; Український державний університет науки і технологій. Навчально-науковий інститут «Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту», Дніпро, 2025.

Зміст анотації. У дисертаційній роботі представлені обґрунтування і перевірка ефективності інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання для підвищення національної самосвідомості.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання для підвищення національної самосвідомості.

У *вступі* обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичну значущість роботи й особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві наукових працях; відображено апробацію результатів дослідження та кількість публікацій за темою дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– вперше науково обґрунтовано інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, яка включає мету, принципи, завдання, етапи впровадження та критерії ефективності; підґрунтям реалізації технології є використання спеціальних засобів фізичного виховання у різних формах фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя,

примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, прищепленню гуманістичних ідеалів і цінностей олімпізму, орієнтацією на соціалізацію тощо;

– вперше визначено організаційно-педагогічні умови реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містять наступні блоки: організаційний (оцінка нормативно-правової та матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення та можливостей впровадження), соціально-педагогічний (формування мотивації та позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання; створення системи залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання; формування теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя); діагностичний (визначення особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку – здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію, концентрації та стійкості уваги, рівня уяви, здатності створювати оригінальні образи патріотичної спрямованості), програмно-методичний (наукове обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання) та контрольний (оцінка ефективності інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання);

– вперше виявлено критерії формування патріотизму: когнітивний (збільшення словникового запасу патріотичного спрямування; вміння коректно висловлювати власну думку та використовувати термінологічний апарат у процесі занять фізичним вихованням); емоційно-ціннісний (стійкий інтерес до ведення здорового способу життя, позитивне ставлення до різних форм фізичного виховання патріотичного спрямування, прагнення учнів до самовдосконалення у процесі патріотичного виховання, поважне ставлення

до традицій у фізичній культурі, які започатковані у сім'ї, школі, країні тощо); діяльнісно-практичний (вміння розпізнавати та поважно ставитись до національних символів України; активність у заходах, які ініціюються закладом освіти, друзями та, які мають за мету прищеплення навичок ведення здорового способу життя); особистісний (дотримання принципів демократії під час занять різними формами фізичного виховання; поважне ставлення до гравців по команді та суперників, толерантне ставлення до суперників, здатність налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді тощо);

– вперше встановлено гендерні відмінності в особливостях формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, що дозволяє більш диференційовано планувати процес фізичного виховання з обраним контингентом та залучати дієві засоби формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у різних формах фізичного виховання;

– підтверджено наукові дані про необхідність запровадження інноваційних технологій у фізичному вихованні молодших школярів; переваги впровадження інтегрованих уроків з метою підвищення мотивації до навчання, формування пізнавального інтересу у молодших школярів; щодо особливостей залучення молодших школярів до рухової діяльності;

– доповнено та розширено відомості щодо особливостей національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану; організації рухової активності у шкільний та позашкільний час.

Практична значущість полягає в розробці та впровадженні інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання в умовах закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Результати дослідження можуть використовуватися для формування патріотизму у закладах загальної середньої освіти у процесі фізичного виховання з дітьми молодшого шкільного віку.

У першому розділі «Теоретико методичні аспекти формування патріотизму у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку» подано аналіз наукової літератури з теми дисертації, наведено концептуальні засади патріотичного виховання в сучасній системі освіти України, особливості реалізації компетентнісного підходу на уроках фізичної культури у «Новій українській школі», організаційно-педагогічні умови формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, надана характеристика психофізіологічних особливості дітей молодшого шкільного віку.

У другому розділі «Методи та організація дослідження» представлено опис методів, які використовувалися при проведенні дослідження відповідно до його мети, завдань, об'єкту, предмету. Наведено опис етапів організації та проведення дослідження.

У третьому розділі «Організаційно-методичні умови формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку засобами фізичного виховання» представлено результати констатувального етапу педагогічного експерименту, який полягав у проведенні анкетування вчителів фізичної культури Дніпропетровської області та визначенні особливостей когнітивного розвитку учнів молодшого шкільного віку.

За результатами анкетування вчителів фізичної культури встановлено, що найбільш дієвими формами фізичного виховання є позашкільні спортивно-масові заходи (91,7%), урок фізичного виховання (85,4%), руханки (70,80%), години здоров'я (60,40%), фізичні вправи та рухливі ігри під час великих (подовжених) перерв і в режимі подовженого дня (47,9%), фізкультурні хвилини та фізкультурні паузи впродовж дня (45,8%), гімнастика до занять (29,2%), самостійні заняття фізичними вправами (25%). Беззаперечним позитивним фактом у процесі патріотичного виховання сучасної молоді є прищеплення гуманістичних засад олімпізму.

Виявлено, організаційно-педагогічні умови якісного формування патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів.

Показники когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку свідчать, що переважання незадовільного рівня розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію; середній рівень розвитку сприймання, низький рівень концентрації та стійкості уваги.

Оцінка рівня національної самосвідомості дозволила констатувати, що переважання у 92,5% дітей низького рівня.

Отримані результати констатувального експерименту були підставою для розробки інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

У четвертому розділі «Експериментальне обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання» представлено структуру та зміст інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, яка містила мету, принципи, завдання, форми, етапи впровадження та критерії ефективності. Розроблена інноваційна технологія реалізувалась в урочних та позаурочних формах фізичного виховання. До урочних форм відносили уроку фізичної культури. Позаурочними формами фізичного виховання були наступні: у режимі шкільного дня (гімнастика до занять, фізкультхвилинки та паузи, організовані перерви, спортивна година у групах подовженого дня, рухові перерви); позакласні (туристичні походи, фізкультурні свята, ранкова гігієнічна гімнастика, гімнастика перед сном, години здоров'я); позашкільні (зняття фізкультурно-оздоровчого та спортивно-тренувального характеру).

Розробка та обґрунтування інноваційної технології відбувалась таким чином, щоб забезпечити можливість її реалізації у навчальному процесі в умовах офлайн і онлайн навчання. Тому кожна форма фізичного виховання

містила рекомендації щодо особливостей її застосування із врахуванням умов навчання.

Визначено критерії формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у різних формах фізичного виховання (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та особистісний) та організаційно-педагогічні умови впровадження інноваційної технології формування патріотизму, які містили наступні блоки: організаційний, соціально-педагогічний, діагностичний, програмно-методичний та контрольний.

Ефективність інноваційної технології доведена експериментальним шляхом. результати її впровадження у молодших школярів покращився рівень здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію. Наприкінці експерименту у 50,91% дітей переважали середній та 18,18% високий рівні концентрації та стійкості уваги. Кількість учнів із середнім рівнем національної самосвідомості зросла до 58,18%.

Оцінка рівня сформованості національної самосвідомості у учнів визначалась за допомогою закордонного інструментарію «Громадянська позиція та цінності сталого розвитку» зі спеціальним модулем «Громадянські компетентності у фізичному вихованні». З'ясовано, що наприкінці експерименту у учнів 3-х класів спостерігалось переважання високого та вищого за середній рівнів сформованості відчуття поваги до гравців по команді, здатності толерантного ставлення до суперників, здатності до позитивного ставлення до прав людини та здатності до комунікації; вищого за середній та середнього рівнів здатності до не байдужості до однокласників та/або суперників, здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді, до одностайності із гравцями по команді та здатності до відповідальності; низького рівня сформованості проявів антигромадянських компетентностей у середньому.

Отримані результати дослідження дають змогу стверджувати про можливість впровадження інноваційної технології формування патріотизму у

дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання з метою формування рівня національної самосвідомості у молодших школярів.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» представлені підсумки дисертаційної роботи. У результаті дослідження отримано три групи даних, які підтверджують, доповнюють та розширюють вже існуючі розробки, й абсолютно нові результати дослідження.

Висновки відображають вирішення поставлених у дослідженні завдань.

Ключові слова: урок, НУШ, вчитель, учні, сформованість, компетентності, інноваційність, патріотизм, заняття, рухова активність, організаційно-методичні умови, олімпізм.

ABSTRACT

Mykytchyk V.S. The formation of patriotism in primary school children in various forms of physical education. – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 017 Physical culture and sports. – Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sport, Dnipro; Ukrainian State University of Science and Technologies. The Educational and Scientific Institute «Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sport», Dnipro, 2025.

Contents of the abstract. The dissertation presents the substantiation and verification of the effectiveness of the innovative technology of forming patriotism in primary school children in various forms of physical education to enhance national identity.

The purpose of the study is to theoretically substantiate and experimentally examine an innovative technology for the formation of patriotism in primary school children in various forms of physical education to enhance national identity.

The introduction substantiates the actuality of the problem, defines the object, subject, purpose, objectives and methods of the study, reveals the scientific novelty, practical significance of the work and the author's personal contribution in co-authored scientific works; reflects the approbation of the research results and the number of publications on the topic of the dissertation.

The scientific novelty of the results obtained is that:

- for the first time scientifically substantiated an innovative technology for the formation of patriotism in primary school children, which includes the purpose, principles, tasks, stages of implementation and performance criteria, the basis for the implementation of the technology is the use of special of physical education in various forms of physical education, which contribute to increasing motivation to lead a healthy lifestyle, increase and preserve family traditions, interest in the traditions of Ukraine, observance of the rules of respect for national symbols, instilling humanistic ideals and values of Olympism, orientation to socialisation, etc;

- for the first time, the organisational and pedagogical conditions for the implementation of innovative technology for the formation of patriotism in primary school children in various forms of physical education are defined, which include the following blocks: organisational (assessment of the regulatory, legal and material and technical base, human resources and implementation capabilities), socio-pedagogical (formation of motivation and positive attitude to various forms of physical education; creation of a system for involving primary school children in various forms of physical education; formation of theoretical knowledge and principles for leading a healthy lifestyle by primary school children); diagnostic (determining the peculiarities of the cognitive development of primary school children - the ability to memorise, store and repeatedly reproduce the information received, concentration and sustainability of attention, level of imagination, ability to create original images of patriotic orientation), programme and methodological (scientific substantiation of innovative technology of forming patriotism in primary school children in various forms of physical education) and control (assessment of

the effectiveness of innovative technology of forming patriotism in primary school children in various forms of physical education);

- for the first time, the criteria for the formation of patriotism were identified: cognitive (increasing the vocabulary of patriotic orientation; the ability to correctly express one's own opinion and use terminology in the process of physical education); emotional and value-based (strong interest in leading a healthy lifestyle, positive attitude to various forms of patriotic physical education, pupils' desire for self-improvement in the process of patriotic education, respect for traditions in physical culture established in the family, school, country, etc); activity-practical (ability to recognise and respect the national symbols of Ukraine; activity in events initiated by the educational institution, friends and aimed at instilling healthy lifestyle skills); personal (adherence to the principles of democracy in various forms of physical education; respectful attitude to teammates and opponents, tolerant attitude to rivals, ability to establish effective communication with teammates, etc);

- for the first time, gender differences in the peculiarities of patriotism formation in primary school children were identified, which allows for more differentiated planning of the process of physical education with the selected contingent and the use of effective means of forming patriotism in primary school children in various forms of physical education;

- confirms the scientific data about the necessity of introducing innovative technologies in physical education of primary schoolchildren; the benefits of implementing integrated lessons to increase motivation to education, forming cognitive interest in primary schoolchildren; and the peculiarities of involving primary schoolchildren in physical activity;

- information on the peculiarities of national-patriotic education of primary schoolchildren under conditions of war; organisation of physical activity in school and out-of-school time was supplemented and expanded.

The practical significance of the obtained research results lies in the development and implementation of an innovative technology for the formation of

patriotism in children of primary school age in various forms of physical education in the conditions of general secondary education institutions.

The results of the study can be used for the formation of patriotism in general secondary education institutions in the process of physical education with primary school children.

The first chapter «Theoretical and methodological aspects of formation of patriotism in physical education of primary school children» analyses the scientific literature on the topic of the dissertation, presents the conceptual foundations of patriotic education in the modern education system of Ukraine, the peculiarities of implementing a competence-based approach in physical education lessons in «The New Ukrainian School», the organisational and pedagogical conditions for the formation of patriotism in primary school children, and describes the psychophysiological characteristics of primary school children.

The second chapter «Methods and organisation of the study», describes the methods used in the study in accordance with its purpose, tasks, object, and subject. It also describes the stages of organising and conducting the study.

The third chapter «Organisational and methodological conditions for the formation of patriotism in primary school children age by means of physical education» presents the results of the confirmatory stage of the pedagogical experiment, which consisted of conducting a questionnaire survey of physical education teachers in the Dnipro region and determining the peculiarities of the cognitive development of primary school children.

According to the results of the questionnaire survey of physical education teachers, the most effective forms of physical education are extracurricular sports events (91,7%), physical education lessons (85,4%), physical exercises (70,8%), health hours (60,4%), physical exercises and outdoor games during long (extended) breaks and in the extended day mode (47,9%), physical education minutes and physical education breaks during the day (45,8%), gymnastics before classes (29,2%), independent physical education (25%). An undeniable positive

fact in the process of patriotic education of modern youth is the instilling of the humanistic principles of Olympism.

The organisational and pedagogical conditions for the qualitative formation of patriotic feelings in primary schoolchildren are determined.

Indicators of cognitive development of primary school children show that there is a prevalence of unsatisfactory development of the ability to memorise, store and repeatedly reproduce information; an average level of perception development, low level of concentration and sustainability of attention.

The assessment of the level of national identity allowed us to state that 92,5% of children have a low level of national identity.

The obtained results of the confirmatory experiment were the basis for the development of an innovative technology for the formation of patriotism in primary school children in various forms of physical education.

The fourth chapter «Experimental substantiation of the innovative technology of forming patriotism in primary school children in the process of physical education» presents the structure and content of the innovative technology of forming patriotism in primary school children in various forms of physical education, which includes the purpose, principles, tasks, forms, stages of implementation and performance criteria. The developed innovative technology was implemented in lessons and extracurricular forms of physical education. Physical education lessons were included in the standard lessons form. Extracurricular forms of physical education were as follows: during the school day (gymnastics before classes, physical education minutes and pauses, organised breaks, sports hour in extended day groups, motor breaks); out-of-class (hiking trips, physical education holidays, morning hygiene gymnastics, gymnastics before bedtime, health hours); out-of-school (physical education and sports training).

The development and substantiation of the innovative technology was conducted in such a way as to ensure the possibility of its implementation in the educational process in offline and online learning. Therefore, each form of physical

education contained recommendations on the peculiarities of its application, taking into account the learning environment.

The criteria for the formation of patriotism in primary school children in various forms of physical education (cognitive, emotional and value-based, activity-practical and personal) and the organisational and pedagogical conditions for the introduction of innovative technology for the formation of patriotism, which included the following blocks: organisational, socio-pedagogical, diagnostic, programme and methodological and control, are determined.

The effectiveness of the innovative technology has been proven experimentally. As a result of its implementation, primary schoolchildren have improved their ability to memorise, store and repeatedly reproduce information. At the end of the experiment, 50,91% of children had medium and 18,18% high levels of concentration and sustainability of attention. The number of pupils with an average level of national identity increased to 58,18%.

The assessment of the level of national identity of pupils was determined using the foreign methodology «Civic position and values of sustainable development» with a special module «Civic competences in physical education». It has been determined that at the end of the experiment, 3rd grade pupils had a predominance of high and above average levels of respect for teammates, ability to tolerate rivals, ability to have a positive attitude to human rights and ability to communicate; above average and average levels of ability to care about classmates and/or rivals, ability to establish effective communication with teammates, unanimity with teammates and ability to take responsibility; low level of manifestations of anti-civic competences on average.

The obtained results of the study make it possible to assert the possibility of introducing an innovative technology for the formation of patriotism in primary school children in various forms of physical education in order to form the level of national identity in primary schoolchildren.

The fifth chapter «Analysis and generalisation of the study results», presents the results of the dissertation. As a result of the study, three groups of data

were obtained that confirm, supplement and expand the existing developments and completely new study results.

The conclusions reflect the solution of the study's objectives.

Key words: lesson, the New Ukrainian School, teacher, pupils, formation, competence, innovation, patriotism, class, physical activity, organisational and methodological conditions, Olympism.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Микитчик В., Кашуба В. Особливості формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2023. № 2. С. 51-57 <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-2-051>
2. Микитчик В.С. Організаційно-педагогічні умови формування патріотизму у молодших школярів у різних формах фізичного виховання. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 2023. (16). С. 188-193. [https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-16\(35\)-188-193](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-16(35)-188-193)
3. Микитчик В. Обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2024. № 2. С. 84-93. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2024-2-084>
4. Микитчик В., Кошелева О. Ефективність інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2025. № 1. С. 109-115 <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2025-109-115>

Опубліковані праці апробаційного характеру

5. Микитчик В. Узагальнення досвіду з питань патріотичного виховання із використанням потенціалу засобів фізичного виховання в системі освіти України. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи*: збірник тез XXII Міжнародної науково-практичної конференції, 6-7 грудня 2022 року. Харків: ХДАФК, 2022. С. 62-64. URL: https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4062/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%20%D0%A5%D0%94%D0%90%D0%A4%D0%9A_%202022%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Микитчик В. Досвід патріотичного виховання в сучасній системі освіти України. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств*

населення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: ХДАФК, 2023. С. 53-61 URL: <https://journals.uran.ua/hdafk-tmfv/article/view/297202>

7. Микитчик В. Особливості формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в закладах загальної середньої освіти. *Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XV Міжнародної конференції молодих вчених, 2023 року* [Електронний ресурс]. Київ, 2023. С. 153-154. URL: [zbirnyk_tez_molod_hvi_zhovt-lyst_23_7_1.pdf \(uni-sport.edu.ua\)](http://uni-sport.edu.ua/zbirnyk_tez_molod_hvi_zhovt-lyst_23_7_1.pdf)

8. Микитчик В.С. Особливості патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту і здоров'я* : матеріали міжн. наук. інтернет-конф. (Черкаси, 25-26 травня 2023 р.). Черкаси, 2023. С. 33-36 URL: [zbirnyk_konferentsii.pdf \(chdtu.edu.ua\)](http://chdtu.edu.ua/zbirnyk_konferentsii.pdf)

9. Микитчик В. Рівень національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку. *Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. 15. С. 337-339. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7668>

10. Микитчик В.С. Організаційно-педагогічні умови формування патріотизму учнів 3-х класів у різних формах фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. 15 грудня, 2023 р., Київ / Київ. Ун-т імені Бориса Грінченка; за заг. ред. О.В. Ярмолук. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2023. С 124-127. URL: [Тези Конференція ФЗФВС Грінченко 2023.pdf \(kubg.edu.ua\)](http://kubg.edu.ua/tez_konferentsiya_fzfbcs_grynchenko_2023.pdf)*

11. Микитчик В. Обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку. *Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XVII Міжнародної конференції. Київ, 2024. С. 225-227. [zbirnyk_tez_dopovidey_xvii_molod_ta_olimpiyskyu_ruh_13_05_24.pdf](http://uni-sport.edu.ua/zbirnyk_tez_dopovidey_xvii_molod_ta_olimpiyskyu_ruh_13_05_24.pdf) (uni-sport.edu.ua)*

12. Микитчик В., Кошелева О. Інноваційні форми організації занять фізичним вихованням як засіб формування патріотизму. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи*: збірник тез XXIV Міжнародної науково-практичної конференції (4 грудня 2024 року, Харків) : ХДАФК, 2024. С. 55-56. [Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи: збірник тез XXIV Міжнародної науково-практичної конференції](#)

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

В.п.	–	вихідне положення
ЗЗСО	–	заклад загальної середньої освіти
ЗРВ	–	загальнорозвивальні справи
НУШ	–	Нова українська школа
О.с.	–	основна стійка
df	–	число ступенів свободи

ЗМІСТ

АНОТАЦІЇ	2
СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ..	15
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	18
ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	30
1.1. Концептуальні засади патріотичного виховання в сучасній системі освіти України	30
1.2. Реалізація компетентнісного підходу на уроках фізичної культури у «Новій українській школі»	40
1.3. Організаційно-педагогічні умови формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку	48
1.4. Психофізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку як передумови формування патріотизму	54
Висновки до розділу 1	59
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	61
2.1. Методи дослідження	61
2.1.1. Теоретичний аналіз науково-методичної літератури	61
2.1.2. Анкетування.....	62
2.1.3. Педагогічне спостереження.....	63
2.1.4. Методи оцінки когнітивного розвитку.....	63
2.1.5. Метод проєктивних методик.....	66
2.1.6. Педагогічні експерименти	67
2.1.7. Методи математичної статистики.....	68
2.2. Організація дослідження	69

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	71
3.1. Результати анкетування вчителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти з визначення особливостей формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у процесі фізичного виховання	71
3.2. Дослідження особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку та рівня їх національної самосвідомості на етапі констатувального експерименту	83
Висновки до розділу 3.....	88
РОЗДІЛ 4. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	91
4.1. Обґрунтування та розробка інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.....	91
4.2. Визначення ефективності інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання	136
Висновки до розділу 4.....	168
РОЗДІЛ 5. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	170
ВИСНОВКИ.....	185
ЛІТЕРАТУРА	189
ДОДАТКИ.....	219

ВСТУП

Актуальність теми. Українське суспільство висуває нові вимоги до освіти. Одним з головних завдань закладів освіти є патріотичне виховання дітей та молоді, підґрунтям якого є формування особистості, спроможної ухвалювати неординарні рішення та ефективно налагоджувати взаємини у швидкоплинній реальності [127, 172]. Ключовими питаннями у сучасних умовах модернізації освітньої галузі є підвищення якості підготовки підростаючого покоління.

Враховуючи сучасні реалії воєнного часу та тривалої збройної та інформаційної агресії проти України, провідною ланкою у діяльності освітнього середовища нині стає патріотичне виховання здобувачів освіти [14, 127, 136, 174, 194]. Як зазначають науковці, патріотичне виховання повинно сприяти формуванню та розвитку такої особистості, якій буде притаманна висока національна самосвідомість, готовність до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, незалежності й цілісності України, утвердження національного суверенітету держави [5, 165, 194, 205, 221].

Різноманітні аспекти патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення у працях з основ військово-патріотичного виховання [19, 47, 139, 141, 142], значення фізкультурно-масової діяльності у військово-патріотичному вихованні [73, 142], особливостей організації і проведення військово-спортивних ігор [10, 81]. Питання національно-патріотичного виховання, заснованого на традиціях українського народу докладно висвітлені у працях В. Мірошніченко, Т.Ю. Грузевич [111], О.Ю. Бондаренко [13] та інших.

Значний інтерес у науковців викликало поєднання патріотичного та фізичного виховання молоді. Науковці (Т. Сидорчук, Н. Москаленко, С. Афанасьєв та інші [165], А.О. Afanasiev зі співавторами [201], К. Чорна [190, 191], В. Кириченко [76], В. Підгурська [155], Ж. Петрочко

[153, 215], Е.А. Єрмоєнко, К.М. Кукушкін [63], Е.А. Єрмоєнко [59, 61, 62, 63], О. Остапенко [139], В.Й. Кульчицький [88] та інші) досліджували психолого-педагогічні аспекти патріотичного та фізичного виховання молоді. R. Prots зі співавторами [219] обґрунтували модель військово-патріотичного виховання молоді засобами фізичної культури і спорту на основі етнопедагогіки.

Найбільша увага була зосереджена на питаннях військово-патріотичного виховання засобами військового хортингу. Це докладно розрито у роботах Б. Шаповалова [192], О. Шило, І. Майбороди [195], К. Prontenko зі співавторами [218], З.М. Діхтяренко, О.І. Остапенка, М.Д. Зубалія, В.С. Шевчука [47], Е.А. Єрмоєнко [59, 61, 62, 63], І. Malynskiy зі співавторами [210] та інших. Організаційно-педагогічні умови залучення учнівської молоді до патріотичної діяльності (на прикладі військового ліцею) розкриті у дисертаційному дослідженні С.М. Мотики [129].

Аспекти патріотичного виховання школярів завжди були актуальною проблемою, якими займалась Н.С. Сороколіт [169, 171, 172, 173, 221], Є.Ю. Захарова [66], О.А. Кучер [89], Н.В. Москаленко, Н.С. Сороколіт, І.Х. Турчик [127]. Так дослідження Є.Ю. Захарової [66] було присвячено питанням громадянського виховання старшокласників. О.А. Кучер [89] вивчала питання формування громадянської компетентності учнів профільних класів засобами варіативних суспільствознавчих предметів. У наукових напрацюваннях М.В. Тимчик, А.М. Линник, А.М. Гуляєва [178] розкрито сутність та зміст фізичного виховання здобувача середньої освіти як складової частини національно-патріотичного виховання. Т.В. Сидорчук зі співавторами [164] присвятили своє дослідження виявленню рівня сформованості у молодших школярів діяльнісного компонента соціальної компетентності.

Згідно Закону України «Про освіту» серед компетентностей окремо виділяються громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового

способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей [65]. Пріоритетним напрямом у «Новій українській школі» (НУШ) є оволодіння компетентностями та формування інтелектуальної креативної особистості [38, 40, 172].

Сучасна реформа НУШ передбачає не лише зміни в освітній програмі, але й зміни головного рушія покращень в освіті – самого вчителя. У зв'язку з цим певної актуальності набули питання формування готовності майбутніх викладачів. Так пошукам ефективних педагогічних умов формування готовності майбутнього викладача фізичної культури до патріотичного виховання присвячено наукові роботи А.В. Леоненко [90], N. Vakhmat, N. Melnyk зі співавторами [204], О.В. Ливацького [91], Д.С Пелипаса [152].

Таким чином, компетентнісно орієнтована освіта та інноваційні підходи до фізичного виховання молодших школярів на теоретико-методологічному рівні залишаються предметом багатьох наукових досліджень провідних науковців (Н.В. Москаленко [124], Н.С. Сороколіт [169, 174], С.О. Моїсеєва зі співавторами [113], В.С. Рубана, Б.П. Пангелова зі співавторами [146], М.П. Пітина зі співавторами [38, 40], О. Остапенко, О. Тимчик [142, 145, 177], М.А. Єпіхіна, О.В. Келаріу [56]). Однак, з проблематики формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання виявлені лише поодинокі дослідження.

Слід також зауважити що, не зважаючи на наявність певної кількості наукових досліджень, які спрямовані на формування патріотизму у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку у доступній нам науково-методичній літературі відсутні данні про невідповідність організаційних форм і методів виховної роботи військово-патріотичного спрямування інтересам і потребами здобувачів. Зокрема, виявлено недостатнє використання інформаційно-комунікаційних технологій, дослідницьких, пошукових, творчих, ігрових та практично орієнтованих телекомунікаційних проектів, що обумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконувалась згідно тематичного плану НДР Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2021-2025 рр. за темою та «Наукове обґрунтування оздоровчо-рекреаційних технологій у фізичному вихованні різних груп населення» (номер держреєстрації 0121U108320).

Роль автора полягала у розробці та впровадженні інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання для підвищення національної самосвідомості.

Об'єкт дослідження – патріотичне виховання дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Предмет дослідження – засоби та методи фізичного виховання як інструмент формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку.

Завдання дослідження:

1. На підставі аналізу науково-методичної літератури узагальнити досвід формування патріотизму у здобувачів освіти засобами фізичного виховання в системі освіти України.

2. Визначити особливості когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку та рівень їх національної самосвідомості.

3. Дослідити ставлення вчителів фізичної культури до проблем формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку.

4. Визначити організаційно-методичні умови формування патріотизму у молодших школярів у процесі фізичного виховання.

5. Науково обґрунтувати та визначити ефективність інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Методи дослідження. Аналіз науково-методичної літератури проводився з метою узагальнення досвіду формування патріотизму (громадянських та соціальних компетентностей) у здобувачів початкової школи та використання потенціалу засобів фізичного виховання в системі освіти України. Педагогічне спостереження проводилось з метою отримання інформації про діяльність вчителя та учнів на уроках фізичної культури. Анкетування вчителів фізичної культури дозволило визначити особливості формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, засоби та методи, що використовуються, дослідити організаційно-методичні умови проведення занять.

Методи оцінки когнітивного розвитку дозволили оцінити рівень розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію, провести діагностику сприймання, дослідити рівень концентрації та стійкості уваги у молодших школярів. Застосування методу проєктивних методик дало можливість виявити рівень національної самосвідомості.

Констатувальний педагогічний експеримент передбачав проведення анкетування вчителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти Дніпропетровської області з питань формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у процесі фізичного виховання; дослідження особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку та рівня їх національної самосвідомості для наукового обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Формувальний педагогічний експеримент проводився з метою перевірки ефективності розробленої інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання (враховуючі вікові особливості, а саме перехід від ігрової до навчальної діяльності). Основу інноваційної технології склали ігрові методи у раціональному поєднанні з освітньою складовою.

З метою оцінки рівня національної самосвідомості та сформованості громадянських і соціальних компетентностей застосовували валідизований та адаптований закордонний інструментарій «Громадянська позиція та цінності сталого розвитку» (Questionnaire on Civic Attitudes and Sustainable Development, CASD) зі спеціальним модулем «Громадянські компетентності у фізичному вихованні».

З метою кількісного та якісного аналізу експериментальних даних і доведення їх достовірності застосовувались методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів:

– вперше науково обґрунтовано інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, яка включає мету, принципи, завдання, етапи впровадження та критерії ефективності; підґрунтям реалізації технології є використання спеціальних засобів фізичного виховання у різних формах фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, прищепленню гуманістичних ідеалів і цінностей олімпізму, орієнтацією на соціалізацію тощо;

– вперше визначено організаційно-педагогічні умови реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містять наступні блоки: організаційний (оцінка нормативно-правової та матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення та можливостей впровадження), соціально-педагогічний (формування мотивації та позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання; створення системи залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання; формування теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя); діагностичний (визначення

особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку – здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію, концентрації та стійкості уваги, рівня уяви, здатності створювати оригінальні образи патріотичної спрямованості), програмно-методичний (наукове обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання) та контрольний (оцінка ефективності інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання);

– вперше виявлено критерії формування патріотизму: когнітивний (збільшення словникового запасу патріотичного спрямування; вміння коректно висловлювати власну думку та використовувати термінологічний апарат у процесі занять фізичним вихованням); емоційно-ціннісний (стійкий інтерес до ведення здорового способу життя, позитивне ставлення до різних форм фізичного виховання патріотичного спрямування, прагнення учнів до самовдосконалення у процесі патріотичного виховання, поважне ставлення до традицій у фізичній культурі, які започатковані у сім'ї, школі, країні тощо); діяльнісно-практичний (вміння розпізнавати та поважно ставитись до національних символів України; активність у заходах, які ініціюються закладом освіти, друзями та, які мають за мету прищеплення навичок ведення здорового способу життя); особистісний (дотримання принципів демократії під час занять різними формами фізичного виховання; поважне ставлення до гравців по команді та суперників, толерантне ставлення до суперників, здатність налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді тощо);

– вперше встановлено гендерні відмінності в особливостях формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, що дозволяє більш диференційовано планувати процес фізичного виховання з обраним контингентом та залучати дієві засоби формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у різних формах фізичного виховання;

– підтверджено наукові дані про необхідність запровадження інноваційних технологій у фізичному вихованні молодших школярів; переваги впровадження інтегрованих уроків з метою підвищення мотивації до навчання, формування пізнавального інтересу у молодших школярів; щодо особливостей залучення молодших школярів до рухової діяльності;

– доповнено та розширено відомості щодо особливостей національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану; організації рухової активності у шкільний та позашкільний час.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання в умовах закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Основні положення та результати дослідження впроваджено у практику фізичного виховання комунального закладу «Ліцей №23» та комунального закладу «Ліцей №19» Кам'янської міської ради (м. Кам'янське Дніпропетровської області).

Матеріали дисертації впроваджено в освітній процес підготовки здобувачів КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» (м. Дніпро), Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту (м. Дніпро). Запорізького національного університету (м.Запоріжжя) та Університету Григорія Сковороди в Переяславі (м. Переяслав), що підтверджують відповідні акти впровадження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження було представлено на: XXVI, XXVI Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 2022, 2024), Міжнародних конференціях молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2023, 2024), Міжнародній науковій інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту і здоров'я» (Черкаси, 2023), Міжнародній науково-практичній

конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (Дніпро, 2024), XIX Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення» (Харків, 2023), X Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи» (Київ, 2023), регіональних науково-практичних конференціях «Молоді науковці – спорту Придніпров'я» (Дніпро, 2023, 2024, 2025), XV науковій конференції молодих вчених (Кам'янець-Подільський, 2023).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 12 наукових працях, з них 4 – у фахових виданнях України (з них 2 одноосібні) та 8 публікацій апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій, списку публікацій автора, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел, додатків. Обсяг основного тексту дисертації складає 168 сторінок. Робота вміщує 37 таблиць та ілюстрована 24 рисунками. Список використаних джерел вміщує 224 найменування (з них 23 англійською мовою).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Концептуальні засади патріотичного виховання в сучасній системі освіти України

Проблема патріотизму та патріотичного виховання покоління, що зростає сьогодні набуває загальнодержавного масштабу. Це питання актуалізується у державних документах: у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді [82], Програмі українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді [7], у Державному стандарті початкової освіти [45], у яких визначені мета та основні завдання виховання в учнів любові до Батьківщини, усвідомлення дитиною свого громадянського обов'язку на підґрунті національних і загальнолюдських духовних цінностей та утвердження якостей громадянина-патріота. Отже у сучасних реаліях життя значно підвищується роль духовного збагачення сучасної молоді в умовах закладів освіти [26, 178]. Як вказують науковці В.Д. Будак, С.В., Грищенко І.Ф. Лощенова, О.Є. Олексюк [14], Н. Безлюдна [5] пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до свого народу. Враховуючи те, що Україна сповідує європейські цінності, патріотичне виховання українського суспільства має бути спрямоване на формування національної свідомості, любові до України, турботи про благо народу, уміння цивілізованим шляхом відстоювати права й свободи громадян, сприяти громадянському миру та злагоді в суспільстві [82].

На значну актуальність означеного питання вказує створення у 2019 році науково-допоміжного бібліографічного покажчика [131]. У зібранні висвітлені документи, які присвячені питанням національно-

патріотичного виховання в освітньому просторі України протягом 2014–2018 рр.

За роки незалежності України відбулось оновлення та переосмислення нормативно-правового забезпечення патріотичного виховання учнівської молоді у ЗЗСО [144]:

- затверджено Стратегію національно-патріотичного виховання, відповідно до якої національно-патріотичне виховання молоді визнано пріоритетним напрямом діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних цінностей, формування у громадян почуття патріотизму, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, поваги до Конституції і законів України, сповідування європейських цінностей, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [176];

- ухвалено низку Законів України, які спрямовані на визнання учасників боротьби за незалежність, утвердження в Україні ідеалів свободи і демократії, збереження та донесення до населення об'єктивної інформації про доленосні події в Україні;

- прийнято документи, які спрямовані на вжиття заходів щодо консолідації українського суспільства в умовах збройної та інформаційної агресії, зміцнення національної єдності.

Таким чином, соціальний запит на проблему патріотичного виховання молоді є надзвичайно актуальним [144].

Відповідно до «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України» національно-патріотичне виховання має сприяти єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [130]. Структурними компонентами моделі становлення і розвитку особистості повинно бути ціннісне ставлення до себе, до сім'ї, родини, людей, до

суспільства та держави (демократичні цінності), а також формування політичної культури та міжетнічних відносин [82].

Концепція Нової української школи ґрунтується, перш за все, на ідеях виховання особистості, новатора та патріота. Патріотичне виховання нині охоплює шкільну та позашкільну освіту, проте, не слід забувати, що основи патріотичного виховання закладає родина.

Таким чином, згідно позиції Міністерства освіти і науки України «національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [132].

Вітчизняні вчені [96, 176] дотримуються думки, що національно-патріотичне виховання передбачає:

- формування національної свідомості і відповідальності за долю України;
- виховання любові до рідної землі, її історії,
- відновлення і збереження історичної пам'яті;
- культивування кращих рис української ментальності (працелюбності, індивідуальної свободи, глибокого зв'язку з природою та інше);
- виховання бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, культури, традицій

У дослідженні В.І. Мірошніченко, Т.Ю. Грузевич [111] вказано, що запорукою національного відродження України є відновлення духовного багатства, збереження досвіду попередніх поколінь. Одним із завдань патріотичного виховання (формування громадянських та соціальних компетентностей) на сьогоднішній день є забезпечення створення умов фізичного розвитку молодих громадян. У зв'язку з цим на нинішньому історичному етапі розвитку українського суспільства проблемі патріотичного виховання молоді присвячена значна кількість дисертаційних робіт, автори яких пропонують різноманітні системи організаційно-педагогічних умов.

У концепції безпеки НАТО поняття «військово-патріотичне виховання» відсутнє [207, 212]. Натомість в цих країнах вживається поняття колективного захисту інтересів країн членів НАТО. Проте у той же час, науковці R. Curren та С. Dorn [206] досліджуючи проблему виховання патріотизму в школах США, пов'язують поняття «патріотизму» зі справедливістю, освітою та «процвітанням» людини. Вони зазначають, що громадянське виховання, організоване навколо інтелекту, дружби та компетентності, а також всеосяжної сприятливої шкільної громади, яка сприяє розвитку добродійної форми патріотизму, сумісної з громадянськими якостями, глобальною справедливістю, аргументованою власною думкою, відданістю демократичним інститутам та природному середовищу.

На думку польського дослідника Ja. Lusica [209] нині патріотизм повинен бути застосований на практиці, тобто навчальні заняття доцільно проводити у патріотичному дусі, оскільки тільки це здатне призвести до формування патріотизму особистості.

У Франції патріотичне виховання молоді ґрунтується на демократичних цінностях. У цій країні на початку нового навчального року, кожен клас вивішує державний прапор, прапор Європейського Союзу, слова гімну та французький девіз «Свобода, рівність, братство» [208].

За свідченнями британського дослідника А. Petersona [217] концепції патріотизму (на відміну від національної ідентичності) в країні приділяється

недостатньо уваги як в літературі, так і в дискурсі навколо освіти в англійських школах.

Щодо патріотичного виховання у Китаї, то це взагалі державний проект, який фінансується урядом [224].

Не менш цікавим є досвід патріотичного виховання Грузії, де починаючи з 2001 року ЮНІСЕФ, спільно з численними партнерами, організовує чемпіонат з футболу серед дитячих та юнацьких команд на Кубок Президента Грузії. Даний захід дозволяє об'єднати молодь навколо здорових спортивних заходів, метою якого є запобігання шкідливим звичка та популяризація здорового способу життя [74].

В Україні питання патріотичного виховання молоді завжди були досить актуальними. Так у 2021 році Українським інститутом майбутнього презентовано результати фокус-групи щодо дослідження національно-патріотичного питання. Результатами досліджень встановлено, що символами України є символи, які засновані в період козацької доби та/або визвольних змагань, у той же час, визначними постатями є козаки, діячі культури та мистецтва, науковці з давніших часів [167].

Цікавим, на нашу думку, є дослідження, Т. Perga, І. Perga [215], які досліджувати засади та головні напрями національно-патріотичного виховання Пласт в Австралії протягом 1950-1970 р. Науковцями встановлено, що Пласт Австралії зосередив головну увагу на фізичному та спортивному вихованні молоді, що мало гартувати тіло і дух, а також виховувати достойних громадян світу і України. Особливостями виховної системи Пласт було врахування психологічних особливостей різних вікових груп дітей і молоді та організація занять у формі гри на природі за методикою таборування.

Грунтовний аналіз питання військово-патріотичного виховання проведено М. Зубалієм, В. Івашковським, О. Остапенко, М. Тимчиком, Б. Шаповаловим, З. Діхтяренко, І. Білоцерківцем [19, 145]. Науковці розглядали питання військово-патріотичного виховання у процесі

позакласної роботи зі здобувачами освіти. Дослідниками проаналізовано та узагальнено критерії та показники визначення рівнів військово-патріотичної вихованості учнів закладів середньої освіти, висвітлено форми та методи підготовки допризовної молоді у процесі позакласної роботи, формування в учнівської молоді мотивації до військової служби під час позакласної роботи, визначено ефективність застосування в закладах середньої освіти організаційно-педагогічних умов військово-патріотичного виховання та підготовки учнівської молоді до військової служби у Збройних Силах України.

У науковому доробку О. Остапенко [139] виділено причини, які перешкоджають успішному розв'язанню проблеми військово-патріотичного виховання здобувачів середньої освіти в організації «Пласт»; фізкультурно-оздоровчому патріотичному комплексі «Козацький гарт»; військово-спортивній грі «Сокіл» («Джура»); національній дитячо-юнацькій військово-спортивній грі «Хортинг–Патріот». Це недостатня обізнаність учнів із сутністю понять «патріотизм», «військово-патріотичне виховання»; поверхове висвітлення керівниками гуртків і секцій з проблем теорії і методики військово-патріотичного виховання школярів в процесі позакласної роботи.

У свою чергу, Т.М. Гавлітіною [25] обґрунтовано концептуальні підходи до національно-патріотичного виховання підлітків у позашкільному навчальному закладі, що знайшло відображення у програмному забезпеченні його діяльності та розроблено організаційно-педагогічну модель національно-патріотичного виховання підлітків та перевірено умови її реалізації.

Питання створення педагогічних умов для патріотичного виховання розробляла низка фахівців. Так, наукові напрацювання Є.П. Козак, О.І. Остапенко, М.В. Тимчик [80] присвячено обґрунтуванню педагогічних умов військово-патріотичне виховання старших підлітків в процесі військово-спортивної діяльності. Організаційно-педагогічні засади

патріотичного виховання здобувачів освіти з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у позакласній діяльності докладно розкриті у дисертаційному дослідженні Ю.М. Зорі [68]. Наукова робота Р.О. Проць [160] присвячена визначенню та експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов, які на основі етнопедагогічного підходу сприяють впровадженню досвіду козацької педагогіки в систему військово-патріотичного виховання та підвищують рівень психофізичної готовності молоді до захисту Батьківщини. Розробці та експериментальній перевірці педагогічних умов патріотичного виховання учнів старшої школи у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності присвячено дослідження С.П. Оришко [137].

На підвищенні інтересу до патріотичного та фізичного виховання молоді наголошують R. Prots зі співавторами [219] та І. Зеніна, Н. Кузьменко [67]. Науковці вказують, що сьогодні актуальна реконструкція етнічної моделі патріотичного виховання саме засобами фізичної культури і спорту. Так, дослідниками обґрунтовано модель військово-патріотичного виховання молоді засобами фізичної культури і спорту на основі етнопедагогіки, дотримуючись нейропедагогічних критеріїв їх психофізичної готовності до захисту Батьківщини шляхом впровадження спеціального курсу бойових мистецтв.

Так, питання військово-патріотичного виховання молоді засобами військового хортингу знайшли своє відображення у роботах О. Шило, І. Майбороди [195], Б. Шаповалова [192], Ж.В. Петрочко, Е.А. Єрмоєнко [153], І. Malynskiy зі співавторами [78], К. Prontenko зі співавторами [218], З.М. Діхтяренко, О.І. Остапенко, М.Д. Зубалія, В.С. Шевчука [47], Е.А. Єрмоєнко [47] та інших. Науковцями Н.М. Винник, В.Д. Винник (2016) розкрито історичні аспекти фізкультурно-спортивного руху українців та необхідність військово-патріотичного виховання молоді в Україні на прикладі засобів бойового гопака [20].

Психолого-педагогічні аспекти патріотичного та фізичного виховання молоді також досліджувала певна когорта науковців: А.О. Afanasiev [201], Е.А. Єрьоменко, К.М. Кукушкін [63], В. Підгурська [155], В. Кириченко [76, 220], О. Остапенко [141, 139], Ж.В. Петрочко, Єрьоменко Е.А. [153], К. Чорна [190, 191], В.Й. Кульчицьким [88] та інші. Так, Е.А. Єрьоменко, К.М. Кукушкіним [63] перевірено ефективність психолого-педагогічних умов, а також організаційних форм і методів, проведено теоретичний аналіз проблеми виховання фізичних якостей, зокрема військово-прикладних здібностей, умови застосування оздоровчих, загально-розвивальних, прикладних і спеціальних фізичних вправ бойового хортингу для підвищення ефективності роботи систем організму.

В. Підгурською [155] доведено, що кінцевим результатом патріотичного виховання повинна бути сформована цілісна особистість – самостійна, повноправна та творча, яка відчуває ідентифікує себе з українською нацією та реалізує свої можливості на благо України.

Н.Є. Пангелова, Є.Г. Яхно [151] вказують, що нині особливого значення набувають такі загальнолюдські цінності, як патріотизм, гуманізм, честь та справедливість. Дослідники наголошують, що на заняттях фізичним вихованням з дітьми старшого дошкільного віку та особливо з молодшими школярами слід чітко визначати виховні завдання і вирішувати їх у поєднанні з оздоровленням і фізичною підготовкою дитини. При цьому ефективними засобами виховання патріотизму може бути активна рухова діяльність дитини за особливою моделлю системи педагогічних дій [148, 222, 223].

Науковці Д. Бінецький, Н. Касіч [10] вивчаючи проблему військово-патріотичного виховання у процесі спортивно-ігрової діяльності виявили, що 59,1% молодших підлітків мають низький рівень військово-патріотичного виховання. До речі аналогічне дослідження проведене у 2016 році М. Зубалієм зі співавторами [19], які зазначають, що низький рівень військово-патріотичного виховання мали 61,3% дітей того ж віку.

Значний інтерес до проблеми патріотизму з боку дослідників приділено і пошукам ефективних педагогічних умов формування готовності майбутнього викладача фізичної культури до патріотичного виховання. Розробка та теоретичне обґрунтування моделі формування готовності майбутнього викладача фізичної культури до патріотичного виховання здобувачів загальної середньої освіти знайшла своє втілення у наукових доробках В.І. Смолюка [167], В.В. Олещука [135], А.В. Леоненко [90], N. Vakhmat, N. Melnyk зі співавторами [204, 211], Д.С Пелипась [152] та інших.

Науковцями розглянуті особливості підготовки здобувачів вищої освіти факультетів фізичної культури до військово-патріотичного виховання учнів [135, 167]; розроблено суб'єктивний, цільовий, змістово-процесуальний, результативний блоки моделі формування готовності майбутнього викладача фізичної культури до патріотичного виховання. Вони враховують положення особистісного, культурологічного, аксіологічного, компетентісного підходів, реалізуються поетапно (мають ціннісний, когнітивний, рефлексивно-оцінний етапи) [136] та розкрита сутність та зміст фізичного виховання здобувача середньої освіти як складової частини національно-патріотичного виховання [91].

У своєму дослідженні О.В. Годзь [37] дійшов до висновку, що система фізичного виховання здатна сформувати у молоді повагу до загальнолюдських гуманістичних цінностей та забезпечити виховання патріотично налаштованої громадянсько-національно свідомої молоді людини, творчої особистості, здатної самостійно приймати рішення і реалізовувати їх у процесі життєдіяльності з метою збереження національної ідентичності українського суспільства та підвищення іміджу країни у глобальному просторі.

Підсумовуючи власне наукове дослідження Н.В. Гладун [35] вказує, що у процесі реалізації механізму формування патріотичних рис і якостей особистості потрібно звернути увагу на добір методів навчальної діяльності,

які стимулюють процес засвоєння знань, формування патріотичної свідомості тощо. З цією метою використовують пізнавальний, емоційний та операційно-діяльнісний методи. Так, наприклад, реалізація концепції національно-патріотичного виховання може відбуватися на уроках з фізичного виховання під час вивчення таких тем, як відродження Олімпійських ігор сучасності, основні цінності олімпізму, визначні спортивні досягнення олімпійців, Олімпійська Україна, Паралімпійський рух на сучасному етапі, олімпійська філософія та здоровий спосіб життя тощо.

Також слід вказати, що колективом науковців Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського отримано адаптовану та валідну українську версію інструмента «Громадянська позиція і цінності сталого розвитку» («Questionnaire on Civic Attitudes and Sustainable Development») зі спеціальним модулем «Громадянські компетентності у фізичному вихованні» («Civic Competences in Physical Education»). Даний інструмент дозволяє охопити наступні складники громадянських компетентностей: знання, навички, соціальна когезія, рефлексія, толерантність та дає змогу кількісно оцінити вплив фізичного виховання у формуванні громадянських компетентностей [213].

Таким чином нами встановлено, що нині актуалізується питання формування патріотизму у сучасній системі освіти України. Проте досі не вивченим є питання формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання з урахуванням їх психофізіологічних вікових особливостей. Тому наразі актуальним є питання розробки інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку на основі використання різних форм фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів. Не вивченим залишається питання визначення критеріїв

формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

1.2 Реалізація компетентнісного підходу на уроках фізичної культури у «Новій українській школі»

Як вказує Н.С. Сороколіт сучасна освітня реформа – «Нова українська школа», що впроваджена у ЗЗСО для 1-класів з 01.09.2018 року, внесла в освітній процес низку нововведень: навчання на основі діяльнісного та компетентнісного підходу, реалізації ключових компетентностей та наскрізних умінь через засоби кожного [170].

Ключовими питаннями у сучасних умовах модернізації освітньої галузі є підвищення якості підготовки здобувачів початкової загальної середньої освіти. У цьому аспекті компетентнісний підхід, який базується на оволодінні компетентностями, формуванні інтелектуальної креативної особистості, що здатна успішно реалізуватись у різних сферах діяльності є пріоритетним напрямом [65, 172]. Науково-теоретична база актуальності даної проблеми підкріплена такими нормативно-правовими документами як Закон України «Про освіту», «Про фізичну культуру і спорт» тощо. Так, відповідно ст. 12 Закону України «Про освіту» досягнення мети повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності [65].

Як зазначає С.О. Моїсєєв зі співавторами [115], нині сучасні фахівці компетентнісний підхід в освіті ототожнюють з:

- переходом від накопичування знань, умінь і навичок, що є нормативно визначеними до формування та розвитку в учнів здатності практично діяти, а також застосовувати індивідуальні техніки та досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики;
- спрямованістю освітнього процесу на формування ієрархічно підпорядкованої системи ключових та загально предметних знань.

На думку С.Є. Ізосімової [71] компетентнісний підхід доцільно розглядати, як систематичну роботу педагога, спрямовану на розвиток у здобувачів початкової освіти предметних, міжпредметних і ключових компетентностей, які дозволяють їм ефективно вирішувати проблеми у сфері підтримання, збереження та відновлення здоров'я людини.

Згідно державного стандарту «Нової української школи» (НУШ) дев'ята загальна компетентність НУШ спрямована на формування громадянських та соціальних компетентностей, пов'язаних з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікувати себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя [65].

Таким чином ціннісним орієнтиром початкової освіти є формування не тільки активної громадянської позиції та відповідальності за своє життя, а й розвиток громади і суспільства та збереження навколишнього світу [158].

Предметними компетентностями, якими повинен оволодіти учень початкових класів на уроках фізичної культури у НУШ є здатність до:

- виконання життєво-необхідних рухових дій;
- моделювання рухової діяльності;
- виконання фізичних вправ під час ігор та змагань;
- контролю власного фізичного стану;
- аналізу та оцінювання впливу фізичних навантажень;
- добору фізичних вправ для розвитку фізичних якостей;
- виконання різних соціальних ролей;
- дотримання безпечної поведінки та етичних норм у руховій діяльності [84, 182].

Також встановлено, що громадянські та соціальні компетентності початкової освіти передбачають: спроможність дитини діяти як відповідальний громадянин, брати повноцінну участь у громадському та суспільному житті школи та класу, спираючись на розуміння соціальних, економічних і політичних понять та сталого розвитку, критичне оцінювання основних подій національної, європейської та світової історії, а також повагу до прав людини та верховенства права, цінування культурного розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України; виявлення поваги до інших та толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації. Дбайливе ставлення до особистого, соціального і фізичного добробуту та здоров'я, дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки і спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах, спроможність діяти в умовах невизначеності та великої кількості завдань, необхідних до виконання [158].

Низка фахівців займалась питаннями формування громадянської компетентності у здобувачів освіти. Зокрема у роботі О.А. Кучер [89] розкрито формування громадянської компетентності учнів засобами варіативних суспільствознавчих предметів. У науковому дослідженні Є.Ю. Захарової [66] досліджено особливості застосування американського досвіду громадянського виховання в Українській школі.

Однак, розглядаючи питання набуття молодшими школярами громадянської та соціальної компетентності, а саме дбайливого ставлення до особистого, соціального і фізичного здоров'я, дотримання здорового способу життя, більшість вчених вважають, що це можливе саме за допомогою фізкультурної освітньої галузі. Відповідно до Державного стандарту освіти [158, 45] метою фізкультурної освітньої галузі є формування соціальної та інших ключових компетентностей, стійкої мотивації здобувачів освіти до занять фізичною культурою і спортом для забезпечення гармонійного

фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок.

Аналіз «Типової освітньої програми», розробленої під керівництвом О.Я. Савченко (затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22) довів, що метою навчання фізичної культури є всебічний фізичний розвиток особистості учня засобами фізкультурної та ігрової діяльності формування в молодших школярів ключових фізкультурних компетентностей, ціннісного ставлення до фізичної культури, спорту, фізкультурно-оздоровчих занять та виховання фізично загартованих і патріотично налаштованих громадян України. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань, як формування зацікавленості досягненнями українських спортсменів на Олімпійських іграх та інших спортивних змаганнях [179, 182]. У свою чергу, у «Типовій освітній програмі», розробленої під керівництвом Р.Б. Шияна (затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22) метою фізкультурної галузі для є формування в учня / учениці стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом та життєво необхідних рухових умінь і навичок для збереження власного здоров'я, розширення функціональних можливостей організму. Як ми можемо спостерігати, що в даній програмі одним із головних завдань фізкультурної освітньої галузі є усвідомлення ролі занять спортом і Олімпійського руху для формування самоповаги, впевненості в собі, прагнення досягати успіху, дотримуючись принципів чесної гри [181, 182].

Треба зазначити, що формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку визначено завданнями, які наявні у «Типових освітніх програмах».

Крім того з'ясовано, що останнім часом існує певна кількість досліджень з питань реалізації компетентнісного підходу на уроках фізичної культури. Так, Н.В. Москаленко зі співавторами [127] пропонують формування громадянських та соціальних компетентностей у фізичному

вихованні реалізовувати через виховання організаторських здібностей школярів. Науковці рекомендують формувати здатність учнів до організації гри чи іншого виду командної рухової діяльності; нівелювання конфліктних ситуацій, які можуть виникати у спортивній діяльності; до спілкування в різних ситуаціях на засадах поваги та товариськості; дотримання правил чесної гри (Fair Play): поважати суперника, здобувати перемогу виключно чесним шляхом за рахунок ретельної підготовки, пам'ятати, що головна перемога – це перемога над собою. Автори наголошують, що при реалізації цієї компетентності важливо сформувати в дітей вміння цінувати підтримку, толерантність, повагу до альтернативних думок і поглядів; свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших розуміння зв'язку між руховою активністю та здоров'ям [134, 183].

Для формування громадянської компетентності Н.С. Сороколів, О. Шиян [171] рекомендують впроваджувати демократичну культуру в класі, створювати ситуації у навчанні руховим діям, в яких би учні мали змогу проявити самостійність, застосовувати навчання в дії та оцінювання. Це пов'язано з навчанням руховим діям у естафетах та командних видах спорту, де учні можуть здобути вміння працювати в команді, розподіляти ролі під час рухової діяльності та приймати рішення на користь команди [169]. Для цього Е.І. Ковач [78] пропонує, навчити дитину брати на себе відповідальність за швидкі і правильні дії. З цією метою дослідник рекомендує застосовувати компетентісно орієнтовані завдання – інтелектуальні рухливі ігри («Сигнал світлофора», «Домашній улюбленець на тренуванні», «Математична фізкультура»). У цьому його підтримує і Є.О. Моїсєєв, який пропонує застосовувати такі рухливі ігри як «Запорожець на Січі», «Роксолана у полоні» та інші [113, 114], а також А.В. Бойко [11], яким проаналізовано теоретичні засади та практичні основи впливу народних рухливих ігор як засобу виховання початкових патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, з'ясовано їх сутність та вплив на розвиток та виховання дітей.

Цієї ж думки дотримуються і науковці В. Василюк, І.Х. Турчик, І. Давидюк [214], якими досліджено сучасний стан та проблеми використання українських народних рухливих ігор в умовах НУШ. Науковцями виявлено вплив рухливих ігор на формування когнітивного, емоційно-ціннісного, діяльнісно-практичного рівнів національної свідомості молодших школярів та наведено приклади варіантів інтегрованих уроків з використанням народних рухливих ігор.

Обґрунтовано та розроблено рекомендації з проблем особистісного фізичного виховання учнів початкових класів у НУШ [127, 169, 172, 174]. Узагальнено теоретичні засади формування фізичної культури особистості молодших школярів, систематизовано підходи до оцінки рівня сформованості фізичної культури особистості школярів, охарактеризовано педагогічні умови, які ґрунтуються на принципах олімпійської освіти та сприяють вихованню гуманістичних ідеалів та цінностей особистості. Дослідники зауважують, що олімпійська освіта – це впливовий фактор розвитку сучасного покоління. Олімпійська освіта є різноаспектною та охоплює різні галузі, зокрема педагогіку та фізичне виховання [30].

Як вказують М.В. Тимчик, А.М. Линник, А.М. Гуляєв [179] вивчення психолого-педагогічної літератури свідчить, що нині здійснено ряд наукових досліджень відносно військово-патріотичного виховання молоді. Це впровадження фізкультурно-масової діяльності у військово-патріотичному вихованні, патріотичне виховання у процесі військово-спортивних ігор та дослідження засад військово-патріотичного виховання.

Так, В.Й. Кульчицьким [88], визначено педагогічні умови формування патріотичної вихованості учнів в умовах глобалізації. Науковцем зроблено висновки, що патріотична вихованість учня розглядається як інтегральна цінність і духовно-моральна якість особистості, що виявляється в почутті любові до України, до її мови і традицій народу, у моральній відповідальності за долю Батьківщини й готовності її захищати, у вільному

національному самовизначенні особистості, здатної до успадкування культурних надбань та свідомого збереження національних цінностей.

Дослідженнями Г.А. Коломоєць [81] доведено доцільність застосування військово-спортивних ігор з метою патріотичного виховання старших підлітків.

В. Данилко, Т. Кравченко [43] визначили ефективність використання українських народних рухливих ігор та їхній вплив на формування національної свідомості старших школярів в умовах збройної та інформаційної агресії з боку Російської Федерації проти України.

Науковцями М. Тимчик, Т. Скирда, А. Линник [156] зроблені висновки проте, що заняття з військово-спортивних ігор та фізичної підготовки допомагають молоді отримати новий практичний досвід, нові знання та уявлення, засвоїти правила та норми поведінки у суспільстві, отримати необхідні уміння й навички співпраці у колективі. У процесі єдності військово-патріотичного та фізичного виховання освітяни повинні спрямовували зусилля на формування у здобувачів освіти вірності, любові та відданості до держави, народу, Батьківщини, суспільно значущої цілеспрямованості та духовно-моральної стійкості, наявності почуття власної гідності та готовності до саможертви тощо.

Крім того, у науковому наробку М.А. Єпіхіна, О.В. Келаріу [56] висвітлено особливості впровадження народознавчого матеріалу на заняттях у НУШ, проаналізовані підручники для початкової школи щодо наявності народознавчого матеріалу.

Науковці О.І. Остапенко, М.В. Тимчик, Д.О. Бінецький, Н.П. Касіч [143] дійшли до висновку, що враховуючи сучасні реалії військового часу та тривалої збройної та інформаційної агресії Російської Федерації проти України нині доцільним є розгортання фундаментальних досліджень з пошуку нових, відповідних викликам часу підходів, принципів та засобів фізичного та військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді,

які повинні підсилити потенціал освітньо-виховного середовища закладів освіти в умовах ідейно-світоглядної конфронтації.

У той же час учителю в процесі навчання і виховання покоління, що зростає доцільно:

- надавати педагогічну допомогу учням у формуванні ідеалів з метою розвитку в них здатності виділяти характерні якості патріотичного ідеалу і усвідомлення можливості брати приклад з них у повсякденному житті, а не тільки при певних умовах і обставинах;
- формувати патріотичні ідеали і перетворювати їх з об'єкту захоплення в конкретний приклад, що спонукає до наслідування;
- створювати емоційну захопленість патріотичним ідеалом, перетворювати його в дійсне джерело поведінки; систематично створювати на уроці такі ситуації, в яких учні мали б можливість здійснювати свої наміри наслідувати обраному ідеалу [159].

Таким чином встановлено, що відповідно до Державного стандарту початкової освіти та Типових освітніх програм для закладів загальної середньої освіти I ступеня (за редакцією О. Савченко та Р. Шиян) реалізація компетентнісного підходу до навчання здобувачів початкової середньої освіти на уроках фізичної культури у НУШ повинна передбачати ефективне формування ключових компетентностей та умінь через наскрізні змістові лінії. Стандартом початкової освіти фізкультурної освітньої галузі відзначено пріоритетність розвитку громадянських і соціальних компетентностей.

Таким чином, ми можемо констатувати, що проблемі компетентнісного підходу у НУШ приділяється значна увага. Проте питання формування патріотизму через призму громадянських та соціальних компетентностей у молодших школярів досі залишаються недостатньо вивченою проблемою. Потребує наукового обґрунтування питання визначення критеріїв та організаційно-методичних засад формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

1.3 Організаційно-педагогічні умови формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку

Останніми роками особлива увага науковці приділена процесу фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку [2, 72, 95, 124, 134]. Це зумовлено реаліями сьогодення, оскільки нині особливої уваги набуває проблема докорінних змін системи фізичного виховання, зокрема актуалізуються питання запровадження інновацій, суть яких полягає у впровадженні найсучасніших засобів і методів у традиційну систему освіти. За даними аналізу літературних джерел [121, 134], основними формами роботи з фізичного виховання з дітьми молодшого шкільного віку в режимі навчального дня є гімнастика до занять, урок фізичної культури, рухливі ігри та фізичні вправи на перервах, а також заняття у групах подовженого дня. У той же час з'ясовано, що аналіз розвитку сучасної системи шкільної освіти в Україні довів, що незважаючи на достатньо велику кількість новацій у сучасній системі освіти, галузі фізичного виховання вони практично не торкаються. Так, у навчально-виховному процесі ЗЗСО спостерігається перевантаження предметами, що спрямовані на розвиток переважно розумової діяльності. При цьому, фактично не враховується зниження рівня фізичного стану сучасних дітей [121]. Саме тому нині актуалізується питання використання сучасних форм фізкультурної роботи з дітьми молодшого шкільного віку із використанням інноваційних технологій.

Актуальність патріотичного виховання молодших школярів на уроках фізичної культури певною мірою зумовлюється потребою державотворчих процесів, які відбуваються на засадах демократії, гуманізації та соціальної справедливості. Аналіз особливості застосування різних форм фізичного виховання з дітьми молодшого шкільного віку в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) показав, що існує наявний певний відсоток наукових досліджень, які присвячено саме визначенню організаційно-педагогічних умов фізичного виховання у закладах освіти. Так, Н.В. Москаленко [124, 125]

розглянуто сучасний стан організації фізичного виховання з молодшими школярами, виявлено проблеми, які існують в організації фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах ЗЗСО, визначені сучасні підходи до організації та методики проведення основних форм фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зазначеного віку та форми фізичного виховання, які спрямовані на формування мотивації до занять фізичним вихованням, підвищення рівня їх фізичного стану. На її думку педагогічними умовами занять фізичним вихованням із молодшими школярами є відхід від жорсткої регламентації занять; ставлення до учня як до суб'єкта будь-якого виду діяльності; організація активної взаємодії учнів один з одним і створення ситуації взаємозбагачення; включення здобувачів у творчу діяльність; навчання з опорою на ігрові форми та врахування психофізіологічних особливостей розвитку дитини. У той же час О. Аксьонова, О. Кириленко [1] в якості педагогічних умов вважають об'єднання учнів у мікрогрупи, навчання їх знаходити безпечне місце для роботи, делегування здобувачам освіти функцій вчителя, довіра учням, обов'язкова організація кардіотренування та використання складних і красивих вправ. Слід також вказати, що дослідження сутності педагогічних умов у процесі формування вольових якостей учнів під час занять фізичним вихованням висвітлені у дослідженні Т.Л. Полулященко [156].

У дисертаційній роботі Н.Є. Пангелової [149] визначено організаційно-методичні умови реалізації педагогічних впливів, спрямованих на інтегрований розвиток рухових, інтелектуальних і моральних якостей дітей 4-6 років.

Організаційно-методичні засади оптимізації процесу фізичного виховання учнів початкових класів в умовах сільської загальноосвітньої школи були предметом наукових досліджень Н.Є. Пангелової, В.Ю. Рубана, С. Женьцяна [150, 163] та В.Ю. Рубана [163].

Відносно наукових досліджень з питань формування патріотизму засобами фізичного виховання виявлені наступні наукові дослідження. Так,

питання організаційно-методичних основ фізичної активності дітей дошкільного віку з використанням українських народних ігор та забав висвітлено у доробку А. Вольчинського зі співавторами [24]. У свою чергу, Н. Білецька [9] вказує, що «... формувати в молодших школярів здоров'язберігаючу компетентність, формувати культуру здоров'я – важливе завдання освітян». Саме тому певна кількість досліджень присвячено вирішенню питань здоров'я збереження дітей. Так, організаційно-педагогічні умови здоров'я збереження дітей дошкільного віку, умови поєднання засвоєння ними знань про власне здоров'я, ціннісне ставлення до нього та формування здорового способу життя з руховою активністю були предметом наукових досліджень М. Орлової [138].

У дослідженнях А. В'ялої, О. Денисюк [17] описані критерії формування мотивації на здоровий спосіб життя у дітей молодшого шкільного віку та розглянуті ідеологічні засади, на яких ґрунтуються здоровий спосіб життя. Дослідники розглядають здоровий спосіб життя на рівні фізичного, психічного, духовного здоров'я та на рівні соціального благополуччя. Наведені найбільш розповсюджені методи формування мотивації до здорового способу життя в освітньому процесі в умовах очної та дистанційної форм навчання. Також дослідженню мотивів та інтересів учнів початкових класів до занять різними видами рухової активності було присвячено наукові дослідження Н. Пангелової, В. Рубана та Б. Пангелова [147].

Науковці Б.М. Качур, М.О. Шеян [75] вказують, що робота щодо формування навичок здорового способу життя у молодших школярів повинна бути спрямована на знайомство учнів з основами здорового стилю життя; формування мотивації до здорового способу життя та культури здоров'я; здійснення профілактичної роботи з негативними проявами; формування творчої особистості, здібної до саморозвитку та самоосвіти; формування теоретичних та практичних навичок здорового способу життя учнів. У цьому їх підтримують і інші науковці, які вказують, що з метою

формування навичок здорового способу життя можливо застосовувати різноманітні форми роботи з молодшими школярами, у тому числі, і в різних формах фізичного виховання [75, 154].

Науковці [53, 55, 85, 124, 126,] наполягають на необхідності запровадження на уроках фізичної культури інноваційних підходів. Так, за твердженням Н.В. Москаленко [124] інноваційність повинна мати ознаки реальних змін, а саме це:

- новизна укладу життя та організація освітнього процесу;
- нова освітня діяльність та новий зміст освіти;
- тенденція до збереження здоров'я та розвиток індивідуальності унікальності особистості, що зростає;
- нові завдання та засоби педагогічної діяльності;
- толерантне ставлення до носіїв потенціально критичної інформації, які здатні генерувати нові ідеї та ламати стереотипи.

Отже, інноваційна діяльність у фізичному вихованні ЗЗСО повинна бути спрямована на вдосконалення системи фізичного виховання для забезпечення та покращення складових здоров'я – соціального, психічного, фізичного у покоління, що зростає [124, 116].

На думку О.В. Язловецької [198] за допомогою впровадження інноваційних технологій є можливість вирішувати наступні педагогічні завдання:

- поглиблення міжпредметних зв'язків;
- підвищення ефективності та якості навчання;
- розвиток комунікативних здібностей учнів;
- розвиток особистості учня та підготовка його до комфортного життя в умовах інформаційного суспільства;
- формування медійної та інформаційної грамотності.

На думку Д.С. Єлісєєвої, новітні інноваційні технології, повинні мати предметний зміст, а також способи організації різних видів діяльності школярів та організаційні форми освітнього процесу, використовуючи які

створюються оптимальні можливості для опанування навчального матеріалу [55].

Такими інноваційними формами фізичного виховання можуть бути сюжетні та/або інтегровані уроки [117, 124, 128], або:

- здоров'язберігаючі технології;
- застосування мультимедійного обладнання;
- технології проєктного навчання;
- реалізація інтерактивних технологій навчання;
- впровадження та активне залучення школярів до нових видів спорту та використання нестандартного обладнання;
- організація та проведення сучасних фізкультурних заходів із інноваційним підходом, який спрямований на популяризацію здорового способу життя з використанням сучасних видів рухової активності (флешмобів, челенджів, фестивалів, подолання смуг штучних перешкод тощо);
- використання інформаційно-комунікаційних технологій тощо [198, 119].

Крім того в останні роки широку популярність набули сучасні форми організації навчальної та розважальної діяльності такі як: квести, майстеркласи, тренінги, акції, відеопрезентації, проектування, творчі майстерні, батл-фести, косплеї, марафони та анімаційні заходи) [126].

Таким чином впровадження інноваційних технологій та їх окремих елементів на уроках фізичної культури дозволяють підвищувати інтерес учнів, якісно вирішувати завдання фізичного виховання, задовольняти потребу учнів у руховій активності [85, 53].

Певний відсоток науковців наголошують на важливості застосування в процесі патріотичного виховання школярів засобів олімпійської освіти [29]. Так, питання впровадження елементів олімпійської освіти як позитивного фактору, що сприяє гуманізації суспільства, знайшли відображення у роботах вітчизняних дослідників М.М. Булатової зі співавторами [15, 16], Я.П. Галана

[27, 28, 29, 30, 31], В.М. Єрмолової [57] та інших. Значну кількість наукових досліджень присвячено розробці змісту олімпійської освіти, як фактору гуманізації фізичної культури учнівської молоді.

Науковими дослідженнями Я. Галана зі співавторами встановлено, що серед засобів олімпійської освіти найвагомішими є: олімпійський урок (31,3%), малі олімпійські ігри (24,2%) та тематичні квести (13,9%). Отже «Олімпійський урок» є найбільш поширеним та доступним через емоційну забарвленість та інноваційність подачі матеріалу вчителем [29].

Цікавими на наш погляд з точки зору патріотичного виховання, а саме збереження та примноження історичних традицій є дослідження, проведені авторським колективом Чернівецького університету ім. Ю. Федьковича, які представили організаційно-педагогічні, теоретичні та методичні аспекти фізичного виховання дітей та молоді Буковини в різні історичні періоди, провели узагальнення підходів до характеристики форм і методів фізичного виховання в закладах освіти й, таким чином, наголосили на цінності історичного досвіду регіону у фізичному вихованні підростаючого покоління [79].

Слід також зазначити, що застосування організаційно-педагогічних технологій проведення фізкультурно-оздоровчих занять з учнями різних вікових груп докладно розкрито у наукових дослідженнях Т.Т. Ротерс [162]. Дисертація С.М. Мотики [129] була присвячена розробці організаційно-педагогічних умов залучення учнівської молоді до патріотичної діяльності. Для цього дослідником була обґрунтована модель виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею, яка містить цільовий, теоретико-методологічний, операційно-технологічний, організаційно-змістовий та оцінювальний-результативний блоки. На наш погляд, визначені блоки даної моделі можливо використовувати і в ході патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Форми патріотичного виховання молодших школярів можуть бути різноманітні. За кількістю учасників: індивідуальні, парні, групові та масові.

За місцем проведення: урочні, позаурочні, позакласні, позашкільні, родинне виховання. За напрямками виховання: естетичні, фізичні, розумові, моральні, трудові, екологічні тощо [51].

Таким чином з'ясовано, що нині мета патріотичного виховання молодших школярів засобами фізичної культури і спорту полягає у тому, щоб відродити українські народні ігри та забави, пристосовуючи їх до реалій сьогодення та сформувати свідомого громадянина України. Науковцями ретельно досліджені питання організаційно-методичних аспектів фізичного виховання у ЗЗСО. У той же час не вивченими залишаються питання організаційно-методичних умов формування патріотизму дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

З метою формування патріотично налаштованих почуттів у дітей молодшого шкільного віку, на думку науковців, доцільним є комплексне застосування різних форм та засобів фізичного виховання. Відсутнє також наукове обґрунтування організаційно-методичних засад формування патріотизму в різних формах фізичного виховання враховуючи реалії сьогодення та умови проведення освітнього процесу (офлайн і онлайн).

1.4. Психофізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку як передумови формування патріотизму

Молодший шкільний вік це надзвичайно відповідальним період у житті дитини. У цьому віці активно розвиваються інтереси та звички, формуються характер та закладається підґрунтя подальшого фізичного розвитку [23]. Це основний період набуття соціального досвіду – формування орієнтацій на ведення здорового способу життя, що є передумовою організації життєдіяльності особистості та функціонування механізмів її розвитку [72, 187, 203]

Використання засобів та методів фізичного виховання для формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку потребує врахування

психофізичних особливостей. Так дані наукової літератури свідчать про незадовільний фізичний стан більшості дітей зазначеного віку. У даному віці організм дитини перебуває у процесі постійного безперервного росту та розвитку, який відбувається гетерохронно. Згідно статистичних даних тільки 20% молодших школярів України не мають порушень постави. У той же час порушення постави мають функціональний нестійкий характер. Зважаючи на те, що кістки скелету дітей є досі гнучкими необхідно слідкувати за їх правильною поставою [2]. У даному віці спостерігається збільшення довжини та маси тіла, підвищення імунітету, а також досить швидкий розвиток м'язів серця [202, 97].

Згідно наукових даних О.П. Швець [193] у 60% дітей 7–9 років відзначається низький і нижчий від середній рівень фізичного здоров'я.

У дітей дихальні м'язи ще відносно слабкі. При цьому недостатня глибина дихання компенсується збільшеною частотою дихання – до 20-22 циклів за хв [52]. За даними Л.Г. Коробейнікової фізіологічна норма ЖЄЛ у дівчат 7 років становить не менше 1361 мл, а для хлопчиків – 1690 мл [83]. При цьому за значеннями показника життєвого індексу функціональні можливості дихальної системи дітей знаходяться на нижчому від безпечного для фізичного здоров'я рівні. Водночас значення ЧСС у спокої та показники АТ дітей молодшого шкільного віку відповідають віковим нормам [124]. Хоча серцевий м'яз дитини 7-8 років ще дуже слабкий. У цьому віці ще триває процес розвитку серця та його нервового апарату, тому спостерігаються різні коливання пульсу та порушення ритму ЧСС через незначні причини. Водночас серце діти швидко пристосовується до фізичних навантажень [52]. За даними науковців, частота серцевих скорочень у дітей у стані спокою становить 90-92 ударів за хвилину. У зв'язку із слабкістю серцевого м'яза дітям даного віку слід обмежувати обсяг вправ із надмірним обтяженням [185]. Поступово збільшується окружність грудної клітки до 64 см [52].

Фізична підготовленість дітей молодшого шкільного віку здійснюється в процесі загальноприйнятих форм занять фізичною культурою у ЗЗСО та шляхом нерегламентованої рухової активності [44]. Вчені [87, 161] наголошують, що в основі формування фізичних якостей в дітей лежать вікові особливості. Адже, розвиток молодшого школяра супроводжується змінами в організмі, які мають кількісні та якісні показники і залежать від біологічних і соціальних чинників. Дослідженнями О.Ю. Марченко, О.С. Холодової [95] встановлено незадовільний стан рівня фізичної підготовленості учнів початкових класів, так 68,33% дітей мають низький рівень фізичної підготовленості, що свідчить про те, що зміст та спрямованість фізичного виховання в умовах воєнного стану не забезпечують належного рівня фізичної підготовленості та фізичного здоров'я учнів молодшого шкільного віку, а отже потребують додаткового залучення інноваційних форм фізичного виховання. У даному аспекті, на нашу думку, доцільним є звернення до досліджень О.М. Литвина [92], яким проаналізовано особливості дистанційного навчання з фізичної культури в умовах воєнного стану. Вчений акцентує увагу на тому, що наразі українська система освіти зіткнулась із труднощами безпекової ситуації в регіонах, що цілком унеможливило проведення нормального освітнього процесу.

Слід також вказати, що розвиток фізичних якостей у молодших школярів відбувається під впливом 2-х чинників: природньо-вікових змін організму, які включають морфологічну та функціональну перебудову та особливостей режиму рухової активності, до якого входить комплекс організаційних форм фізичного виховання та самостійна рухова діяльність [161].

Молодший шкільний вік – це важливий сенситивний період у становленні особистісного розвитку дитини. Набуття дитиною життєвого досвіду, який стає підмурком цього складного особистісного морально-вольового утворення, відбувається дуже інтенсивно [133].

У дітей шестирічного віку починають формуватися засади особистісних цінностей, відбувається їх емоційне освоєння, що закріплюється в повсякденній діяльності, поведінці та міжособистісних взаємовідносинах. З'являється почуття дистанції соціальних зв'язків. У дітей поступово формується певна орієнтація на соціум та вміння на відповідному рівні оцінювати та розуміти суспільні відносини. Таким чином дитина починає розуміти важливість справ, що є суспільно значущими. Крім того у даний віковий період формуються навички оцінки та розуміння соціальних явищ та їх адекватно мотивоване вираження. Діти вже здатні усвідомлювати соціальні очікування та брати за орієнтир добру поведінку та вчинки. Проте, на жаль, дитина у даний період ще не здатна сприймати еталони поведінки як соціальну необхідність та усвідомлювати їх соціальну значущість [185].

Досліджуючи динаміку розвитку патріотичної рефлексії у молодших школярів, Н.В. Михальченко [108] визначає її як:

- самоаналіз та сприйняття спільних психологічних особливостей менталітету;
- самоусвідомлення індивідом душевного стану, своїх вчинків;
- осмислення свого минулого, теперішнього і майбутнього та приналежності до своєї нації, до свого народу.

У молодшому шкільному віці світосприймання дитини починає базуватися на раціональному рівні, а емоційний бік посилює та сприяє виникненню потрібних інтересів, мотивів діяльності та нагромадженню знань. У дітей починають формуватись ідеали, згідно яких, діти будують свою поведінку, проявляють інтерес до норм поведінки дорослих та їх взаємовідносин [133].

У цьому віці зростає роль мови – другої сигнальної системи у процесі утворення тимчасових нервових зв'язків, аналізу та синтезу вражень від зовнішнього світу, виробленні нових дій та операцій, а також формуванні динамічних стереотипів. У дітей цього віку добре розвинені всі органи чуття, а деякі з них мають певні особливості.

Продовжують розвиватись фізичні та розумові здібності, формуються психічні властивості: рефлексія на самого себе, усвідомлення нових досягнень та змін, які відбулися. У зв'язку з чим у молодшому шкільному віці доцільним є формування здатності пізнавати себе як члена родини, сім'ї, члена колективу, мешканця, певної місцевості, а також виховувати любов до рідної домівки, своєї країни та її традицій [7].

У молодшому шкільному віці продовжує вдосконалюватися нервова система. Відбувається зміна провідної психічної саморегуляції від мимовільної до свідомо-вольової. Ускладнюється аналітико-синтетична діяльність кори великих півкуль головного мозку. Однак дітям притаманна ще досить висока вразливість, збуджуваність та емоційність [7]. Спостерігається посилення стриманості емоцій та підвищення стійкості емоційних станів. Поступово формується вміння регулювати емоційну сферу.

Дослідження свідчать, про ефективність формування у молодших школярів перших моральних понять та переконань, на яких базується здоров'я. У дітей вдосконалюються психічні процеси, розвивається самооцінка, вольова сфера та вміння доволіно керувати своєю поведінкою [6, 7]. Учні молодших класів вже здатні усвідомити такі поняття, як «Батьківщина», «подвиг», «патріот», вони навчаються шанувати землю батьків, вивчають свій родовід тощо [22]. Саме тому у даному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї; родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; виховувати у неї любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій [22].

Надаючи характеристику дітей 6-7 річного віку не можливо оминати так звану «кризу семи років», яка символізує перехід від дошкільного до молодшого шкільного віку. Основні симптоми кризи – це втрата безпосередності поведінки; прояви манірності поведінки та кривляння; симптом «гіркої цукерки», що проявляється у приховуванні почуттів, які символізують появу внутрішньої оцінки.

У той же час для молодших школярів зберігається потреба у ігровій діяльності, яка має велике значення для розвитку спонукальної сфери учня, для розвитку свідомого бажання розвиватися та вчитися. У той же час важливо пам'ятати, що для молодших школярів обов'язковою є часта зміна форм роботи з метою збереження зацікавленості у дітей [147, 185].

Однак іноді ігрові мотиви виявляються у відволіканні та неувважності дітей під час виконання навчальних завдань або зосередженості у грі. Для формування у дітей навчальної мотивації необхідна спеціально спрямована педагогічна робота, спрямована на переживання безпосередньої емоційної привабливості в процесі навчання та опанування нового, пробудження почуття гордості за себе як школяра, розвиток вміння вчитися, прагнення оволодіти новими знаннями та навичками.

Таким чином встановлено, що у молодшому шкільному віці є всі передумови для ефективного формування у дитини її національної самосвідомості, а отже патріотично налаштованих почуттів. Це формування доцільно проводити у ігровій формі.

Висновок до розділу 1

Аналіз науково-методичної літератури дозволив встановити, що велика кількість зарубіжних та вітчизняних науковців присвятили свої роботи вивченню особливостей системи фізичного виховання молодших школярів. Нами виявлені певні дослідження з питань обґрунтування організаційно-педагогічних умов освітнього процесу. Проте жодні з них не торкалися питань патріотичного виховання молоді засобами фізичного виховання, що враховуючи нинішні реалії життя підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Встановлено, що акумуляція знань з різноманітних аспектів організації різних форм фізичного виховання сприятиме створенню найбільш ефективної моделі формування патріотизму у дітей молодшого шкільного

віку в різних формах фізичного виховання з урахуванням саме національних особливостей.

Провівши ґрунтовний аналіз досліджуваної проблеми ми дійшли до висновку в актуальності обраної тематики досліджень, оскільки наразі відсутні науково обґрунтовані підходи до формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку на основі використання різних форм фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів тощо. Відсутні теоретично обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку та не визначено критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, мотиваційний, діяльнісно-практичний) формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Враховуючи невідповідність організаційних форм і методів виховної роботи з військово-патріотичного виховання, яка ведеться у закладі середньої освіти, інтересам і потребами здобувачів освіти, потребує наукового обґрунтування інноваційна технологія формування патріотизму у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку, визначення організаційно-педагогічних умов формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку та виявлення критеріїв їх формування.

Результати даного розділу висвітлено у публікаціях здобувача [98, 100, 102, 107].

Розділ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу дослідження склали основні положення теорії та методики фізичного виховання [87].

2.1. Методи дослідження

З метою вирішення завдань дисертаційної роботи використовували наступні методи дослідження:

- теоретичний аналіз науково-методичної літератури;
- анкетування;
- педагогічне спостереження;
- методи оцінки когнітивного розвитку;
- метод проєктивних методик;
- педагогічні експерименти;
- методи математичної статистики.

2.1.1. Теоретичний аналіз науково-методичної літератури. Аналіз літературних джерел застосовувався для узагальнення та порівняння результатів досліджень провідних науковців з питань формування патріотизму у здобувачів освіти засобами фізичного виховання.

Проводилось узагальнення вітчизняного досвіду з питань патріотичного виховання в сучасній системі освіти України. Досліджувались особливості реалізації компетентнісного підходу на уроках фізичної культури у «Новій українській школі». Вивчались особливості патріотичного виховання та організаційно-педагогічні умови формування патріотизму у здобувачів освіти. Визначено психофізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку як передумови формування патріотизму.

Загалом було проаналізовано 224 наукові праці, з них 23 англійські.

Теоретичний аналіз науково-методичної літератури засвідчив необхідність формування патріотично налаштованих почуттів у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. Встановлено, що у сучасних умовах воєнного стану в Україні обмаль наукових досліджень з питань формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку.

2.1.2. Анкетування. Для визначення особливостей формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку проводилось анкетування вчителів фізичної культури Дніпропетровської області. Запропонована вчителям анкета містила 20 запитань.

За об'єктивною спрямованістю розроблена нами анкета містила питання, які дозволяли виявити:

- фактичну інформацію про особу респондентів;
- їх ставлення до патріотичного виховання в сучасній системі освіти України;
- дії респондентів для ефективного формування патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів;
- їх думки щодо формування патріотизму засобами фізичного виховання.

Для отримання відповідей та якісної обробки анкетних даних методами математичної статистики використовували питання напівзакритого типу, що передбачало можливість скористатися одним із запропонованих варіантів відповідей або навести власний (у пункті – «Ваша думка»).

Нами була використана анкета, яку наведено у додатку В. Анкету поширювали за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій, шляхом розміщення на платформі Google Forms.

Внутрішню узгодженість анкети оцінювали за допомогою підрахунку коефіцієнта альфа Кронбаха.

Оцінка ефективності інноваційної технології формування патріотизму учнів третіх класів визначалась за рівнем сформованості громадянських і соціальних компетентностей. За для цього застосовували валідизований та адаптований закордонний інструментарій українську версію анкети «Громадянська позиція та цінності сталого розвитку» (Questionnaire on Civic Attitudes and Sustainable Development, CASD) (розробник проф. Й. Руїс-Ордонес), яка складалася із 12 запитань, об'єднаних у три шкали – «Солідарність», «Зобов'язання та відповідальність», «Діалог і повага», а також спеціального модуля «Громадянські компетентності у фізичному вихованні» («Civic Competences in Physical Education», CCPE-10) (розробник професор Ю. Павлова), який містив 10 запитань [213]. Анкету наведено у додатку Г.

Кожен учасник дослідження та його батьки або опікуни отримали інформацію про мету та завдання дослідження, надали згоду на участь у ньому. Нами також були вжиті всі заходи щодо забезпечення анонімності учасників дослідження.

2.1.3. Педагогічне спостереження проводилось з метою отримання інформації про діяльність вчителя фізичної культури та учнів на уроках фізичної культури. Основна увага була зосереджена на організаційній роботі вчителя, засобах та методах, що застосовувались з метою формування громадянських та соціальних компетентностей, зокрема патріотизму у дітей молодшого шкільного віку засобами фізичного виховання.

2.1.4. Методи оцінки когнітивного розвитку.

Тест «Запам'ятай рух» (оцінка здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію).

Проведення тесту. Учням було запропоновано повторити рухи за вчителем. Коли дитина запам'ятовувала черговість рухів, вона повинна була їх відтворити у зворотному порядку. Кількість рухів – 10.

Інтерпретація результатів. Реєструвалась кількість безпомилково відтворених рухів у зворотному порядку.

Тест «Діагностика сприймання. Чого не вистачає на цих малюнках?» (за Немовим Р.С.). Даний тест застосовувався тільки на етапі констатувального експерименту.

Проведення тесту. Учням пропонувалась серія картинок представлених на рис. 2.1. На кожній з картинок цієї серії не вистачає певної істотної деталі. Дитина повинна була якомога швидше визначити і назвати відсутню деталь.

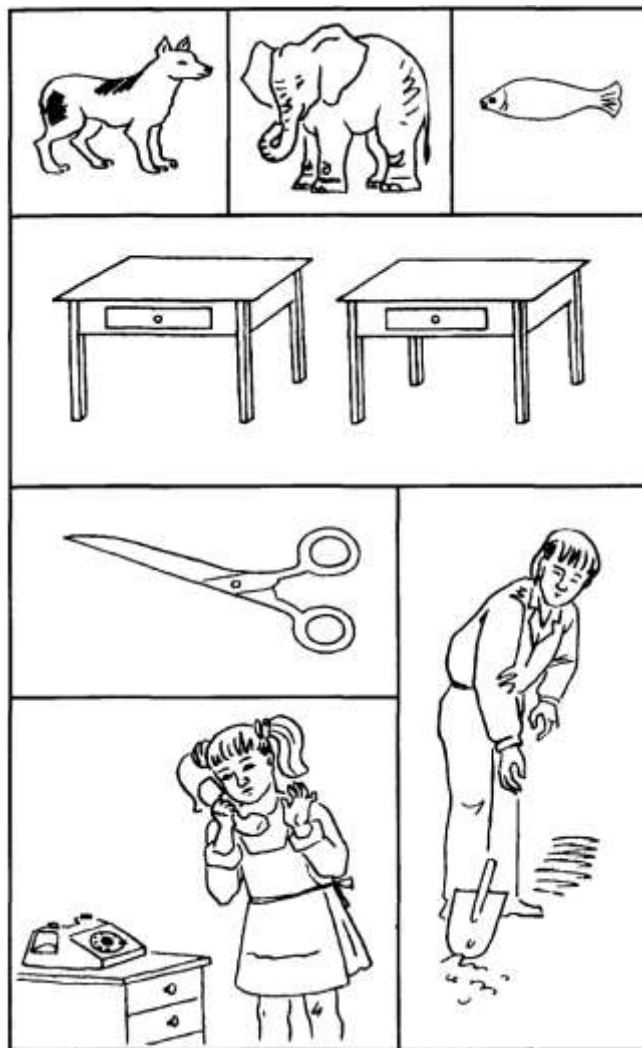

Рис. 2.1. Серія картинок, які пропонувались дітям з метою діагностики сприймання

Інтерпретація результатів. Реєструвалася час, витрачений дитиною на виконання всього завдання. Час роботи оцінювали у балах. Оцінка результатів проводилась за шкалою, наведеною у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії оцінювання тесту «Діагностика сприймання. Чого не вистачає на цих малюнках?» (за Немовим Р.С.) [46]

Оцінка результатів, бали	10	8-9	6-7	4-5	2-3	0-1
Час пошуку усіх предметів, яких бракує на картинці, с	≤ 25	26-30	31-35	36-40	41-45	≥ 45
Рівень розвитку сприймання	Дуже високий	Високий	Середній		Низький	Дуже низький

Тест «Розстав значки» – модифікація методики П’єрона – Рюзера (оцінка концентрації та стійкості уваги).

Проведення тесту. Дітям було запропоновано бланк з різними символами та бланк, куди потрібно було внести різні символи (рис. 2.2).

1	2	3	4	5	6	7	8	9
⊥	○	⊕	⊥	⊥	∨	С	⊥	⊥

2	1	4	6	3	5	2	1	3	4	2	1	3	1	2	3	1	4	2	6	3	1	2	5	1	6
3	1	5	4	2	7	4	6	9	2	5	8	4	7	6	1	8	7	5	4	8	6	9	4	1	3
9	1	5	8	7	6	9	7	8	2	4	8	3	5	6	7	1	9	4	3	6	2	7	9	3	5

Рис. 2.2. Бланк для проведення тесту «Розстав значки».

Оцінка виконання тесту відбувалась у відповідності до градації, наведеної у таблиці 2.2.

**Критерії оцінювання тесту «Розстав значки» – модифікація методики
П'єрона – Рузер (за М.П.Коновою) [48]**

Рівень стійкості уваги	Високий	Середній	Низький	Дуже низький
Час виконання тесту	1 хв 15 с	1 хв 45	1 хв 50 с	2 хв 10 с
Відсоток відповідей	100%	60%	50%	20%
Кількість помилок	–	2	5	6

Інтерпретація результатів. Реєструвалась кількість помилок і час, витрачений на виконання завдання.

2.1.5. Методи проєктивних методик. Нами була зстосована проєктивна методика «Домалюй фігуру» (О.М. Дьяченко). Дана методика дозволила виявити рівень національної самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку. Крім того дана методика була спрямована на виявлення рівня уяви, здатності створювати оригінальні образи патріотичної спрямованості. Під час первинного дослідження дитині пропонували комплект фігур А, комплект фігур Б використовували під час повторного обстеження.

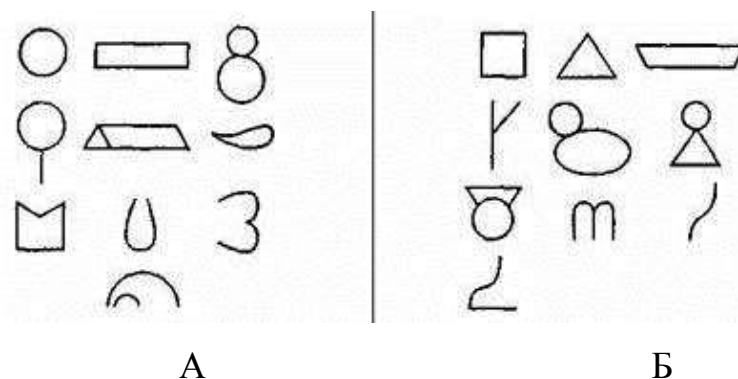

Рис 2.3. Комплекти фігур, які пропонувались дитині для домалювання з метою виявлення рівня національної самосвідомості

Інтерпретація результатів. Для оцінки рівня виконання завдання для кожної дитини підраховували кількість зображень патріотичної спрямованості, які не повторювались. Однаковими вважались зображення, в

яких фігура перетворювалась в один і той самий елемент. Проводився підрахунок кількості малюнків, які не повторювались. З метою якісної оцінки визначали рівні національної самосвідомості.

Вважалось, що при *низькому рівні* діти фактично не розуміли завдання, вони або малювали поряд із заданою фігурою щось своє, або надавали безпредметні зображення («візерунок»), якісь шаблони, схеми; *середньому рівні* діти домальовували більшість фігур, але всі малюнки були схематичними та без деталей, наявні малюнки, які повторювались; *високому рівні* діти давали схематичні, іноді деталізовані, але, як правило, оригінальні малюнки, які не повторювались.

2.1.6. Педагогічні експерименти проводились у вигляді констатувального та формувального експериментів.

Метою **констатувального експерименту** було обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Було проведення анкетування 48 учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти Дніпропетровської області з питань формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у процесі фізичного виховання; дослідження психофізіологічних особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку та рівня їх національної самосвідомості. У констатувальному експерименті було задіяно учнів двох 3-х класів з ЗЗСО № 130 Дніпровської міської ради (24 учня з них 11 дівчат та 13 хлопців) та ліцею № 23 Кам'янської міської ради (26 учнів, з них 13 дівчат та 13 хлопців).

Тривалість констатувального експерименту – лютий-травень 2023 року).

Формувальний експеримент проводився для визначення ефективності розробленої нами інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного

виховання. У формувальному педагогічному експерименту брали участь учні двох 3-х класів Комунального закладу освіти «Ліцей 23» Кам'янської міської ради (3а клас – 27 учнів, з них 13 дівчат та 14 хлопців та 3б клас – 28 учнів, з них 14 дівчат та 14 хлопців).

Тривалість формувального експерименту – 9 місяців (вересень 2023 – травень 2024 років).

2.1.7. Методи математичної статистики. Для обробки емпіричних даних використовувались загальноприйняті методи математичної статистики [34, 41].

На першому етапі статистичного аналізу здійснювали оцінку характеру розподілів для кожного з отриманих варіаційних рядів. Це дало можливість здійснити перевірку гіпотези щодо нормального розподілу в отриманих вибірках за допомогою критерію Шапіро–Уїлка. Відхилення від нормального розподілу вважали суттєвим при $p < 0,05$.

Для оброблення результатів анкетування вчителів фізичної культури нами використовувався статистичний аналіз. Для визначення середнього арифметичного значення відповідей респондентів розраховували відсотки. Для виявлення вірогідності розбіжностей думок респондентів від середньостатистичного показника було застосовано розрахунок χ^2 . За його допомогою зазначеного критерію перевірялась гіпотеза про рівномірність спостережуваного розподілу частот у відповідях респондентів. У разі коли вірогідність розподілу частот (p-value) була більшою ніж 0,05 надавали її значення, у інших випадках вказували, що p-value < 0,05 або 0,001.

При оцінці статистичної значущості критерію χ^2 враховувалися ступені вільності df – добуток числа градацій в таблиці спряженості, зменшених на одиницю. За рівень статистичної значущості було прийнято величину альфа, рівну 0,05 ($p < 0,05$).

Внутрішню узгодженість розробленої нами анкети для вчителів фізичної культури оцінювали за допомогою підрахунку коефіцієнта альфа

Кронбаха (Cronbach's alpha). За для об'єктивізації внутрішньої узгодженості анкети питання були умовно розподілені на певні блоки, для кожного з яких розраховувався коефіцієнт альфа Кронбаха.

Інтерпретація значень альфа Кронбаха відбувалась у відповідності до таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Інтерпретація значень альфа Кронбаха

Альфа Кронбаха	Внутрішня узгодженість
$0,9 \leq \alpha$	Дуже добра
$0,8 \leq \alpha < 0,9$	Добра
$0,7 \leq \alpha < 0,8$	Достатня
$0,6 \leq \alpha < 0,7$	Сумнівна
$0,5 \leq \alpha < 0,6$	Погана
$\alpha < 0,5$	Недостатня

Матеріали дослідження були опрацьовані у програмі Microsoft Office Excel (Office 2021).

2.2. Організація дослідження

Дослідження проводились протягом 2022-2025 років у 4 послідовні етапи:

Перший етап (жовтень 2022 – травень 2023 рр.) передбачав вивчення та узагальнення науково-методичної літератури з проблематики формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання; розробку анкети для вчителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти та безпосереднє проведення анкетування; проведення констатувального експерименту. У дослідженнях брали участь учні 3-х класів ЗЗСО № 130 Дніпровської міської ради (24 учня з них

11 дівчат та 13 хлопців) та ліцею № 23 Кам'янської міської ради (26 учнів, з них 13 дівчат та 13 хлопців).

На другому етапі (червень – серпень 2023 р.) здійснено наукове обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Третій етап (вересень 2023 – травень 2024 рр.) передбачав проведення формувального експерименту з метою визначення ефективності інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. Дослідження проводились на базі Ліцею № 23 Кам'янської міської ради (у 3а та 3б класах). Загальна кількість учнів – 55 осіб (3а клас – 28 учнів, з них 14 дівчат та 14 хлопців та 3б клас – 27 учнів, з них 13 дівчат та 14 хлопців).

Четвертий етап (червень 2024 – березень 2025 рр.) передбачав математико-статистичну обробку отриманих результатів, аналіз та узагальнення результатів дослідження, підведення підсумків, написання висновків, оформлення дисертаційної роботи та підготовка до попереднього захисту.

Розділ 3

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

3.1. Результати анкетування учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти з питань формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у процесі фізичного виховання

Першим етапом нашого дослідження було проведення анкетування вчителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти з питань формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання в сучасній системі освіти України.

До анонімного анкетування на платформі Google Forms було залучено 48 вчителів Дніпропетровської області. Анкетування проводилось протягом січня-березня 2023 року. Загальна характеристика контингенту вчителів фізичної культури Дніпропетровської області, які взяли участь в опитуванні наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

**Загальна характеристика контингенту вчителів фізичної культури
Дніпропетровської області, які долучились до опитування (n=48)**

Питання	Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
		Абс.	%		
Педагогічний стаж	Понад 20 років	25	25,10	19,67	<0,001
	10-20 років	9	18,75		
	5 – 10 років	9	18,75		
	До 5 років	5	10,40		
Стать	Жінка	35	72,90	10,08	0,001
	Чоловік	13	27,10		

З'ясовано, що статистично значуща більшість вчителів (25 осіб), які долучились до анкетування мали стаж роботи понад 20 років, 18 осіб мали

стаж педагогічної діяльності – від 5 до 20 років, решта – до 5 років ($\chi^2=19,67$; $df=3$; $p<0,05$). За гендерними відмінностями серед респондентів статистично значуща більшість 72,90% виявились жінки ($\chi^2=10,08$; $df=1$; $p<0,05$). Внутрішня узгодженість даного блоку анкети відповідала достатньому рівню ($\alpha = 0,77$).

У таблиці 3.2 представлено відповіді респондентів на питання щодо доцільності патріотичного виховання в умовах воєнного стану.

Таблиця 3.2

Відповіді респондентів на питання щодо доцільності патріотичного виховання в умовах воєнного стану (n=48)

Питання	Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
		Абс.	%		
Чи важливе патріотичне виховання молоді в умовах воєнного стану?	Так	47	97,90	44,08	<0,001
	Важко відповісти	1	2,10		
Чи акцентує увагу керівництво закладу освіти на доцільності патріотичного виховання молоді під час освітнього процесу в умовах воєнного стану?	Так	45	93,70	36,75	<0,001
	Частково	3	6,30		

Аналіз відповідей респондентів дозволив встановити, що статистично значуща більшість 97,9% вважають, що в умовах воєнного стану дійсно значно актуалізується питання патріотичного виховання молодого покоління ($\chi^2=44,08$; $df=1$; $p<0,05$). При цьому 93,70% вчителів зауважили, що керівництво їхнього закладу освіти акцентує увагу на доцільності патріотичного виховання молоді під час освітнього процесу в умовах воєнного стану ($\chi^2=36,75$; $df=1$; $p<0,05$). Внутрішня узгодженість даного блоку анкети була сумнівною ($\alpha = 0,66$).

У таблиці 3.3 наведено відповіді вчителів на питання коли та, у якому середовищі, слід розпочинати патріотичне виховання молоді. Так, на питання анкети «Коли, на Ваш погляд, слід розпочинати патріотичне виховання молоді?» статистично значуща більшість респондентів (91,70%) вказали, що з

раннього дитинства ($\chi^2=33,33$; $df=1$; $p<0,05$) і це повинно відбуватись одночасно у сім'ї та у школі ($\chi^2=73,50$; $df=2$; $p<0,05$).

Таблиця 3.3

Відповіді респондентів щодо часу та середовища, у якому слід розпочинати патріотичне виховання молоді (n=48)

Питання	Варіанти відповідей	Відповіді,		χ^2	p-value
		Абс.	%		
Коли слід розпочинати патріотичне виховання молоді?	З раннього дитинства	44	91,70	33,33	<0,001
	У підлітковому і юнацькому віці	4	8,30		
Ким і де має проводитись патріотичне виховання?	У сім'ї	2	4,15	73,50	<0,001
	Усюди	2	4,15		
	У сім'ї та у школі	44	91,70		

Крім того 8,30% опитаних вчителів зазначили, що патріотичне виховання молоді слід розпочинати у підлітковому та юнацькому віці. Внутрішня узгодженість даного блоку анкети відповідає дуже доброму рівню ($\alpha = 0,92$).

Наступний блок анкети було присвячено вивченню особливостей формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в сучасній системі освіти (таблиця 3.4).

Так, статистично значуща більшість (97,90%) респондентів вказали, що засоби фізичного виховання дійсно, на їх думку, сприяють патріотичному вихованню молоді ($\chi^2=44,08$; $df=1$; $p<0,05$).

При цьому 93,70% опитаних зазначили, що заклад освіти, в якому вони працюють регулярно займається патріотичним вихованням молоді, використовуючи фізичні вправи і рухливі ігри під час великих (подовжених) перерв і в режимі подовженого дня, змагання, зльоти, пов'язані з патріотичною тематикою. Регулярно беруть участь у даних заходах 85,40% з опитаних вчителів фізичної культури ($\chi^2=93,83$; $df=3$; $p<0,05$). Слід зауважити, що на дане запитання анкети нами зафіксовані значимі

відхилення від нормального розподілу за тестом Шапіро-Уїлка ($W=0,688$; $p=0,035$).

Таблиця 3.4

Відповіді респондентів щодо особливостей формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в системі освіти (n=48)

Питання	Варіанти відповідей	Відповіді,		χ^2	p-value
		Абс.	%		
Чи сприяють засоби фізичного виховання патріотичному вихованню?	Так	47	97,90	44,08	<0,001
	Ні	1	2,10		
Чи проводить заклад освіти, в якому Ви працюєте ігри, змагання, зльоти, пов'язані з патріотичною тематикою?	Так, і я брав(ла) у них участь	41	85,40	93,83	<0,001
	Так, але я не брав(ла) у них участь	4	8,30		
	Ні	2	4,20		
	Не цікавилися даним питанням	1	2,10		
Які форми фізичного виховання є найбільш ефективними для формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку?	Урочні форми	23	47,90	15,88	<0,001
	Позаурочні форми	3	6,30		
	Поєднання урочних та позаурочних форм	22	45,80		

Досліджуючи питання «Які форми фізичного виховання є найбільш ефективними для формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку?» нами з'ясовано, що 47,90% респондентів вважають, що це урочні форми фізичного виховання. 45,80% зауважили, що повинно бути раціональне поєднання урочних та позаурочних форм. У той же час 6,30% вчителів вказали на перевагу позаурочних форм фізичного виховання ($\chi^2=15,88$; $df=2$; $p<0,05$).

Нас також цікавила думка вчителів фізичної культури, за допомогою яких позаурочних форм фізичного виховання можна формувати патріотичні почуття у дітей молодшого шкільного віку (табл. 3.5).

Зауважимо, що на дане запитання анкети респонденти мали змогу обрати декілька варіантів відповідей. Це дало змогу отримати достатньо розгалужені відповідь щодо позаурочних форм фізичного виховання, за допомогою яких можна формувати патріотично налаштовані почуття у дітей.

Таблиця 3.5

Відповіді респондентів на питання «За допомогою яких позаурочних форм фізичного виховання можна формувати патріотичні почуття у дітей молодшого шкільного віку?» (n=48)

Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
	Абс.	%		
Позашкільні спортивно-масові заходи	44	91,70	29,88	<0,001
Самостійні заняття	12	25,00		
Гімнастика до занять	14	29,20		
Фізкультхвилинки та паузи	22	45,80		
Рухливі перерви та заняття у режимі подовженого дня	23	47,90		
Години здоров'я	29	60,40		
Руханки	34	70,80		

Встановлено, що найбільш важливими позаурочними формами фізичного виховання, які дозволяють формувати патріотизм виявились: позашкільні спортивно-масові заходи (91,70%), руханки (70,80%), години здоров'я (60,40%), фізичні вправи та рухливі ігри під час великих (подовжених) перерв і в режимі подовженого дня (47,90%), фізкультурні хвилини та фізкультурні паузи впродовж дня (45,80%). На важливість самостійних занять фізичним виховання з метою формування патріотизму вказали 25%; 29,20% вважають, що формувати патріотичні почуття можна за допомогою гімнастики до занять ($\chi^2=29,88$; $df=6$; $p<0,001$).

Аналізуючи відповіді респондентів на питання «Які засоби фізичного виховання можна застосовувати для патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку?» (табл. 3.6) з'ясовано, що переважна більшість (95,83%) вчителів вважають доцільним для формування патріотичних

почуттів у дітей застосовування життєво необхідних рухових умінь та навичок.

Таблиця 3.6

Відповіді респондентів на питання «Які засоби фізичного виховання можна застосовувати для патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку?» (n=48)

Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
	Абс.	%		
Олімпійська освіта	39	81,25	69,11	<0,001
Життєво необхідні рухові уміння та навички	46	95,83		
Засоби бойового гопаку	17	36,20		
Засоби хоритингу	15	31,90		
Квест	5	10,40		
Українські народні ігри та забави	39	81,25		
Традиційні рухливі ігри Запорізької Січі	44	91,67		
Інтегровані уроки	13	27,08		
Туристичні походи	25	52,08		

На думку 81,25% вчителів фізичної культури найбільш дієвим засобом фізичного виховання, який можна застосовувати для патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку (виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну тощо) є олімпійська освіта та українські народні ігри та забави.

36,20% респондентів при формуванні патріотизму також віддають перевагу засобам бойового гопака, а 31,9% – засобам хоритингу. Крім того 52,08% вчителів з метою патріотичного виховання застосовують туристичні походи, 27,08% – інтегровані уроки та 10,40% – квести. Слід зауважити, що на дане запитання анкети вчителі фізичної культури мали змогу обрати декілька варіантів відповідей або додати власну думку ($\chi^2=78,28$; $df=9$; $p<0,05$).

У таблиці 3.7 представлено відповіді респондентів щодо їх ставлення до пропагування на уроках фізичної культури українських народних традицій.

Так на питання «Чи розповідаєте Ви під час уроків фізичної культури з дітьми молодшого шкільного віку про історію козацтва та/або застосовуєте різноманітні засоби фізичного виховання, які сприяють поширенню знань з історії козацтва?» 58,30% опитаних зауважили, що вивчають витоки козацтва та застосовують ігрові та змагальні форми використання фізичних вправ у поєднанні з піснею або музикою ($\chi^2=13,63$; $df=2$; $p<0,05$). У той же час 39,60% вчителів фізичної культури зауважили, що вони разом із молодшими школярами досліджують питання історико-культурної спадщини українського народу ($\chi^2=12,13$; $df=2$; $p<0,05$).

Таблиця 3.7

Відповіді респондентів на питання щодо пропагування на уроках фізичної культури українських народних традицій (n=48)

Питання	Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
		Абс.	%		
Чи пропагуєте Ви історію козацтва та/або різноманітні засоби фізичного виховання, які сприяють поширенню знань з історії козацтва?	Так завжди	28	58,30	13,63	0,001
	Ні	9	18,80		
	Інколи	11	22,90		
Чи пропагуєте Ви збереження і пропаганду історико-культурної спадщини українського народу?	Так завжди	19	39,60	12,13	0,002
	Інколи	24	50,00		
	Важко відповісти	5	10,40		
Чи застосовуєте Ви у роботі з дітьми молодшого шкільного віку фізкультурні хвилинки-руханки із патріотичною спрямованістю?	Так	34	70,80	36,22	<0,001
	Руханки застосовую, але не з патріотичною спрямованістю	14	29,20		

На питання «Чи застосовуєте Ви у роботі з дітьми молодшого шкільного віку фізкультурні хвилинки-руханки із патріотичною спрямованістю?» статистично достовірна більшість (70,80%) респондентів відповіли «так». Решта (29,2%) вчителів зауважили, що руханки застосовують, але не із патріотичною спрямованістю ($\chi^2=8,33$; $df=1$; $p<0,05$).

З'ясовано, що тільки 45,80% вчителів на уроках фізичної культури дітям молодшого шкільного віку розповідають про героїчні вчинки видатних спортсменів-військовослужбовців, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України ($\chi^2=5,37$; $df=2$; $p>0,05$) (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Відповіді респондентів на питання «Чи розповідаєте Ви під час уроків фізичного виховання з дітьми молодшого шкільного віку про героїчні вчинки видатних спортсменів-військовослужбовців, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України?» (n=48)

Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
	Абс.	%		
Так	22	45,80	5,37	0,068
Ні	9	18,70		
Інколи	17	35,50		

Одноставною була стверджувальна відповідь респондентів, що успішні виступи українських спортсменів на Олімпійських іграх та чемпіонатах світу сприяють підвищенню іміджу нашої країни. Це є беззаперечним позитивним фактом у процесі патріотичного виховання сучасної молоді.

На питання анкети «Чи варто з метою патріотичного виховання розповідати дітям молодшого шкільного віку про успішні виступи українських спортсменів на Олімпійських іграх та чемпіонатах світу?» (табл. 3.9) отримано наступні відповіді: 93,7% вказали «так», 4,2% – «інколи» та 2,1% респондентів виявилось важко відповісти на дане запитання ($\chi^2=78,88$; $df=2$; $p<0,05$).

У той же час 66,6% вчителів фізичної культури зауважили, що дітям молодшого шкільного віку з метою їх патріотичного виховання можливо запропонувати завдання з пошуку відомостей про сучасних спортсменів-патріотів, які внесли вагомий вклад у зміцнення обороноздатності нашої держави. 10,40% респондентів висловились негативно з даного приводу, а 18,8% вказали, що їм важко відповісти на дане запитання ($\chi^2=46,50$; $df=3$; $p<0,05$).

Відповіді респондентів на питання «Чи варто з метою патріотичного виховання розповідати дітям молодшого шкільного віку про успішні виступи українських спортсменів на Олімпійських іграх та чемпіонатах світу?» (n=48)

Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
	Абс.	%		
Так	45	93,70	78,88	<0,001
Ні	2	4,20		
Важко відповісти	1	2,10		

На доцільність надання дітям завдань з пошуку відомостей про сучасних спортсменів-патріотів, які внесли вагомий вклад у зміцнення обороноздатності нашої держави (табл. 3.10) вказало 66,60% респондентів ($\chi^2=46,50$; $df=3$; $p<0,05$).

Таблиця 3.10

Відповіді респондентів на питання «Чи варто з метою патріотичного виховання пропонувати дітям молодшого шкільного віку завдання з пошуку відомостей про сучасних спортсменів-патріотів, які внесли вагомий вклад у зміцнення обороноздатності нашої держави?» (n=48)

Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
	Абс.	%		
Так	32	66,60	46,50	<0,001
Ні	5	10,40		
Інколи	2	4,20		
Важко відповісти	9	18,80		

Внутрішня узгодженість даного ключового блоку анкети відповідає дуже доброму рівню ($\alpha = 0,96$).

Заключний блок анкети було присвячено питанням визначення організаційно-педагогічних умов якісного формування патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів (табл. 3.11).

На даний блок нами було отримано наступні відповіді: переважна більшість (85,40%) вчителів фізичної культури зазначили, що для цього обов'язковим є наявність кваліфікованого патріотично налаштованого професійно компетентного вчителя, для якого патріотизм – це стан небайдужості до долі українського народу та/або вчителя-емпата, який здатен водночас стримувати та демонструвати власні емоції від подій в Україні, який володіє необхідними знаннями та навичками, а також здатен ретельно вивчати вимоги нормативно-правової бази з питань формування патріотизму у дітей та дотримуватись їх, а також ефективно реалізувати компетентнісний підхід.

Таблиця 3.11

Відповіді респондентів щодо організаційно-педагогічних умов якісного формування патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів (n=48)

Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
	Абс.	%		
Наявність кваліфікованого патріотично налаштованого професійно компетентного вчителя фізичної культури	41	85,40	6,923	0,074
Наявність навчальних планів, їх змістовне та якісне наповнення, яке відповідає наявному Стандарту та містить широкий вибір видів рухової активності, методів та підходів до навчання	29	60,40		
Відповідність матеріально-технічної бази можливостям впровадження інноваційних технологій, належність інвентарю та/або обладнання, додаткових засобів, які можна застосовувати у різних формах фізичного виховання з молодшими школярами	38	79,10		
Важливість використання ігрового методу в організації навчальної діяльності із молодшими школярами	32	66,67		

60,40% вчителів зауважили на обов'язкову наявність навчальних планів, їх змістовне та якісне наповнення, яке відповідає наявному Стандарту

та містить широкий вибір видів рухової активності, методів та підходів до навчання.

На важливість відповідності матеріально-технічної бази закладу загальної середньої освіти можливостям впровадження інноваційних технологій, відповідності інвентарю та/або обладнання, додаткових засобів, які можна застосовувати у різних формах фізичного виховання з молодшими школярами вказали 79,10% респондентів.

Слід також вказати, що 66,67% опитаних звернули увагу на важливість використання ігрового методу в організації навчальної діяльності з означеним контингентом ($\chi^2=6,92$; $df=3$; $p>0,05$).

На питання щодо важливості соціально-педагогічних умов формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку (табл. 3.12) нами було отримано наступні відповіді. 66,60% респондентів вказали, що дуже важливою є особистісно-орієнтована взаємодія учнів та вчителя, цілісний підхід до розвитку учнів та урахування інтересів молодших школярів при плануванні процесу фізичного виховання та забезпечення їх участі у різних формах фізичного виховання.

На важливість створення освітнього середовища, яке здатне ефективно впливати на пізнавальний, емоційно-ціннісний та естетичний розвиток молодшого школяра та створення системи залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання вказало 80,90% вчителів.

45,80% зауважили, що дуже важливим є формування стійкої мотивації та усвідомленого ставлення до занять різними формами фізичного виховання через появу пізнавального інтересу до них, а також формування у школярів позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання шляхом виховання механізмів самореалізації у суспільстві.

На обов'язковість запровадження інноваційних форм та засобів фізичної культури, які сприяють формуванню почуття поваги до інших, до толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в

конфліктних ситуаціях, а також на формування теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя вказало 85,40% опитаних ($\chi^2=13,32$; $df=8$; $p>0,05$).

Таблиця 3.12

Відповіді респондентів щодо соціально-педагогічних умов якісного формування патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів (n=48)

Варіанти відповідей	Відповіді		χ^2	p-value
	Абс.	%		
Особистісно-орієнтована взаємодія учнів та вчителя	32	66,60	13,32	0,101
Створення освітнього середовища, яке здатне ефективно впливати на пізнавальний, емоційно-ціннісний та естетичний розвиток молодшого школяра	39	80,90		
Компетентнісний підхід до розвитку учнів	32	66,60		
Урахування інтересів молодших школярів при плануванні процесу фізичного виховання та забезпечення їх участі у різних формах фізичного виховання	32	66,60		
Формування мотивації та усвідомленого ставлення до занять різними формами фізичного виховання через появу пізнавального інтересу до них	22	45,80		
Створення системи залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання	39	80,90		
Формування у школярів позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання шляхом виховання	22	45,80		
Запровадження інноваційних форм та засобів фізичного виховання, які сприяють формування почуття поваги до інших, до толерантності, вміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях	41	85,40		
Формування теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя	41	85,40		

Слід зауважити, що на дане запитання анкети нами зафіксовані значимі відхилення від нормального розподілу за тестом Шапіро-Уїлка ($W=0,847$; $p=0,075$).

Внутрішня узгодженість даного блоку анкети відповідала дуже доброму рівню ($\alpha = 0,96$).

Таким чином результати проведеного нами анкетування дозволили визначити ставлення вчителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти в питаннях формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, а також дослідити важливість різноманітних організаційно-педагогічних умов формування патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів.

Результати анкетування вчителів фізичної культури Дніпропетровської області дали можливість теоретично обґрунтувати інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання для підвищення рівня їх національної самосвідомості.

3.2. Дослідження особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку та рівня їх національної самосвідомості на етапі констатувального експерименту

Наступним етапом нашого дослідження було виявлення особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку та рівня їх національної самосвідомості.

У таблиці 3.13 представлено результати дослідження рівня розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію у дітей молодшого шкільного віку на етапі констатувального експерименту.

З'ясовано, що у результаті проведення тесту «Запам'ятай рух» переважна більшість (52%) дітей безпомилково відтворили 3-4 рухи, 40% школярів відтворили 5-6 рухів з 10 і тільки 8% вдало виконали 7-8 рухів.

Дослідження показало, що майже 75% дівчат та 23% хлопців безпомилково відтворили від 5 до 8 рухів, 3-4 рухи – 25% дівчат та 77% хлопців. Отримані результати вказують на недостатній рівень розвитку

у дітей здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію.

Таблиця 3.13

**Результати оцінювання рівня сприймання
за тестом «Запам'ятай рух» (n=50)**

Статистичні показники		Кількість безпомилково відтворених рухів		
		3-4 рухи	5-6 рухів	7-8 рухів
Загальна кількість учнів (n=50)	Абс.	26	20	4
	%	52	40	8
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,935, p = 0,897		
Дівчата (n=24)	Абс.	6	14	4
	%	25,00	58,32	16,68
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,892, p = 0,644		
Хлопці (n=26)	Абс.	20	6	–
	%	77,00	23,00	–
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 1,00, p = 1,00		

Різниця у рівні розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію є статистично істотною ($\chi^2=15,52$; $df=2$; $p<0,05$).

Результати виконання тесту «Діагностика сприймання. Чого не вистачає на цих малюнках?» (за Немовим Р.С.) представлено у таблиці 3.14.

Ми визначали відсотковий розподіл рівня розвитку сприймання у молодших школярів. Виявлено, що у більшості – 22 учнів (44%) переважав середній рівень розвитку сприймання, оскільки витратили на пошук усіх предметів на картинці від 31 до 40 с; у 17 учнів (34%) виявлено низький рівень сприймання; у 9 учнів (18%) – високий рівень; у 2 учнів (4%) – дуже високий. Учні з дуже низьким рівнем сприймання не було виявлено.

Різниця у рівні розвитку сприймання є статистично істотною ($\chi^2=18,64$; $df=3$; $p<0,05$).

Результати оцінювання рівня сприймання за тестом «Діагностика сприймання. Чого не вистачає на цих малюнках?» (n=50)

Статистичні показники		Дуже високий	Високий	Середній	Низький	Дуже низький
Загальна кількість учнів (n=50)	Абс.	2	9	22	17	–
	%	4	18	44	34	
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,977, p = 0,998				
Дівчата (n=24)	Абс.	1	5	12	6	–
	%	4,17	20,83	50	25	
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,963, p = 0,979				
Хлопці (n=26)	Абс.	1	4	10	11	–
	%	3,85%	15,38%	38,45%	42,32%	
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,900, p = 0,593				

У рівні розвитку здатності до сприймання нами не зафіксовано суттєвих гендерних відмінностей. Так низький рівень здатності до сприймання мали по 1 дівчинці та 1 хлопцю (4,17% та 3,85%, відповідно), високий рівень виявлено у 5 дівчат (20,83%) та 4 хлопців (15,38%). Переважна більшість дітей мали середній рівень здатності до сприймання – це 12 дівчат та 10 хлопців, що становить 50% та 38,45%, відповідно. Низький рівень було виявлено у 6 дівчат (25%) та 9 хлопців (42,32%).

Оцінка концентрації та стійкості уваги відбувалась за тестом «Розстав значки» – модифікація методики П'єрона – Рузера (табл. 3.15) З'ясовано, що у дітей переважав низький рівень стійкості уваги.

З'ясовано, що 28 дітей (56%) витратили на внесення різних символів у запропоновані їм бланки понад 1 хв 50 с, при цьому відсоток вірних відповідей у дітей склав 40-55%. 18% учнів впорались із виконанням тесту за 1 хв 30 – 1 хв 45 с з кількістю вірних відповідей в межах 60-75%. У 13%

молодших школярів виявлено дуже низький рівень концентрації та стійкості уваги ($\chi^2=12,04$; $df=2$; $p<0,05$).

Таблиця 3.15

Результати оцінювання рівня стійкості уваги за методикою «Розстав значки» – модифікація методу П'єрона – Рузер (за М.П.Коновою), (n=50)

Рівень стійкості уваги		Високий	Середній	Низький	Дуже низький
Загальна кількість учнів (n=50)	Абс.	–	9	28	13
	%	–	18	56	26
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,899, p = 0,686			
Дівчата (n=24)	Абс.	–	8	15	1
	%	–	33,36	62,47	4,17
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 1,00, p = 1,00			
Хлопці (n=26)	Абс.	–	1	13	12
	%	–	3,85	50	46,15
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,812, p = 0,267			

Стосовно гендерних відмінностей, які були зафіксовані нами під час виконання даного тесту можна вказати, що в цілому у дівчат здебільшого переважав середній та низький рівень стійкості уваги ($\chi^2=12,25$; $df=2$; $p<0,05$), а у хлопців – низький та дуже низький ($\chi^2=11,25$; $df=2$; $p<0,05$).

Рівень національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку визначався за допомогою проективної методики «Домалюй фігуру» (О.М. Дьяченко). Дітям було запропоновано набір фігур А. Результати наведено у таблиці 3.16.

Виявлено, що 31 дитина (62%) змогли домалювати від 1-ї до 4-х із запропонованих їм фігур у вигляді національних символів України або предметами, які асоціюються у дитини з Батьківщиною, рідною домівкою, родиною та назвати їх; 15 дітей (30%) зобразили від 5 до 9 символів та/або предметів, пов'язаних із історико-культурною спадщиною України та

4 дитини (8%) домальовали 10 та більше символів патріотичної спрямованості.

Таблиця 3.16

**Рівень національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку
(n=50)**

Статистичні показники		Кількість зображень патріотичної спрямованості				
		1-2	3-4	5-6	7-9	> 10
		Низький рівень			Середній рівень	
Загальна кількість учнів (n=50)	Абс.	15	16	9	6	4
	%	30	32	18	12	8
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,903, p = 0,535				
Дівчата (n=24)	Абс.	9	8	3	2	2
	%	37,53	33,36	12,45	8,33	8,33
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,795, p = 0,099				
Хлопці (n=26)	Абс.	6	8	6	4	2
	%	23,10	30,70	23,10	15,40	7,70
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу		W = 0,961, p = 0,959				

Таким чином нами було встановлено, що у переважної більшості (80%) визначався низький рівень національної самосвідомості. Діти фактично не розуміли завдання, вони або малювали поряд із заданою фігурою щось своє і зовсім не пов'язане зі змістом завдання. У 20% дітей виявлено середній рівень. Ці діти домальовували більшість фігур у вигляді національних символів України або предметів, які асоціюються у них із Батьківщиною, домівкою, родиною. Слід зауважити, що у всіх дітей були наявні малюнки, які повторювались. Дітей із високим рівнем національної самосвідомості виявлено не було. З'ясовано, що різниця у рівні розвитку національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку є статистично істотною ($\chi^2=11,40$; $df=4$; $p<0,05$).

Щодо гендерних відмінностей в оцінці національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку встановлено, що серед дівчат 37,53% змогли домалювати 1-2 зображення патріотичної спрямованості, у хлопців цей показник становив 23,10%. Однакова кількість дівчат та хлопців (по 8 осіб – 33,36% та 30,70%, відповідно) домалювали різноманітними символами патріотичної спрямованості 3-4 зображення. Крім того 12,45% дівчат та 23,10% хлопців зобразили 5-6 патріотичних символів. Середній рівень національної самосвідомості зафіксовано у 16,66% дівчат та 23,10% хлопців.

Слід також зауважити, що у вибірці дівчат зафіксовано не суттєве відхилення від нормального розподілу за тестом Шапіро-Уїлка ($W=0,795$; $p=0,099$).

Таким чином, отримані у ході констатувального експерименту результати анкетування учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти з питань формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у процесі фізичного виховання, а також виявлені психофізіологічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку та рівень їх національної самосвідомості є підставою для наукового обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Висновки до розділу 3

Анкетування вчителів фізичної культури щодо особливостей формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку засвідчило актуальність даної проблематики. Встановлено, що найбільш дієвими формами фізичного виховання, на думку респондентів, є позашкільні спортивно-масові заходи (91,7%), урок фізичного виховання (85,4%), руханки (70,80%), години здоров'я (60,40%), фізичні вправи та рухливі ігри під час великих (подовжених) перерв і в режимі подовженого дня (47,9%),

фізкультурні хвилини та фізкультурні паузи впродовж дня (45,8%), гімнастика до занять (29,2%), самостійні заняття фізичними вправами (25%).

Серед опитаних 58,3% вчителів закладів загальної середньої освіти на уроках фізичної культури надають дітям молодшого шкільного віку базові знання про витоки козацтва та застосовують ігрові та змагальні форми фізичних вправ у поєднанні з піснею або музикою; 39,6% вивчають ще й історико-культурну спадщину українського народу.

З'ясовано, що беззаперечним позитивним фактом у процесі патріотичного виховання сучасної молоді є розповіді про успішні виступи українських спортсменів на Олімпійських іграх та чемпіонатах світу, які сприяють підвищенню іміджу нашої країни.

Виявлено, організаційно-педагогічні умови якісного формування патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів. Це:

- вміння вчителя створити освітнє середовище, яке здатне ефективно впливати на пізнавальний, емоційно-ціннісний та естетичний розвиток молодшого школяра та систему залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання;

- формування у молодших школярів стійкої мотивації та усвідомленого ставлення до занять різними формами фізичного виховання через появу пізнавального інтересу до них, позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання шляхом виховання механізмів самореалізації у суспільстві;

- обов'язковість запровадження інноваційних форм та засобів фізичного виховання, які сприяють формуванню почуття поваги до інших, толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях;

- формування теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя.

Дослідження особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку та рівня їх національної самосвідомості на етапі

констатувального експерименту довело, що 52% дітей здатні безпомилково відтворити тільки 3-4 рухи, що свідчить про переважання в учнів 3-х класів незадовільного рівня розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію. Переважна більшість (44%) мають середній рівень розвитку сприймання за результатами виконання тесту «Діагностика сприймання. Чого не вистачає на цих малюнках». Оцінка концентрації та стійкості уваги за тестом «Розстав значки» – модифікація методики П'єрона – Рузера довела переважання у 56% дітей молодшого шкільного віку низького рівня стійкості уваги.

Оцінка рівня національної самосвідомості дозволила констатувати, що у 92,5% дітей молодшого шкільного віку переважає низький рівень національної самосвідомості.

Результати даного розділу висвітлено у публікаціях здобувача [101, 103].

Розділ 4

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

4.1. Обґрунтування та розробка інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України та запровадження воєнного стану стали певним викликом для нашої держави. Зазначені події внесли корективи у повсякденне життя українців, що сприяло критичному зниженню рівня фізичної активності, а отже і рівня здоров'я взагалі.

У той же час виклики сьогодення, з одного боку, актуалізували питання патріотичного виховання покоління, що зростає через систему загальної середньої освіти України, а з іншого, важливого значення набули питання створення для школярів комфортного освітнього середовища та, зокрема, організації освітнього процесу з фізичного виховання [95]. Тому нині цілком закономірним є проведення наукових досліджень з впровадження інноваційних технологій у практику роботи ЗЗСО [36, 94].

Аналітичний аналіз наукової та науково-методичної літератури довів, що у сучасних умовах розбудови національної системи загальної середньої освіти України першочергового значення набуває інноваційна діяльність ЗЗСО, яка характеризується системною апробацією інновацій в освітньому процесі [122, 126].

У той же час, за твердженням науковців великий потенціал системи фізичного виховання полягає у тому, що воно здатне впливати не лише

на фізичну сферу людини, а й на особистісну, духовну та соціальну [124, 126, 127].

Встановлено, що змістом освіти є формування свідомого ставлення школяра до власного здоров'я і саме тому нині в ЗЗСО до освіти пред'являються вимоги як до цілісного компоненту, який сприяє ефективному формуванню соціально адаптованої особистості, що є затребуваною, конкурентноспроможною та активною у житті. Науковці [76, 126] вважають, що вирішення даної проблеми є можливим за умови високого рівня здоров'я покоління, що зростає.

Аналіз нормативної бази дозволив з'ясувати, що сучасні тенденції розвитку загальної середньої освіти в Україні відображає Закон «Про повну загальну середню освіту» [19], який доповнює Закон «Про освіту» [65] та пропонує механізми для реалізації проекту «Нова українська школа» [134]. Встановлено, що відповідно до Державного стандарту освіти [45, 158] метою фізкультурної освітньої галузі є формування соціальної та інших ключових компетентностей, стійкої мотивації здобувачів освіти до занять фізичною культурою і спортом.

Аналіз наукової літератури показав, що існують певні проблеми у формуванні патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, а саме невідповідність організаційних форм і методів виховної роботи з військово-патріотичного виховання, яка ведеться у закладі загальної середньої освіти із молодшими школярами їх інтересам і потребами.

Результати констатувального експерименту свідчать, що при формуванні патріотизму необхідно враховувати, що в умовах воєнного стану значно актуалізується питання патріотичного виховання молодого покоління.

З'ясовано, що понад 90,00% керівників закладів освіти акцентують увагу на доцільність патріотичного виховання молоді під час освітнього процесу в умовах воєнного стану. 91,70% вчителів вказують, що формування патріотизму повинно відбуватись з раннього дитинства одночасно у сім'ї та у школі. Переважна більшість респондентів вважають, що для формування

патріотичних почуттів у молодших школярів доцільно застосовувати урочні форми фізичного виховання та їх раціональне поєднання із позаурочними (позашкільним спортивно-масовими заходами, годинами здоров'я, фізичними вправами та рухливими іграми під час великих (подовжених) перерв і в режимі подовженого дня, фізкультурними хвилинами та фізкультурними паузами впродовж дня). При цьому доцільно застосовувати життєво необхідні рухові уміння та навички. Найбільш дієвими засобами фізичного виховання, які також можна застосовувати для патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку є олімпійська освіта, українські народні ігри та забави, руханки, туристичні походи тощо.

Результати анкетування вчителів фізичної культури дозволили виявити організаційно-педагогічні умови якісного формування патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів, це:

- вміння вчителя створити освітнє середовище, яке здатне ефективно впливати на пізнавальний, емоційно-ціннісний та естетичний розвиток молодшого школяра та систему залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання;

- доцільність формування у молодших школярів стійкої мотивації та усвідомленого ставлення до занять різними формами фізичного виховання через появу пізнавального інтересу до них, позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання шляхом виховання механізмів самореалізації у суспільстві;

- обов'язковість запровадження інноваційних форм та засобів фізичного виховання, які сприяють формуванню почуття поваги до інших, толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях;

- необхідність формування теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя.

Враховувалось, що для ефективного процесу патріотичного виховання молодших школярів необхідним є:

- наявність у вчителя фізичної культури як «носія знань» системи знань про мову, культуру, традиції, особливості комунікації, загальноприйняті правила та норми поведінки у державі, патріотичних почуттів тощо;
- володіння вчителем системою знань, необхідних для ефективного патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку;
- обізнаність вчителя фізичної культури із методами та способами виховання патріотично налаштованих почуттів у молоді;
- усвідомлення вчителем цінності поняття «патріотичне виховання» як складника життєдіяльності;
- здатність вчителя фізичної культури використовувати професійно важливі знання при вирішенні професійних завдань, пов'язаних із патріотичним вихованням молоді;
- сформованість у вчителя фізичної культури професійно важливих і необхідних для здійснення патріотичного виховання молоді якостей;
- усвідомлення вчителем значущості своєї діяльності;
- прагнення вчителя до постійного підвищення власної професійної компетентності, самовдосконалення та саморозвитку.

Слід також вказати, що аналіз літературних джерел засвідчив тенденцію в останні десятиріччя до зниження рівня здоров'я покоління, що зростає дослідженнями науковців [2, 124]. Це значно актуалізує питання пошуку нових форм, засобів та технологій, які сприятимуть формуванню мотивації та стійкої зацікавленості у заняттях фізичною культурою.

Враховувалось, що величезний потенціал фізичного виховання полягає у тому, що заняття фізичною культурою впливають не тільки на рухову сферу, а й на особистісну, духовну та соціальну. Крім того стрімкий розвиток науки і технологій сприяв появі новітніх форм навчальної комунікації та новим методам розв'язання освітніх завдань. Досвід показує, що все новітнє із плином часу стає традицією і те, що традиції утворює соціум, а новаторами насамперед виступають вчителя-особистості реформаторського

типу. Отже специфічними особливостями інноваційного навчання у молодшій школі є здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, відкритість майбутньому та налаштованість на конструктивні дії в різноманітних ситуаціях, основою яких є інноваційні технології.

У контексті вищезазначеного, наразі значно актуалізується наукова проблема інноваційних технологій у фізичній культурі та спорту. Нині особливого значення набуває пошук ефективних підходів для прищеплення молодшим школярам стійкого інтересу до занять фізичною культурою, а також впровадження новітніх технологій у систему фізичного виховання ЗЗСО.

Таким чином у процесі обґрунтування інноваційної технології ми спирались на результати аналізу науково методичної літератури, дані отримані у ході констатувального експерименту (результати анкетування вчителів фізичної культури Дніпропетровської області та визначення особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку).

Вважалось, що інноваційна технологія повинна бути специфічною та досить складною, що потребує від вчителя фізичної культури особливих знань, умінь, навичок та здібностей, а її впровадження сприятиме патріотичному вихованню та різнобічному розвитку дітей молодшого шкільного віку школярів, їх зацікавленості до занять фізичною культурою. Також враховували психофізіологічні вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, а саме перехід від ігрової до навчальної діяльності. Тому основу інноваційної технології складала застосування ігрових методів у раціональному поєднанні з освітньою складовою.

Під патріотичним вихованням молодших школярів розуміли:

- набуття дитиною компетентностей дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я, дотримання здорового способу життя;
- набуття соціального досвіду та високої культури взаємин, розуміння правил поведінки і спілкування;
- формування потреби у фізичному розвитку;

– виховання свідомого громадянина України.

Структуру та зміст інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, яка містить мету, завдання, принципи, етапи впровадження та критерії ефективності наведено у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Структура та зміст інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання

МЕТА: залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання для підвищення вмотивованості до ведення здорового способу життя, підвищення рівня національної самосвідомості та формування патріотизму			
ЗАВДАННЯ			
Освітні		Оздоровчі	
Виховні			
ПРИНЦИПИ: науковості, регулярності, доступності, індивідуалізації, систематичності, поступовості, оздоровчої спрямованості, усвідомленості та активності, всебічного розвитку особистості, пріоритету потреб особи			
ЗАСОБИ			
Життєво необхідні рухові уміння та навички	Українські народні ігри та забави, традиційні рухливі ігри Запорізької Січі	Туристичні походи	Елементи емоційної саморегуляції
МЕТОДИ			
Отримання нової інформації, виконання вправ, спрямованих на оволодіння руховими вміннями та навичками, повторення вправ, організації рухової діяльності та методи контролю			
ФОРМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ			
Урочні	Позаурочні		
Урок фізичної культури	У режимі шкільного дня (гімнастика до занять, фізкульт-хвилинка та паузи, організовані перерви, спортивна година у групах продовженого дня, рухові перерви, руханки)	Позакласні (туристичні походи, фізкультурні свята, ранкова гігієнічна гімнастика, гімнастика перед сном, години здоров'я)	Позашкільні (заняття фізкультурно- оздоровчого та спортивно- тренувального характеру)
ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ			
Квест	Батл	Флешмоб	Челендж
ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ			
Підготовчий		Основний	
Заключний			
КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ			
Когнітивний	Емоційно-ціннісний	Мотиваційний	Діяльнісно- практичний

Розроблена інноваційна технологія за рівнем застосування відносилась до предметної, за провідним чинником психічного розвитку – до соціогенних технологій, за філософською основою – до наукових, за науковою концепцією засвоєння досвіду – до розвивальних, за ставленням дитини – до особистісно-орієнтованих (гуманно-особистісних, технологія співробітництва та вільного виховання), за орієнтацією на особистісні структури – до інформаційних (формування знань, умінь, навичок) та емоційно-моральних (формування сфери моральних відносин), за типом організації та управління пізнавальною діяльністю – до ігрових технологій.

Завданнями інноваційної технології були наступні:

- *освітні* (надання базових знань з основ ведення здорового способу життя та засад олімпізму; виховання розуміння значущості занять фізичними вправами, спортивними іграми як важливого засобу зміцнення здоров'я; збільшення словникового запасу патріотичного спрямування; надання базових знань з санітарно-гігієнічних правил та безпечної поведінки в процесі занять різними формами фізичного виховання; формування зацікавленості досягненнями українських спортсменів на Олімпійських іграх та інших спортивних змаганнях; формування рухових умінь та навичок тощо);

- *оздоровчі* (формування правильної постави, загартовування організму);

- *виховні* (формування поважного та толерантного ставлення до гравців по команді та суперників, здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді; поважного ставлення до національних символів України та до традицій у фізичній культурі, які започатковані у сім'ї, школі, країні; виховання здатності діяти спільно, розвивати самостійність, виховувати інтерес до активної рухової діяльності та звичку до щоденних занять різними формами фізичного виховання тощо).

Підґрунтям розробки інноваційної технології було дотримання основних принципів фізичного виховання:

- *принципу науковості*, який передбачав знання особливостей формування патріотично налаштованих почуттів у дітей молодшого шкільного віку та застосування даної інформації в процесі розробки та апробації інноваційної технології;
- *принципу регулярності*, який реалізовувався шляхом регулярного застосування різних форм фізичного виховання із патріотичною спрямованістю без тривалих перерв;
- *принципу доступності*, який передбачав виконання учнями фізичних вправ, які відповідали їхньому фізичному стану, рівню вмотивованості та задоволенню потреб у руховій активності тощо;
- *принципу індивідуалізації*, що полягав у пристосуванні навчального матеріалу до індивідуальних можливостей тих, що навчаються шляхом диференціації засобів, методів та форм фізичного виховання; у набутті компетентностей дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я, дотримання здорового способу життя, розуміння правил поведінки і спілкування;
- *принципу систематичності*, який передбачав регулярність занять різними формами фізичного виховання при оптимальному поєднанні та чергуванні допустимих навантажень із необхідними інтервалами відпочинку;
- *принципу поступовості*, який з одного боку забезпечував розширення арсеналу рухових умінь і навичок та спеціальних знань щодо засад ведення здорового способу життя, формування стійких мотиваційних настанов на примноження та збереження сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, а з іншого сприяв покращенню рівня фізичного стану дітей молодшого шкільного віку;
- *принципу усвідомленості та активності*, який передбачав усвідомлене ставлення молодших школярів до занять різними формами фізичного виховання та стимулювання дітей з боку вчителя фізичної культури, батьків та оточуючих до активних занять фізичним вихованням,

ведення дитиною здорового способу життя, формування у неї стійких мотиваційних настанов на примноження та збереження сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів;

– *принципу пріоритету потреб особи*, що передбачав побудову інноваційної технології в цілому та окремих її компонентів з урахуванням індивідуальних, групових та соціальних потреб дітей молодшого шкільного віку, формування у дитини почуття поваги до інших, толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними проявами дискримінації та формування мотивації до занять фізичною культурою та ведення здорового способу життя.

Дотримання *принципу оздоровчої спрямованості* зобов'язувала організувати різні форми фізичного виховання таким чином, щоб вони забезпечували виконання розвивальної та профілактичної функції. А дотримання *принципу усебічного розвитку особистості* спонукало вчителя фізичної культури до розвитку усіх аспектів особистості, без надання переваги в якомусь одному напрямку. Вважалось, що усебічно розвинені діти молодшого шкільного віку активні фізично та розумово, беруть активну повноцінну участь у громадському та суспільному житті школи та класу, невимушено почувають себе у сучасному суспільстві тощо.

Вважалось, що патріотичне виховання молодших школярів буде ефективним, якщо:

- вплив на почуття та переконання молодших школярів відбувається поступово і дозовано;
- зовні патріотичні погляди не нав'язуються, але дітям пропонуються зразки проявів патріотичних почуттів (як наприклад, прикладання спортсменом руки до серця, коли грає гімн України);
- традиції національного патріотичного виховання застосовуються систематично та ненав'язливо.

Спрямованість занять різними формами фізичного виховання залежала від рівня фізичного стану дітей молодшого шкільного віку, їх вмотивованості до занять та ведення здорового способу життя тощо.

Визначено наступну спрямованість форм фізичного виховання, яка дозволяє ефективно формувати патріотизм у дітей молодшого шкільного віку:

- гігієнічну – для набуття навичок ведення здорового способу життя, дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я;
- оздоровчо-рекреативну – використання різних форм фізичного виховання з метою відновлення організму та профілактики перевтоми;
- загально-фізичну, яка забезпечувала всебічну фізичну підготовленість організму дитини і підтримку її протягом тривалого періоду.

При плануванні тривалості впровадження інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку враховувались особливості когнітивного розвитку дітей 9-10 років (стадія другого дитинства); та формування у молодших школярів знань, умінь і навичок.

Бралось до уваги те, що у дітей даного віку основні властивості нервових процесів наближаються за характеристиками до аналогічних у дорослих людей. Нервові процеси вже достатні по силі і врівноваженості, добре виражені всі види внутрішнього гальмування, легко відбувається диференціювання подразників. Це забезпечує можливості навчання дитини за принципом «від рефлексивної емоційності до інтелектуалізації емоцій», тобто перехід від емоційної регуляції поведінки до інтелектуальної через вміння контролювати свої емоції [185].

Крім того враховувалось, що ефективна трансформація знань в уміння, а потім у навички відбувається приблизно 9-10 місяців, що відповідає тривалості навчального року. Таким чином розроблена нами інноваційна технологія формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання включала в себе три етапи впровадження: підготовчий (2 місяці), основний (6 місяців) та заключний –

результативний (1 місяць), що відповідало тривалості навчального року і навчальній програмі.

Розроблена інноваційна технологія формування патріотизму учнів молодшого шкільного віку реалізувалась в урочних та позаурочних формах фізичного виховання. До урочних форм відносили уроки фізичної культури. Позаурочними формами фізичного виховання були наступні: у режимі шкільного дня (гімнастика до занять, фізкультхвилинки та паузи, організовані перерви, спортивна година у групах подовженого дня, рухові перерви); позакласні (туристичні походи, фізкультурні свята, ранкова гігієнічна гімнастика, гімнастика перед сном, години здоров'я); позашкільні (зняття фізкультурно-оздоровчого та спортивно-тренувального характеру).

Національна самосвідомість у молодших школярів формується під час вивчення народознавчих предметів та у процесі оволодіння ними культурно-історичними традиціями. Тому у розробленій нами інноваційній технології ми намагались органічно поєднувати засади здорового способу життя, розвиток фізичних якостей та оволодіння культурно-історичними традиціями українського народу.

Розробка та обґрунтування інноваційної технології відбувалась таким чином, щоб забезпечити можливість її реалізації у навчальному процесі як в умовах офлайн, так і онлайн навчання. Тому кожна форма фізичного виховання містила рекомендації щодо особливостей її застосування із врахуванням умов навчання.

Впровадження інноваційної технології в урочній формі передбачало організацію структури заняття згідно відповідного типу уроку. Нами враховувалось, що сучасний урок фізичної культури – це процес, що вимагає від вчителя навичок творчого мислення, уміння спрямувати власні зусилля на впровадження інновацій з метою підвищення якості навчального процесу [125], який повинен був відповідати наступним вимогам:

- відповідність навчальній програмі;
- зв'язок із попередніми уроками;

- контроль за станом самопочуття та функціональним станом серцево-судинної системи та дихальної системи;
- систематичний інструктаж з правил техніки безпеки;
- систематичне опанування теоретичного матеріалу;
- застосування загально-розвивальних, підготовчих та підвідних вправ, пов'язаних із основними завданнями уроку;
- наявність вправ щодо профілактики правильної постави та запобігання плоскостопості;
- врахування психофізичних вікових особливостей учнів;
- застосування методів особистісно-орієнтовного навчання, а також індивідуального та диференційованого підходів;
- сприяння підвищенню мотивації до занять фізичною культурою;
- застосування міжпредметних зв'язків.

За типом організації процесу фізичного виховання в умовах онлайн навчання виділяли: синхронний та асинхронний режими, також застосовувалась змішана форма. Синхронний режим передбачав одночасне перебування всіх учасників у вебсередовищі із використанням системи відеоконференцій Zoom. Асинхронний режим передбачав взаємодію між собою учасників освітнього процесу із затримкою у часі. За для цього використовували електронну пошту та/або месенджери. За можливості застосовувалась змішана форма, яка передбачала поєднання процесу фізичного виховання у закладі загальної середньої освіти з онлайн-заняттями.

Організація синхронного та асинхронного режиму занять відбувалась у декілька етапів:

- створення групи у найбільш поширених месенджерах Viber, Telegram (для зручності контролю батьків);
- розповсюдження посилань на вхід на платформі Google-Classroom або до системи відеоконференцій Zoom;

- з'ясування наявності необхідного місця для проведення онлайн-занять у кожного з учнів та наявного інвентарю;
- проведення перших пробних занять фізичної культурою в онлайн-режимі;
- підготовка наочних матеріалів, відео-уроків для самостійного виконання домашніх завдань;
- безпосереднє проведення занять у на платформі Google-Classroom або у системі відеоконференцій Zoom;
- визначення ефективності процесу фізичного виховання в умовах онлайн-занять.

Слід зазначити, що з метою патріотичного виховання як в умовах онлайн, так і офлайн навчального процесу можливо ефективно застосувати наступні інтерактивні методи:

- міні лекції;
- інформаційні повідомлення та обговорення;
- презентації та відеорядки;
- аналіз історій та ситуацій;
- рольові ігри.

Форми роботи, що застосовувались:

- групова;
- індивідуальна;
- робота у парах.

З метою розвиваючого навчання застосовувались інтегровані уроки. Подібні уроки мали за мету об'єднати вже опановані учнями блоки знань із різних навчальних предметів (математики, мистецтва тощо) навколо однієї теми з метою емоційного та інформаційного збагачення мислення, сприйняття, почуттів учнів.

Під час планування інтегрованих уроків враховувались їх переваги. Вважалось, що впровадження інтегрованих уроків сприяє: підвищенню мотивації до навчання та формуванню пізнавального інтересу у молодших

школярів; формуванню вміння порівнювати, узагальнювати та робити висновки; зняттю перенапруження та перевантаження; формуванню гармонійно, інтелектуально-розвиненої особистості; створенню умов для самовираження, самореалізації, розкриттю здібностей дітей; активізації пізнавальної активності; посиленню світогляду на спрямованість пізнавальних інтересів у молодших школярів [86, 76, 175].

Для прикладу у таблиці 4.2 наведено вимоги до проведення інтегрованого уроку «Олімпійський урок» (до Дня фізичної культури та спорту) залежно від форми навчання.

Таблиця 4.2

Вимоги до проведення інтегрованого уроку «Олімпійський урок» залежно від форми навчання

Вимоги	Форма навчання	
	Офлайн	Онлайн (синхронний, асинхронний режими)
Умови проведення	Спортивний майданчик, спортивна зала	Вдома (наявність вільного місця – 6-8 кв.м)
Форма роботи	Групова, у парах	Індивідуальна
Засоби фізичного виховання, що застосовувались	Виконання вправ з видів спорту, які входили до програми перших Олімпійських ігор сучасності – вправи у русі, ходьба та її різновиди, біг, лазіння, перелазіння, вправи з м'ячем, стрибки.	Застосовувались вправи з видів спорту, які входили до програми перших Олімпійських ігор сучасності, що не передбачали наявності вільного місця понад 6-8 кв.м – ЗРВ на місці, ходьба та біг на місці, перелазіння, вправи з м'ячем та стрибки на місці
Інвентар	Різноманітний спортивний інвентар, листи формату А4 (чи дошка), олівці або кольорова крейда	Наявний спортивний інвентар вдома, листи формату А4, олівці
	Для можливості намалювати олімпійську символіку (олімпійську емблему, олімпійський вогонь), церемонію нагородження переможців тощо	
Спрямованість засобів фізичного виховання	Підвищення рівня теоретичних знань молодших школярів з засад олімпізму, емоційне та інформаційне збагачення мислення, сприйняття та почуттів учнів	

Враховуючи результати анкетування вчителів фізичної культури, які вказали, що беззаперечним позитивним фактом у процесі патріотичного виховання сучасної молоді є розповіді про успішні виступи українських спортсменів на Олімпійських іграх та чемпіонатах світу, які сприяють підвищенню іміджу нашої країни, певна увага була присвячена саме олімпійській освіті дітей молодшого шкільного віку.

Велике значення у процесі виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до систематичних занять фізичною культурою мають позаурочні форми фізичного виховання.

Організація самостійних занять фізичним вихованням сприяє раціональному проведенню дозвілля, підвищенню рухової активності, а також вихованню потреби систематично займатися фізичною культурою, удосконаленню та закріпленню навчального матеріалу з фізичної культури [184]. Саме тому у процесі реалізації інноваційної технології певна увага приділялась позаурочним формам фізичного виховання.

До позашкільних форм відносили заняття фізкультурно-оздоровчого та спортивно-тренувального характеру. Звісно ми не мали ніякого впливу на якість процесу даних занять. Однак нами враховувалось, що у даних формах фізичного виховання також відбувається формування громадянських та соціальних компетентностей.

Стосовно форм фізичного виховання в режимі шкільного дня (гімнастика до занять, фізкультхвилинки та паузи, організовані перерви, спортивна година у групах подовженого дня, рухові перерви) та позакласних формах (туристичні походи, фізкультурні свята, ранкова гігієнічна гімнастика, гімнастика перед сном, години здоров'я) нами були запропоновані певні варіанти їх планування та проведення, які використовувалось вчителем фізичної культури та/або вчителем початкових класів у роботі з дітьми молодшого шкільного віку.

Гімнастика до занять була спрямована на формування настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя, покращення

показників фізичного стану організму, формування правильної постави, виховання звички регулярних занять фізичними вправами та підготовку організму до навчального навантаження упродовж дня. Приклад комплексів гімнастики до занять наведено у додатку Д.

Під час розробки комплексів гімнастики до занять враховували їх різносторонній вплив на м'язову систему, помірну активізація діяльності серцево-судинної системи, позитивний вплив на поставу, спрямованість на емоційний підйом та відповідність місцю проведення. Приклади комплексів наведено у додатках Е.1 – Е.3. Вправи, які пропонувались не повинні були втомлювати та перезбуджувати учнів; складатись із вправ, знайомих дітям та тих, які легко сприймаються з першого показу.

Вимоги до проведення гімнастики до занять залежно від форми навчання наведено у таблиці 4.3.

Таблиця 4.3

Вимоги до проведення гімнастики до занять залежно від форми навчання

Вимоги	Форма навчання	
	Офлайн	Онлайн (синхронний, асинхронний режими)
Умови проведення	На відкритому повітрі за умови температури повітря вище 10°C та відсутності дощу чи снігу	Вдома (наявність вільного місця – 3-4 кв.м)
Тривалість	6-10 хв (початок за 10-15 хвилин, закінчення за 2-5 хв до початку першого уроку)	
Музичний супровід	Присутній (україномовні пісні та пісні патріотичного спрямування)	
Кількість	5-8 вправ	
Засоби фізичного виховання, що застосовувались	ЗРВ у русі, ходьба та її різновиди, різноманітні стрибки, логоаеробіка – виконання фізичних вправ з вигукуванням патріотичних гасел чи чотиривіршів, звіроаеробіка – імітація рухів тварин, які мешкають у різних регіонах України	ЗРВ на місці, ходьба та біг на місці, стрибки на місці, логоаеробіка – виконання фізичних вправ з вигукуванням патріотичних гасел чи чотиривіршів, звіроаеробіка – імітація рухів тварин, які мешкають у різних регіонах України

Враховуючи результати анкетування вчителів фізичної культури щодо доцільності застосування із дітьми молодшого шкільного віку патріотично налаштованих руханок нами було систематизовано добірку патріотичних онлайн-руханок (із активними гіперпосиланням).

Зміст патріотичних вправ фізкультхвилинок та фізкультпауз надавався вчителю початкових класів для застосування під час загальноосвітніх уроків.

Завдання, які вирішувались під час фізкультхвилинки були наступні:

- зняття втоми;
- нормалізація уваги та активності;
- відновлення сили та робочого настрою;
- повернення почуття бадьорості;
- підвищення дисциплінованості;
- розслаблення одних м'язів та включення у роботу інших.

Позитивним аспектом застосування протягом фізкультхвилинок та фізкультпауз різноманітних руханок є їх можливість впровадження не залежно від форми навчання.

Обов'язковою умовою виконання деяких вправ під час фізкультхвилинок та фізкультпауз було повідомлення (за можливості) дітям символічного значення назви даної вправи.

Слід зауважити, що нами було запропоновано патріотично спрямовані вправи пальчикової гімнастики, віршовані руханки та патріотичні онлайн-руханки із музичним супроводом. Кожна руханка мала свою назву і вчитель мав змогу запропонувати дітям до виконання ту чи іншу руханку. Таким чином дітям прищеплювались навички поважного ставлення до людей та рівності у суспільстві.

Планування рухливих ігор під час рухливих перерв також відбувалось як в умовах онлайн, так і офлайн навчання. Ігри, які пропонувались дітям під час рухових перерв мали виховне та оздоровче значення.

Вимоги до проведення рухливих перерв залежно від форми навчання представлено у таблиці 4.4.

Вимоги до проведення рухливих перерв залежно від форми навчання

Вимоги	Форма навчання	
	Офлайн	Онлайн (синхронний, асинхронний режими)
Умови проведення	Шкільне подвір'я або коридор	Вдома (наявність вільного місця – 6-8 кв.м)
Форма роботи	Групова	Індивідуальна
Засоби фізичного виховання, що застосовувались	Вправи з малим та великим м'ячем, українські народні ігри та забави, традиційні рухливі ігри Запорізької Січі	Руханки або індивідуальні українські народні ігри та забави, традиційні рухливі ігри Запорізької Січі
Інвентар	Різноманітний спортивний інвентар наявний у школі	Різноманітний інвентар наявний вдома

В умовах навчання офлайн дітям пропонувались наступні рухливі ігри (за можливості також повідомлялось символічне значення назви тієї чи іншої гри): «Вітер і флюгер» (флюгер – символ поєднання повітря та землі; вітер – потужний символ змін, непостійності), «Веребей» (варіант гри у квач); «Гусенеця» (гусениця – ознака достатку), «Зозуля» (зозуля – символ весни і, водночас, туги за минулим) та інші.

Здебільшого застосовувались традиційні рухливі ігри Запорізької Січі:

– де імітуються та пропагуються такі трудові процеси як: оранка, сівба та збирання врожаю: «Просо», «Гречка», «Огірочки», «Грушечка, або ой посаджу я грушечку», «Мак» (мак – символ сонця, пишної дівочої краси, нескінченності буття та життєвої скороминущості, волі, гордості, сну, оберегу від нечистої сили, а також хлопця-козака);

– ігри, у яких відображалась поведінка звірів та птахів: «Коза» (коза – символ добробуту да достатку), «Бобер», «Котик і мишка, або ой до нори мишко» (котик – символ доброго духа житла, незалежності), «Зайчик, або ой на горі жито», «Зайчику-зайчика, ти мій малесенький» (заєць – символ плодючості та відродження), «Баранець» (баранець – символ безмежної

любіві, смирення, невинності, родючості), «Ворона» (ворон - символізує невідомі людині сили та попереджає про лихе), «Бузьки», «Бій півнів» (півень – опікун господарства символ сонця, вогню, вісник ранньої зорі);

– ігри, у змісті та назвах яких відтворено різноманітні особливості праці: «Печу, печу хліб» (хліб – символ життя), «Коваль»;

– ігри, що відтворюють історичні події, сімейно-побутові та соціальні відносини: «Дід та баба», «Запорожець на Січі», «Чаклун», «Тісна баба».

– давні народні ігри з м'ячем «Цурка», «Гилка», «Городки», «Сраклі».

Рухливі ігри, які пропонувались дітям в умовах онлайн навчання:

– гра у колі друзів «Я дарую тобі...» (діти по черзі повинні були висловити один одному добрі побажання, передаючи тим самим – умовний символ добра та запропонувати фізичну вправу до виконання);

– «Полювання» (за командою вчителя дітям надається завдання за 30 с у помешканні знайти річ чи предмет із заданими параметрами. Коли всі збираються біля екранів, кожен має кілька секунд, щоб назвати те, що в нього руках);

– «Пантоміма», «Кумедне привітання», «Хвиля чи море хвилюється», «Театр звірів», «Совушка-сова» (сова – символ мудрості), «Жонглер», «Склади квітку до віночка», «Хто більше», «Слухай музику», «Повтори за мною», «Світлофор» тощо;

– українські народні рухливі ігри «Кривенька качечка» (качка – символ всього живого), «У річку, гоп».

Крім того було запропоновано до використання нейропсихологічну гра «Роби як Лорі» (<https://youtu.be/nWK56OV5CBQ>) та добірку музичних рухливих ігор: «Веселий м'ячик» – <https://youtu.be/wqWZbelpvGc>, «Театр звірів» – https://youtu.be/pQxB8n_BmnA, «Веселі бджілки» – <https://youtu.be/gJWVNoaXBX8>, «Сонечко та дощик» – <https://youtu.be/nATN1XE49H4>, «День та ніч» – <https://youtu.be/Y8pbzgi6D5s>,

«Зробить той, хто ...» – <https://youtu.be/qiMN7A5ibp8>, «Швидко-повільно» – <https://youtu.be/EIz3CEIDtEo>.

Головними вимогами до проведення **годин здоров'я** були наступні: форма занять – офлайн, до занять залучаються всі діти класу чи групи подовженого дня, заняття мають загально розвиваючий характер, у основі змісту заняття обов'язковий ігровий компонент, заняття проводять на свіжому повітрі (за можливості), оптимальні фізичні навантаження, заняття відбуваються у вільній обстановці та носять ігровий характер.

В умовах онлайн навчання години здоров'я планувались із метою актуалізації відчуття необхідності дбайливого ставлення до власного здоров'я. З учням проводились відеолекторії або бесіди на визначену тематику: «Ми – козачата», «Гігієна – запорука здоров'я», «Патріотичні вчинки провідних спортсменів України», «Єдність – запорука міцності нашої держави», «Спортивні здобутки видатних спортсменів Дніпропетровщини» та інші.

З метою більш якісного залучення молодших школярів до рухової активності застосовували наступні інноваційні форми організації занять – квест, флешмоб та челендж.

Основними завданнями квесту – ігрової форми групового виконання завдань, що має певну історію розвитку та багатоваріантність виконання завдань, а також засобу, за допомогою якого є можливість формувати у учнів певні знання, вміння та навички у поєднанні з логічним виконанням дій у певній послідовності, були: активізація розумової та пізнавальної діяльності молодшого школяра шляхом створення спеціальних умов; формування стійкого інтересу та свідомого ставлення до занять фізичним виховання; активізація сприйняття матеріалу засобами наочності.

Квести, які пропонувались молодшим школярам мали здебільшого спрямованість на опанування засад олімпізму, традицій козацтва та української спадщини.

Особливості проведення квестів залежно від форми навчання представлено у таблиці 4.5.

Таблиця 4.5

Вимоги до проведення квестів залежно від форми навчання

Вимоги	Форма навчання	
	Офлайн	Онлайн (синхронний, асинхронний режими)
Умови проведення	Спортивна зала, шкільне подвір'я	Вдома (наявність вільного місця – 6-8 кв.м)
Форма роботи	Групова	Індивідуальна (хто швидше відповідь)
Засоби фізичного виховання, що застосовувались	Фізичні вправи динамічного характеру з олімпійських видів спорту сучасності, українські народні ігри та забави, традиційні рухливі ігри Запорізької Січі.	Фізичні вправи статичного характеру або динамічного – які можна виконувати на місці. Спрямованість на опанування засад олімпізму, традицій козацтва та української спадщини. Під час квесту діти вирішували логічні завдання з пошуку олімпійської символіки.
Інвентар	Різноманітний спортивний інвентар наявний у школі	Різноманітний інвентар наявний вдома

Під час квесту діти вирішували логічні завдання з пошуку значень олімпійської символіки, оптимальних маршрутів переміщень, оригінальних шляхів вирішення проблемних ситуацій.

Змістова лінія квесту обов'язково включала в себе наступні компоненти:

- вступ, керівництво до дій – проводилась робота з ознайомлення молодших школярів із змістом та завданнями квесту у цілому;
- центральне завдання – чітке визначення кінцевого результату, яке повинна одержати команда;
- надання інформаційних ресурсів для виконання завдань надавалось на кожному етапі квесту;

- детальний опис того, що саме необхідно було виконати учням надавався на кожному етапі;
- критерії оцінювання;
- висновки – аналіз отриманих результатів.

Таким чином команда повинна була знайти оригінальне вирішення поставленого завдання на кожному етапі квесту.

У розробленій інноваційній технології під поняттям «батл» розуміли змагання між учасниками для виявлення найсильнішого з них. Батл був засобом формування мотивації та залучення молодших школярів до рухової активності [126]. Ініціатором батлу виступав вчитель фізичної культури.

Ініціатором флешмобу також виступав вчитель фізичної культури, який надавав повідомлення про проведення заходу. У разі, якщо ідея флешмобу видалась цікавою, то діти мали змогу власноруч поширити дану інформацію. За формою флешмоб містив певний комплекс дій, які мали символічне значення та виконувались абсолютно усіма учасниками одночасно. Форми флешмобу, що пропонувались можливо було проводити як онлайн, так і офлайн.

Застосування челенджу мало на меті створити виклик до активних дій з їх обов'язковим виконанням. Так молодшим школярам були запропоновані наступні різновиди челенджу: спортивний, спрямований на оздоровлення та творчий. Основна мета челенджу – дістатись фіналу та отримати певний результат – набуття стійкої навички систематичних заняттях різними видами рухової активності.

Організатором челенджу вступав вчитель фізичної культури, який і кидав виклик. Діти, які виявляли бажання взяти участь у челенджі фіксували даний намір та зобов'язувались виконувати всі його умови з фіксацією результату.

Туристичний похід (або походи вихідного дня) як колективна форма фізкультурно-оздоровчої роботи, мала на меті оздоровлення дітей, оптимізацію їх рухового режиму, удосконалення рухових умінь та навичок,

гармонійний усебічний розвиток дітей у природних умовах, а також формування вмотивованості до ведення здорового способу життя, набуття та примноження сімейних традицій.

У розробленій нами інноваційній технології було запропоновано до впровадження родинні та організовані (колективно-групові) походи, які пропонувалось проводити за участю батьків та дітей однієї вікової групи (мета – формування та закріплення первинних туристичних навичок).

З метою формування вмотивованості до туристичних походів дітям рекомендувалось по завершенню походу підготувати звіт «Наш сімейний похід» або «Яскраві місця колективного походу – 2023/2024».

Слід також вказати, що велику увагу в інноваційній технології приділялось методам отримання нової інформації: графічним зображенням, текстовим та звуковим носіям, мультимедії. Застосування медіа освітніх засобів у процесі навчання сприяє розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, підвищенню мотивації та створює певний емоційний фон. Завдяки використанню медіа ресурсів збільшувалась швидкість передачі інформації, що сприяло більш ефективному розвитку уваги, пам'яті, уяви, мовлення, а також інтелектуального, емоційного та морального розвитку дітей. За допомогою засобів мультимедії у дітей можна сформувати такі важливі якості патріота як здатність до рефлексії своїх почуттів та емоцій, а також критичного мислення – почуття свідомого патріотизму.

Слід зауважити, що у нинішніх реаліях освітнього процесу, коли офлайн форма змінюється онлайн формою навчання чи навпаки медіа освітні засоби стають все більш популярними.

У процесі реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку нами застосовувались наступні медіа засоби: мультимедійні презентації, відеорядки, фотографії та відеоролики патріотичного змісту з активним із гіперпосиланням).

В умовах онлайн навчання використання даних медійних засобів освіти давало можливість індивідуалізувати навчання дітей із різним рівнем пізнавального розвитку та фізичного стану, оптимізувати педагогічний процес, та підвищити його ефективність. Крім того це дозволяло:

- представляти інформацію в ігровій формі, що сприймається із значною зацікавленістю (наприклад, проводити обговорення спортивних досягнень однокласників та/або дітей зі школи, які займаються різними видами спорту та, які отримали різний досвід під час змагань; спортивних досягнень однокласників, як форми представлення своєї родини, своєї секції, своєї школи, свого міста тощо);
- яскраво та в доступній формі, подати новий матеріал;
- притягнути увагу дітей звуком, рухом, мультиплікацією;
- заохочувати школярів до вирішення завдань, використовуючи можливості медіа інформації, що є стимулом для розвитку пізнавальної активності дітей;
- розвивати дослідницьку поведінку молодших школярів;
- розширювати творчі можливості вчителя.

У процесі реалізації інноваційної технології формування патріотизму певна увага приділялась також застосуванню елементів емоційної саморегуляції та стресового стану у дітей, які викликані воєнним станом. У змісті заключної частини заняття було передбачено використання засобів, які дозволяли регулювати емоційний стан дітей.

Застосовувались наступні елементи емоційної саморегуляції:

- виконання комплексу спеціальних вправ, які давали можливість дітями опанувати уміння та навички практичного оволодіння вираженням виявів емоційних виражень спілкування (жест, міміка, пантоміма);
- активне емпатійне слухання, що дозволяло створювати довірливі відносини між вчителем та учнями;
- психологічні ігри, що дозволяли дітям розслабитися, зняти емоційне напруження;

– застосування арт-терапевтичних вправ, які створювали сприятливу атмосферу, відновлюювали почуття безпеки та психоемоційного комфорту з елементами музикальної терапії, танцювальної терапії, арттерапевтичних розмальовок тощо);

– казкотерапія;

– перемикання уваги (психогімнастика та виконання таких вправ як «Свічка та квітка», «Дихання по квадрату», «Лимон», «Крила метелика» тощо).

Слід також зауважити, що реалізації інноваційної технології відбувалась у тісному контакті з родинами дітей, які брали участь у дослідженнях.

Таким чином інноваційна технологія формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання включала в себе три етапи впровадження, що відповідає тривалості навчального року і навчальній програмі:

– підготовчий (2 місяці);

– основний (6 місяців);

– заключний – результативний (1 місяць).

На *підготовчому етапі* реалізації інноваційної технології (вересень-жовтень) вирішувались наступні **завдання**:

– виховання розуміння значущості занять фізичними вправами та спортивними іграми як важливого засобу здорового способу життя, дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я, соціальної взаємодії у процесі занять фізичним вихованням;

– формування базових знань з засад олімпізму;

– адаптація організму дітей до фізичного навантаження;

– розвиток здатності дотримуватися санітарно-гігієнічних правил та безпечної поведінки в процесі занять фізичним вихованням тощо.

Формами роботи були індивідуальна, групова та у парах.

В урочній формі застосовували наступні методи:

- отримання нової інформації (розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, показ вправ, демонстрація, графічні зображення, текстові носії, звукові носії та мультимедія та ін.);
- виконання вправ, спрямовані на оволодіння руховими вміннями та навичками (в цілому, по частинах);
- повторення вправ (повторний, рівномірний, перемінний);
- організації рухової діяльності (ігровий, змагальний);
- контролю (контроль виконання вправ, контроль фізичного стану та національної самосвідомості).

Широкого застосування набули також інтерактивні методи. Вважалось, що інтерактивні методи – це форма навчання, у процесі якої учні та вчитель перебувають у режимі діалогу чи бесіди.

З метою патріотичного виховання молодших школярів пропонувалось застосовувати наступні інтерактивні методи:

- міні лекції з засад олімпізму та здорового способу життя, дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я, важливості примноження та збереження сімейних традицій, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, на основі вивчення історії та традицій козацтва та України, відомостей про сучасних спортсменів-патріотів, які внесли вагомий вклад у зміцнення обороноздатності нашої держави тощо;
- інформаційні повідомлення щодо важливості ведення здорового способу життя, співпраці з іншими особами для досягнення спільної мети, дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я;
- презентації (перегляд виступів видатних спортсменів, нагородження спортсменів, підняття прапора і гімн під час нагородження.);
- обговорення відчуттів, які були у дітей під час підняття прапора України і гімну;
- аналіз історій та ситуацій;
- рольові ігри тощо.

У таблиці 4.6 наведено структуру та зміст підготовчого етапу інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку.

Таблиця 4.6

**Структура та зміст підготовчого етапу інноваційної технології
формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку**

ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП (вересень-жовтень)		
ФОРМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ		
Урочні	Позаурочні	
Урок фізичної культури	У режимі шкільного дня (фізкультхвилинки та фізкультпаузи, руханки патріотичного спрямування)	Позакласні (ранкова гігієнічна гімнастика, години здоров'я)
ЗАСОБИ		
Життєво необхідні рухові уміння та навички	Українські народні ігри та забави, традиційні рухливі ігри Запорізької Січі	Елементи емоційної саморегуляції
МЕТОДИ		
Навчання руховим діям (наочний, словесний, практичний, ігровий)	Повторення вправ (рівномірний, перемінний, повторний)	Виховання (методи формування моральної поведінки та соціальної взаємодії)

На даному етапі застосовувались урочні форми фізичного виховання. Рекомендувалось проведення наступних інтегрованих уроків:

– у вересні – «Олімпійський урок» (до Дня фізичної культури та спорту). Мета – популяризація олімпійського руху та здорового способу життя. Протягом уроку дітям надавались відомості про: перші Олімпійські ігри сучасності (Афіни, 1896 р.), олімпійську символіку (олімпійська емблема, олімпійський девіз, олімпійський вогонь, церемонія нагородження переможців та призерів) та види спорту, які входили до програми перших Олімпійських ігор сучасності;

– у жовтні – «Козацька спадщина» з елементами курсу «Я досліджую світ». Мета уроку – розвиток фізичних якостей, прищеплення інтересу до традицій козацтва.

У режимі шкільного дня рекомендувалось використовувати фізкультхвилинки та фізкультпаузи, а також ранкову гігієнічну гімнастику та години здоров'я – у якості позакласних форм занять. Переважала індивідуальна та групова форма роботи.

Завданнями ранкової гігієнічної гімнастики були: сприяння швидкому переходу від сну до пробудження, підвищення розумової працездатності, функціональних резервів організму, стимулювання розвитку м'язів, що забезпечують правильну поставу та загартування.

Загалом було розроблено 5 комплексів ранкової гігієнічної гімнастики. Комплекси надавались дітям або в описовій формі, або за допомогою графічного зображення. Тривалість виконання комплексу ранкової гімнастики не повинна була перевищувати 5 хвилин. Приклади комплексів наведено у додатку Е.1.

Враховуючи результати анкетування вчителів фізичної культури щодо доцільності застосування із дітьми молодшого шкільного віку патріотично налаштованих руханок нами було систематизовано у добірку патріотичні онлайн-руханки (із активними гіперпосиланням). Протягом підготовчого етапу впровадження фізкультхвилинки та фізкультпаузи із патріотичним спрямуванням застосовувались у кількості 25-30% від їх загальної кількості.

Приклади руханок, які пропонувались до застосування під час проведення фізкультхвилинки та фізкультпауз: «Все буде Україна» – <https://www.youtube.com/watch?v=BAr6gFvvVeM>, «Мир над Україною» – <https://www.youtube.com/watch?v=UxAcrq7Cn94>, «Ми – українці» – <https://www.book-store.com.ua/novyny/my-ukrayinczi-fizkulthvylynka-ruhanka-spravzhnih-patriotiv/>, гімнастика для очей – <https://youtu.be/8G87kg9s1HM>.

На даному етапі пропонувались наступні рухливі ігри: «Вітер і флюгер», «Веребей», «Просо», «Гречка», «Бобер», «Котик і мишка, або ой до

нори мишко», «Цурка», гра у колі друзів «Я дарую тобі...», «Кривенька качечка» (качка – символ всього живого), «У річку, гоп».

Години здоров'я проводились із застосуванням спортивно-патріотичних ігор та ігор-естафет, які застосовувались з метою – набуття стійкої навички засад здорового способу життя, виховання бажання перетворювати набутті знання та внутрішні потреби, поширення ідеї козацтва. Наприклад:

- гра-естафета «Молодші школярі – справжні козаки» (вересень);
- «Козацькі розваги» (жовтень, до Дня Українського козацтва – 01 жовтня);
- патріотична гра «Посвята в козачата» (жовтень).

Опанування життєво необхідними руховими уміннями та навичками відбувалось із переважним застосуванням фізичних вправ (загальнорозвивальних вправ, різноманітних пересувань, стрибків, лазіння, метання тощо), руханок патріотичного спрямування, українських народних ігор та забав, традиційних рухливих ігор Запорізької Січі.

Застосовувались методи навчання руховим діям (наочний, словесний, практичний та ігровий), методи повторення вправ (рівномірний, перемінний, повторний), методи виховання (методи формування моральної поведінки та соціальної взаємодії).

Основний етап реалізації інноваційної технології (листопад – квітень) став проєкцією таких завдань, як:

- формування мотивації та потреби в систематичних заняттях різними формами фізичного виховання;
- набуття компетентностей, пов'язаних з ідеями справедливості, рівності, усвідомлення рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у суспільному житті, формування стійких мотиваційних настанов на примноження та збереження сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів;

- формування та закріплення навичок ведення здорового способу життя, дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я;
- розширення світогляду за допомогою формування у дітей уявлень про фізичну культуру і спорт;
- підвищення рівня національної самосвідомості;
- підвищення рівня теоретичних знань молодших школярів з засад олімпізму.

У таблиці 4.7 наведено структуру та зміст основного етапу інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку.

Таблиця 4.7

Структура та зміст основного етапу інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку.

ОСНОВНИЙ ЕТАП (листопад – квітень)		
ФОРМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ		
Урочні	Позаурочні	
Урок фізичної культури	У режимі шкільного дня (спортивні година у групах подовженого дня, фізкультхвилинки та паузи, гімнастика до занять, рухові перерви, руханки патріотичного спрямування)	Позакласні (години здоров'я) та позашкільні (ранкова гігієнічна гімнастика та гімнастика перед сном)
ЗАСОБИ		
Життєво необхідні рухові уміння та навички	Українські народні ігри та забави, традиційні рухливі ігри Запорізької Січі	Елементи емоційної саморегуляції
ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ		
Квест	Флешмоб	Челендж
МЕТОДИ		
Навчання руховим діям (наочний, словесний, практичний, ігровий)	Повторення вправ (рівномірний, перемінний, повторний)	Виховання (методи формування моральної поведінки та соціальної взаємодії)

Протягом основного етапу впровадження використовувались урочні форми фізичного виховання (уроки фізичної культури) та позаурочні – у режимі шкільного дня (спортивні година у групах подовженого дня, фізкультхвилинки та паузи, гімнастика до занять, рухові перерви), позакласні (години здоров'я) та позашкільні (ранкова гігієнічна гімнастика та гімнастика перед сном).

Рекомендувалось проведення наступних інтегрованих уроків:

- у листопаді – «Сімейна подорож до країни мрій» з елементами курсу «Мистецтво». Мета – розвиток фізичних якостей, мислення та уявлення, збереження та примноження сімейних традицій;

- у грудні – «Малі зимові Олімпійські ігри». Мета – прищеплення засад олімпізму та здорового способу життя, розвиток фізичних якостей;

- у січні – «Подорож до країни казок» з елементами курсу «Математика». Мета – вдосконалення навички швидкого підрахунку та стимуляція процесів пам'яті;

- у лютому – «Співуча українська мова» (до Міжнародного дня рідної мови – 21 лютого)

- у березні – «Малі літні Олімпійські ігри чи ігри патріотів». Мета – прищеплення засад олімпізму та здорового способу життя, розвиток фізичних якостей;

- у квітні – «Подорож я досліджую світ» з елементами курсів «Я досліджую світ» та «Математика». Мета – розвиток фізичних якостей, розширення кругозору, вдосконалення навички швидкого підрахунку та стимуляція процесів пам'яті.

Завдання, тривалість та засоби поширення комплексів ранкової гігієнічної гімнастики співпадали з попереднім етапом впровадження. П'ять комплексів, які пропонувались були дещо ускладнені у порівнянні з тими, що пропонувались на підготовчому етапі впровадження. Приклади комплексів наведено у додатку Е.2.

На даному етапі застосування патріотичних вправ та руханок поступово доводили до 50-75% в залежності від патріотичної налаштованості дітей та їх особистісного бажання застосовувати на уроці саме ці засоби фізичного виховання.

Приклади руханок, які пропонувались додатково під час проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз до тих, що застосовувались на підготовчому етапі впровадження:

- «Ой у лузі червона калина» – <https://www.youtube.com/watch?v=QAgVZC7GsFE>,
- «Паляниця» – <https://www.youtube.com/watch?v=mGBzse6lN08>,
- «Доброго вечора, ми з України» – <https://www.youtube.com/watch?v=x6Yj9DXIFiI>,
- «Кульбаба» – <https://www.youtube.com/watch?v=0Gktqz96wvg>,
- «Ми ростем, ми надія народу» – <https://www.youtube.com/watch?v=kixQc1nGPHE>,
- «Руханка з Патроном» – <https://www.youtube.com/watch?v=foFUavVgKg4>,
- «Стафанія» – <https://www.youtube.com/watch?v=VHnbPcbHhcQ>,
- «Вишиванка» – <https://www.youtube.com/watch?v=ZABY22LcbTY>,
- «Слідкуй за бджілкою» – <https://youtu.be/iXK1ltGfooE>,
- «Гімнастика з веселим лемуrom» – <https://youtu.be/8gvoPGoxnxA>.

До вже запропонованих на підготовчому етапі рухливих ігор були додані наступні: «Гусенець», «Огірочки», «Грушечка, або ой посаджу я грушечку», «Зайчик, або ой на горі жито», «Зайчику-зайчика, ти мій малесенький», «Баранець», «Ворона», «Бузьки», «Дід та баба», «Запорожець на Січі», «Чаклун», «Тісна баба», «Полювання», «Пантоміма», «Кумедне привітання», «Хвиля чи море хвилюється», «Театр звірів», «Совушка-сова», «Жонглер», «Зозуля» та добірка музичних рухливих ігор: «Веселий м'ячик» – <https://youtu.be/wqWZbelpvGc>, «Театр звірів» – https://youtu.be/pQxB8n_Bmna, «Веселі бджілки» – <https://youtu.be/gJWVNoaXBX8>).

Щомісяця рекомендувалось проведення годин здоров'я.

Наводимо приклади годин здоров'я із застосуванням спортивно-патріотичних ігор та ігор-естафет під час основного етапу реалізації інноваційної технології формування патріотизму:

- година здоров'я «Твоє здоров'я у твоїх руках» (листопад);
- спортивно-патріотична гра «Здоров'я народу – багатство України» (грудень);
- патріотична гра «Козацька кмітливість, мужність та спритність» (січень);
- гра-естафета «Баштан» (лютий);
- спортивно-патріотична гра «Хортиця» (березень);
- «Обираємо здоров'я» (квітень, до Всесвітнього дня здоров'я – 07 квітня).

Приклади годин здоров'я із патріотичною спрямованістю (мета – поширення ідей козацтва, української спадщини, набуття стійкої навички до систематичних занять фізичними вправами):

- «Ми – діти козацького роду» (грудень, до Дня Збройних Сил України – 06 грудня);
- Спортивні перегони під гаслом «Нашадки козацької слави» (грудень);
- «Захід до дня святого Василя» (січень);
- «Зустрічаємо Масляну» (березень, Масляна символізує проводи зими та зустріч весни).

На даному етапі впровадження широкого застосування набули інноваційні форми організації занять – квест, флешмоб та челендж.

Для прикладу наводимо зміст двох квестів:

квест з історії та традицій України:

- станція перша «Мультиплікаційна» (Завдання – назвати найбільш розповсюджені мультики українською мовою. Приклади найбільш

розповсюджених мультиків українською мовою (з онлайн посиланням) наведено у додатку 3);

- станція друга «Олімпійська» (Завдання – якнайшвидше знайти та зібрати до купи усі предмети, які стосуються Олімпійських ігор);
- станція третя «Ігрова» (Завдання – перелічити найбільш розповсюджені українські народні ігри та ігри Запорізької Січі);
- станція четверта «Інтелектуальна» (Завдання – вгадати подію, яка зображена на малюнку).

квест на Масляну:

- станція перша «Прощавай, зима» (Завдання – назвати традиційні зимові розваги. Наприклад, спускання з гір на санчатах, фуркало. гра у сніжки, «Слідопити», ліпнина зі снігу тощо);
- станція друга «Привіт, весна» (Завдання – заспівати веснянки);
- станція третя «Вшанування скотарства» (Завдання – запропонувати та провести традиційну українську гру з вшанування скотарства);
- станція четверта «Переправа» (завдання – переставляючи дощечки перебраться на іншу сторону спортивного залу);
- станція п'ята «Ігри – веснянки» (Завдання – за описом гри відгадати її назву). Дітям пропонувався опис 5-6 ігор, які треба було відгадати. Гра добиралась в залежності від форми проведення заходу;
- станція шоста «Вгадай вид спорту» (Завдання – вгадати вид спорту, який зображено на малюнку).

У листопаді було запропоновано проведення флешмобу «Нове спортивне покоління» (проведення ранкової гімнастики кращими учнями-спортсменами школи для молодших школярів), у грудні – січні спільне виконання патріотично налаштованих пісень та/або виголошення спортивних гасел. Офлайн пропонувались до проведення шиккування у формі державної символіки – флешмоб до Дня державного герба України (19 лютого).

Крім того у листопаді було ініційовано челендж «Ранкова гімнастика – шлях до здоров'я» (мета – набуття навички систематично виконувати ранкову гігієнічну гімнастику). Учасники, які виявили бажання брати участь у даному челенджі повинні були кожного ранку виконувати вправи ранкової гігієнічної гімнастики з фіксацією факту їх виконання на фото.

У січні було запроваджено челендж «Доброго ранку, ми з України» (спільне виконання комплексів гімнастики до занять).

У квітні до Всесвітнього дня здоров'я було ініційовано спорт-челендж «Наша родина обирає ...» (мета – акцентувати увагу на важливість ведення здорового способу життя кожним членом родини). Учасники челенджу повинні були підготувати фотозвіти, які відображають яким чином у їх родині піклуються про своє здоров'я та, які види спорту культивуються у родині.

Заключний – результативний етап (травень) передбачав охоплення таких завдань, як:

- прищеплення стійких навичок занять різними формами фізичного виховання;
- формування і систематичне закріплення навички здорового способу життя;
- формування стійких мотиваційних настанов на примноження та збереження сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів тощо;
- підтримання на належному рівні показників фізичного стану та набутих громадянських та соціальних компетентностей.

На даному етапі інноваційна технологія формування патріотизму була реалізована в урочних формах фізичного виховання (уроках фізичної культури та інтегрованих уроках) та позаурочних – у режимі шкільного дня (спортивні година у групах подовженого дня, фізкультхвилинки та паузи, гімнастика до занять, рухові перерви), позакласних (години здоров'я) та позашкільні (ранкова гігієнічна гімнастика, гімнастика перед сном,

самостійні заняття фізкультурно-оздоровчого та спортивно-тренувального характеру).

Завдання, тривалість та засоби поширення комплексів ранкової гігієнічної гімнастики співпадали з попередніми етапами впровадження. П'ять комплексів, які застосовувались на даному етапі були ускладнені у порівнянні з тими, що пропонувались на попередніх етапах впровадження. Приклади комплексів наведено у додатку Е.3.

У таблиці 4.8 наведено структуру та зміст заключного етапу інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку.

Таблиця 4.8

Структура та зміст заключного етапу інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку

ЗАКЛЮЧНИЙ (РЕЗУЛЬТАТИВНИЙ) ЕТАП (травень)			
ФОРМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ			
Урочні	Позаурочні		
Урок фізичної культури	В режимі шкільного дня (гімнастика до занять, фізкультхвилинки та паузи, організовані перерви, спортивна година у групах подовженого дня, рухові перерви, руханки патріотичного спрямування)	Позакласні (туристичні походи, фізкультурні свята, ранкова гігієнічна гімнастика, гімнастика перед сном, години здоров'я)	Позашкільні (заняття фізкультурно-оздоровчого та спортивно-тренувального характеру)
ЗАСОБИ			
Життєво необхідні рухові уміння та навички	Українські народні ігри та забави, традиційні рухливі ігри Запорізької Січі	Елементи емоційної саморегуляції	Туристичні походи
ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ			
Квест	Батл	Челендж	
МЕТОДИ			
Навчання руховим діям (наочний, словесний, практичний, ігровий)	Повторення вправ (рівномірний, перемінний, повторний)		Виховання (методи формування моральної поведінки та соціальної взаємодії)

На заключному етапі впровадження відсоток застосування патріотичних фізкультхвилинок та фізкультпауз доводили до максимальної кількості (80-90%).

Додатково ще застосовувались наступні рухливі ігри: «Мак», «Бій півнів», «Печу, печу хліб», «Коваль», «Гилка», «Городки», «Сраклі», «Зозуля», «Склади квітку до віночка», «Хто більше», «Слухай музику», «Повтори за мною», «Світлофор» та добірки музичних рухливих ігор: «Сонечко та дощик» – <https://youtu.be/nATN1XE49H4>, «День та ніч» – <https://youtu.be/Y8pbzgi6D5s>, «Зробить той, хто ...» – <https://youtu.be/qiMN7A5ibp8> та «Швидко-повільно» – <https://youtu.be/EIz3CEIDtEo>.

Рекомендувалось проведення наступних інтегрованих уроків:

– «Подорож з Петриком П'яточкіним» з елементами курсів «Я досліджую світ» та «Математика». Мета уроку – розвиток фізичних якостей, розширення кругозору, вдосконалення навички швидкого підрахунку та стимуляція процесів пам'яті (до Дня мультфільмів – 6 травня).

– «Мандрівник» з елементами курсу «Я досліджую світ». Мета уроку – розвиток фізичних якостей, розширення кругозору.

Наводимо добірку руханок, які пропонувались додатково під час проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз до тих, що застосовувались на попередніх етапах впровадження:

– «Дружна в нас сім'я» – <https://www.youtube.com/watch?v=-G4JdWPdRa8>,
 – «Пес Патрон» – <https://www.youtube.com/watch?v=4IIBLUUSliQ>,
 «Стафанія» – <https://www.youtube.com/watch?v=ZoooOCGWlj8>,
 – «Україна, вперед» – <https://youtu.be/3r-knTvihlQ>,
 – «ЗСУ і інші» – <https://www.youtube.com/watch?v=iFUZjD8SeSw>,
 «Україна, ми твоя надія» – <https://youtu.be/8HvWHkDLDqM>,
 – «Гімнастика для очей з Патроном» – <https://youtu.be/qWPw0h4KPLQ> та віршована гімнастика для очей – <https://youtu.be/lQBfNW6INmc>.

Добірку віршованих руханок наведено нами у додатку Ж.

На даному етапі реалізації інноваційної технології було запропоновано проведення пішохідного переходу – прогулянки до паркової рекреаційної зони (24 травня, до Європейського Дня Парків).

Активного застосування продовжували набувати інноваційні форми організації занять – квест, батл та челендж.

Для прикладу наводимо зміст квесту до Великодня:

- станція перша «Відгадайка» – завдання – відгадати загадки:
 1. Національний символ України, який дарують, ним обмінюються на Великодне свято (писанка);
 2. Чим прикрашають голову українські дівчата (віночок) дерево – засіб від злих сил. яке освячують у церкві перед Великоднем (верба);
 3. Кущ – символ дівочої вроди (Калина);
 4. Поширене в Україні дерево, з яким порівнюють струнких дівчат (тополя);
 5. У ній сережки там і тут, а гілки до свята несуть (верба);
 6. Національний символ України, який матері дарують своїм дітям на щастя, на долю (рушник);
 7. Хто ж ті ягоди не знає, від застуди їх приймає, на кущах вони висять, і, як маків цвіт, горять. Тільки це не є малина, що за ягода? (Калина);
 8. Лист зелений не пропав, а під снігом задрімав, щоб у синю сукенчину одягнуть весняну днину (барвінок);
 9. З дерев раннім літом раптом сніжинки запурхали, але не радує нас це – ми від цього чхаємо (тополя); вранці умивається срібною росою, до сонця повертається своєю головою (соняшник).
- станція друга «Ігрова» (завдання – відгадати гру за описом, дітям пропонувався опис 5-6 ігор, які треба було відгадати). Гра добиралась в залежності від форми проведення заходу;
- станція третя «Влучити у цілі» (завдання – кидаючи м'яч влучити ним у кошик);

– станція четверта «Шифрувальник» (завдання – відгадати зашифроване слово). Приклад – ВКЕОБЛДНИЕ (Великодень), ЯОЗ’ОРДВ (здоров’я);

– станція п’ята «Українські руханки» (завдання – виконати відповідні танцювальні рухи під українські народні пісні);

– станція шоста «Спортивні знавці рідного краю» (завдання – назвати якомога більше цікавих місць Дніпропетровщини, де є змога займатись різними видами рухової активності або навести видатних спортсменів Дніпропетровщини).

У середині травня учням було запропоновано взяти участь у батлі «Крокуємо впевнено» (мета – виявити учня, здатного пройти найбільшу кількість кроків для одnodенної рухової активності).

Повторно було ініційовано челендж «Ранкова гімнастика – шлях до здоров’я» з обов’язковим фотозвітом від кожного з учасників.

Таким чином на заключному (результативному) етапі впровадження застосовувались усі засоби фізичного виховання та інноваційні підходи щодо залучення молодших школярів до рухової активності з попередніх етапів. Також додатково було рекомендовано проведення туристичних походів. До форми роботи було додатково залучено застосування таких інтерактивних методів, як обговорення принципів олімпізму та поважного ставлення один до одного. Таким чином, у процесі реалізації інноваційної технології намагались дотримуватись наступних вимог:

– врахування рівня національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку та рівня їх фізичного стану дитини;

– сприяння оптимізації навчально-виховного процесу з молодшими школярами на основі використання інноваційних форм, засобів і методів фізичного виховання, які спрямовані на формування патріотично налаштованих почуттів.

Слід також зауважити, що певне місце у розробленій нами інноваційній технології посідала проблема ефективного дозування фізичного

навантаження та вчасне виявлення перших зовнішніх ознак втоми.

Вважалось, що:

- ознаками звичайної втоми є потовиділення, незначне почервоніння шкіри обличчя, часте, але рівне дихання, чітке виконання вказівок та розпоряджень, відсутність скарг на нездужання;

- ознаки середньої втоми – велика пітливість, значне почервоніння обличчя, значно прискорене дихання (із періодичними глибокими вдихами та видихами), порушення координації рухів, біль у м'язах, пришвидшене серцебиття, скарги на втому;

- ознаки перевтоми – блідість або «синюшність» шкіри обличчя, різке почервоніння, значна пітливість, виділення солі на шкірі, різке, поверхове та аритмічне дихання, порушення координації, тремор, скарги на шум у вухах, головний біль, нудота [188].

За перших ознак середньої втоми дітям рекомендувалось припинити виконання вправ та перепочити.

Отже у процесі реалізації інноваційної технології ми намагались дотримувались наступних вимог:

- врахування рівня фізичного розвитку, функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем дитини, рівня її національної самосвідомості тощо;

- сприяти оптимізації навчально-виховного процесу за допомогою використання інноваційних форм, засобів і методів організації навчально-виховного процесу;

- виступати засобом реалізації рефлексії, що спонукає молодшого школяра до формування патріотично налаштованих почуттів засобами фізичної культури та спорту.

Протягом періоду реалізації інноваційної технології формування патріотизму було застосоване **формувальне оцінювання** – інтерактивне оцінювання прогресу молодших школярів. Формувальне оцінювання давало змогу вчителю фізичної культури відповідно адаптувати освітній процес,

опираючись на дані відстеження особистісного розвитку дітей та хід набуття ними патріотичного досвіду та компетентностей. Це давало можливість оцінити не тільки ефективність процесу патріотичного виховання учнів, а й уникнути негативних моментів у навчанні, індивідуалізувати освітній процес та підвищити мотивацію молодших школярів та їх самостійність.

Учням також було запропоновано наповнення **портфоліо**, яке виступало своєрідним звітом щодо досягнень і захоплень учня. У процесі наповнення портфоліо вчитель легко мав змогу відстежити прогрес дитини у різних сферах його розвитку, у тому числі і в процесі набуття учнем проявів громадянських та соціальних компетентностей. Портфоліо давало можливість учневі розвинути здатність самостійного оцінювання своїх досягнень, підвищувало самомотивацію, давало змогу досягти кращих результатів у процесі навчання тощо.

У процесі реалізації інноваційної технології було виявлено критерії формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку. Вважалось, що показниками **когнітивного критерію** є:

- розуміння молодшим школярем змісту історії і традицій козацтва, рідної місцевості, історії України, школи, родини;
- обізнаність дітей із формами військово-патріотичної роботи (туристичні походи, змагання з військово-прикладних видів спорту тощо);
- збільшення словникового запасу патріотичного спрямування;
- стійкість пізнавального інтересу до знань патріотичної спрямованості.

Показниками **емоційно-ціннісного критерію** були:

- стійкий інтерес до ведення здорового способу життя, традицій та історії козацтва, рідної місцевості, школи;
- позитивне ставлення до різних форм фізичного виховання, які мають патріотичне спрямування (уроків фізичної культури, рухових перерв, годин здоров'я, спортивних годин у групах подовженого дня, руханок, туристичних походів, флешмобів, челенджів, квестів, ранкової гігієнічної

гімнастики, гімнастики до занять, фізкультхвилинок та пауз, гімнастики перед сном);

- прагнення учнів до самовдосконалення у процесі патріотичного виховання;
- емоційно-ціннісне ставлення до історичної та культурної спадщини України.

Показниками **діяльнісно-практичного критерію** визначено:

- поважне ставлення до національних символів України, людей похилого віку;
- активна участь у заходах, які ініціюються закладом освіти, друзями, які мають патріотичне спрямування;
- участь у заходах, які мають за мету прищеплення навичок ведення здорового способу життя.

Показниками **особистісного критерію** були:

- рівень сформованості громадянських та соціальних компетентностей (відчуття поваги до гравців по команді (однокласників) та толерантного ставлення до суперників, не байдужості до однокласників, до взаємодопомоги, до відзначення хороших зусиль гравців по команді, здатності виявляти підтримку та допомагати гравцям по команді, працювати у команді, привітати суперника з перемогою у разі програшу, здатності подякувати супернику за гру, незалежно від результату, здатності визнати сильні сторони суперника та привітати з перемогою, здатності потиснути руку суперника після завершення гри, налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді, здатності до одностайності із гравцями по команді, здатності до відповідальності);
- рівень національної самосвідомості;
- відсутність або низький рівень здатності до хитрування під час рухової діяльності та здатність до обману.

Таким чином результати констатувального експерименту та наукове обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей

молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання дозволили нами визначити організаційно-педагогічні умови формування патріотизму, які містили наступні блоки:

організаційний, який передбачав:

– ретельне вивчення нормативно-правової бази з питань формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку (Закону України «Про освіту», Закону України «Про повну загальну середню освіту», державного стандарту «Нової української школи», «Типових освітніх програм», розроблених під керівництвом О.Я. Савченко та Р.Б. Шияна (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22), особливостей компетентнісного підходу на уроках фізичної культури у «Новій українській школі», наукових нарадок провідних науковців тощо;

– реалізацію компетентнісного підходу – формування уміння співпрацювати з іншими, ухвалювати спільні рішення, виявляти солідарність, нівелювати конфлікти, організувати гру, дотримуватись здорового способу життя тощо;

– наявність навчальних планів, їх змістовне та якісне наповнення, яке відповідає наявному Стандарту та містить широкий вибір видів рухової активності, методів та підходів до навчання;

– аналіз матеріально-технічної бази та можливостей впровадження (наявність умов для офлайн та онлайн впровадження інноваційної технології формування патріотизму (синхронного та асинхронного режимів навчання), наявність спортивного інвентарю та/або обладнання належного рівня, додаткових засобів, які можна застосовувати у різних формах фізичного виховання; згода батьків та/або опікунів на участь їх дітей у дослідженнях; отримання дозволу від керівництва закладу освіти на впровадження інноваційної технології; наявність довідки від лікаря, у якій зазначено на відсутність протипоказань у дитини до занять фізичним вихованням та є дозвіл лікаря);

– аналіз кадрового забезпечення (наявність кваліфікованого патріотично налаштованого професійно компетентного вчителя фізичної культури, для якого патріотизм – це стан небайдужості до долі українського народу; вчителя-емпата, який здатен відчувати біль і радість від подій в Україні, який володіє необхідними знаннями та навичками з організації та проведення різних форм фізичного виховання як в умовах офлайн, так і онлайн, а також навичками роботи з допоміжними засобами (на платформі Google-Classroom або у системі відеоконференцій Zoom), які застосовуються у ЗЗСО);

– переважне використання ігрового методу в організації навчальної діяльності;

соціально-педагогічний, який включає:

– особистісно-орієнтовану взаємодію учнів та вчителя;

– створення такого освітнього середовища у класі, яке здатне ефективно впливати на пізнавальний, емоційно-ціннісний та естетичний розвиток молодшого школяра;

– цілісний підхід до розвитку учнів (тілесний та соціально-духовний розвиток, розвиток розумових здібностей);

– урахування інтересів молодших школярів при плануванні процесу фізичного виховання та забезпечення їх участі у різних формах фізичного виховання (урочних та позаурочних);

– формування у молодших школярів мотивації до занять різними формами фізичного виховання через появу пізнавального інтересу до них;

– створення системи залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання (особливу увагу в процесі занять молодших школярів різними формами фізичного виховання доцільно приділяти реалізації громадянської та соціальної компетентності, а саме ідеям добробуту, здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення

спільної мети, активність у житті класу і школи, повагу до прав інших осіб тощо);

– формування у молодших школярів позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання шляхом виховання механізмів самореалізації у суспільстві, запровадження інноваційних форм та засобів фізичного виховання, які сприяють формуванню почуття поваги до інших, толерантності, вміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях;

– формуванню теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя (дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя);

– формування та розвиток стійкої мотивації дітей молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання;

діагностичний – визначення особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку (оцінка здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію, концентрації та стійкості уваги, рівня уяви) та рівня їх національної самосвідомості (здатності створювати оригінальні образи патріотичної спрямованості),

програмно-методичний (наукове обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання);

контрольний – оцінка ефективності інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання шляхом формувального оцінювання.

Таким чином вважалось, що реалізація наведених вище організаційно-педагогічних умов впровадження інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання здатна сформувати у молодшого школяра розуміння ролі фізичної культури і спорту в дотриманні прав людини та утвердження

демократичних цінностей, а також свідомого ставлення до власного здоров'я і до здоров'я інших, розуміння зв'язку між руховою активністю та здоров'ям [127].

4.2 Визначення ефективності інноваційної технології формування патріотизму в дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання

З метою виявлення ефективності розробленої інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку було проведено повторне тестування рівня психофізіологічних особливостей розвитку дітей та рівня їх національної самосвідомості.

У таблиці 4.9 представлено динаміку змін рівня розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію у дітей молодшого шкільного віку протягом експерименту.

Таблиця 4.9

Результати оцінювання рівня сприймання за тестом «Запам'ятай рух»

Статистичні показники		Кількість безпомилково відтворених рухів					
		3-4 рухи		5-6 рухів		7-8 рухів	
		До	Після	До	Після	До	Після
Кількість учнів (n=55)	Абс.	27	12	21	16	7	27
	%	49,12	21,84	38,12	29,02	12,74	49,14
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу	До	W = 0,949, p = 0,955					
	Після	W = 0,932, p = 0,881					
Дівчата (n=27)	Абс.	8	4	15	7	4	16
	%	29,60	14,80	55,60	25,90	14,80	59,30
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу	До	W = 0,975, p = 0,999					
	Після	W = 0,923, p = 0,830					
Хлопці (n=28)	Абс.	19	8	6	9	3	11
	%	67,86	21,42	21,42	32,13	10,71	46,45
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу	До	W = 0,884, p = 0,596					
	Після	W = 0,964, p = 0,989					

З'ясовано, що у результаті проведення тесту «Запам'ятай рух» переважна більшість (49,12%) школярів вже безпомилково відтворили 7-8 рухів, 29,02% учнів виконали по 5-6 рухів; 21,84% – 3-4 рухи.

Таким чином ми мали змогу констатувати, що у учнів 3-х класів значно покращився рівень розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію. Слід зауважити, що статистичний аналіз обраної генеральної сукупності засвідчив наявність статистично достовірних відмінностей у рівні розвитку зазначеної здатності як на початку ($\chi^2=6,582$; $df=2$; $p<0,05$), так і наприкінці експерименту ($\chi^2=11,491$; $df=2$; $p<0,05$).

Аналіз гендерних відмінностей у рівні зазначеної здатності протягом експерименту довів, що 85,20% дівчат та 78,58% хлопців безпомилково відтворили від 5 до 8 рухів. Слід вказати, що також залишилось 14,80% дівчат та 21,42% хлопців, які здатні були виконати тільки 3-4 рухи.

Однак слід зауважити, що різниця у кількості безпомилково відтворених рухів у дівчат є статистично істотною ($\chi^2=8,667$; $df=2$; $p<0,05$), а у хлопців статистично не істотною ($\chi^2=0,500$; $df=2$; $p>0,05$). Тобто за показникам рівня розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію наприкінці експерименту вибірка хлопців є більш однорідною.

Динаміка змін рівня розвитку концентрації та стійкості уваги у учнів 3-х класів досліджувалась за тестом «Розстав значки» – модифікація методики П'єрона – Рузера (табл. 4.10, рис. 4.1).

З'ясовано, що наприкінці експерименту у 50,91% дітей вже переважав середній та у 18,18% високий рівні концентрації та стійкості уваги. За тестом Шапіро-Уїлка суттєвих відхилень від нормального розподілу не виявлено ($W=0,958$; $p=0,963$). Аналіз обраної сукупності засвідчив наявність статистично достовірних відмінностей у рівні розвитку зазначеної здатності як на початку ($\chi^2=25,868$; $df=3$; $p<0,05$), так і наприкінці експерименту ($\chi^2=15,795$; $df=3$; $p<0,05$).

Результати оцінювання рівня розвитку концентрації та стійкості уваги за тестом «Розстав значки» – модифікація методики П'єрона – Рузера» (n=55)

Статистичні показники		Рівень розвитку							
		Високий		Середній		Низький		Дуже низький	
		До	Після	До	Після	До	Після	До	Після
Абсолютні		3	10	11	28	29	14	12	3
%		5,45	18,18	20,00	50,91	52,73	25,45	21,82	5,45
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу	До	W = 0,907, p = 0,643							
	Після	W = 0,958, p = 0,963							

На рисунку 4.1 наведено динаміку зміни рівня концентрації та стійкості уваги у учнів 3-х класів протягом експерименту.

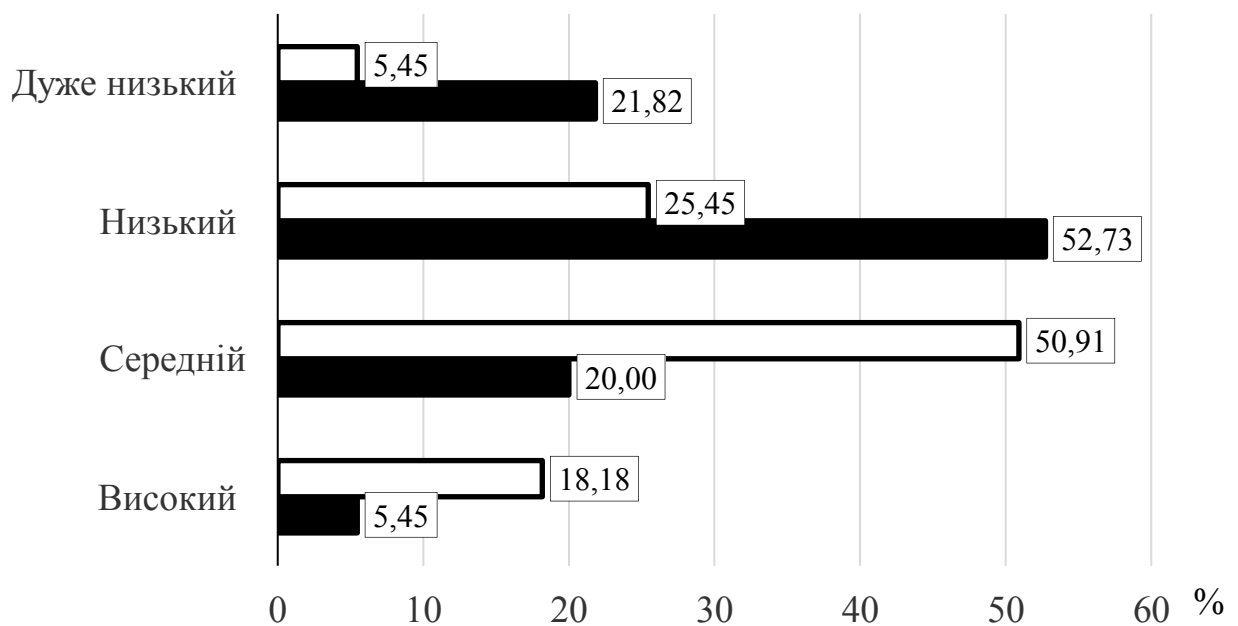

Рис. 4.1. Динаміка зміни рівня концентрації та стійкості уваги у учнів 3-х класів протягом експерименту (n=55).

Примітки:

■ – до експерименту, □ – після експерименту.

Щодо гендерних відмінностей результатів виконання даного тесту, то нами було отримано наступні результати. У дівчат на 11,11% збільшилась кількість учениць, які мають високий рівень концентрації та стійкості уваги та на 25,92% кількість осіб з середнім рівнем, у той же час на 22,22% зменшилась кількість осіб низьким та на 14,81% з дуже низьким рівнем, відповідно.

У хлопців спостерігалась аналогічна тенденція: на 14,29% зростає кількість учнів з високим рівнем концентрації та стійкості уваги та на 35,71% із середнім; зменшилась кількість учнів із низьким рівнем на 32,14% та дуже низьким на 17,86%.

Рівень розвитку концентрації та стійкості уваги за гендерними ознаками до та після експерименту представлено на рис. 4.2.

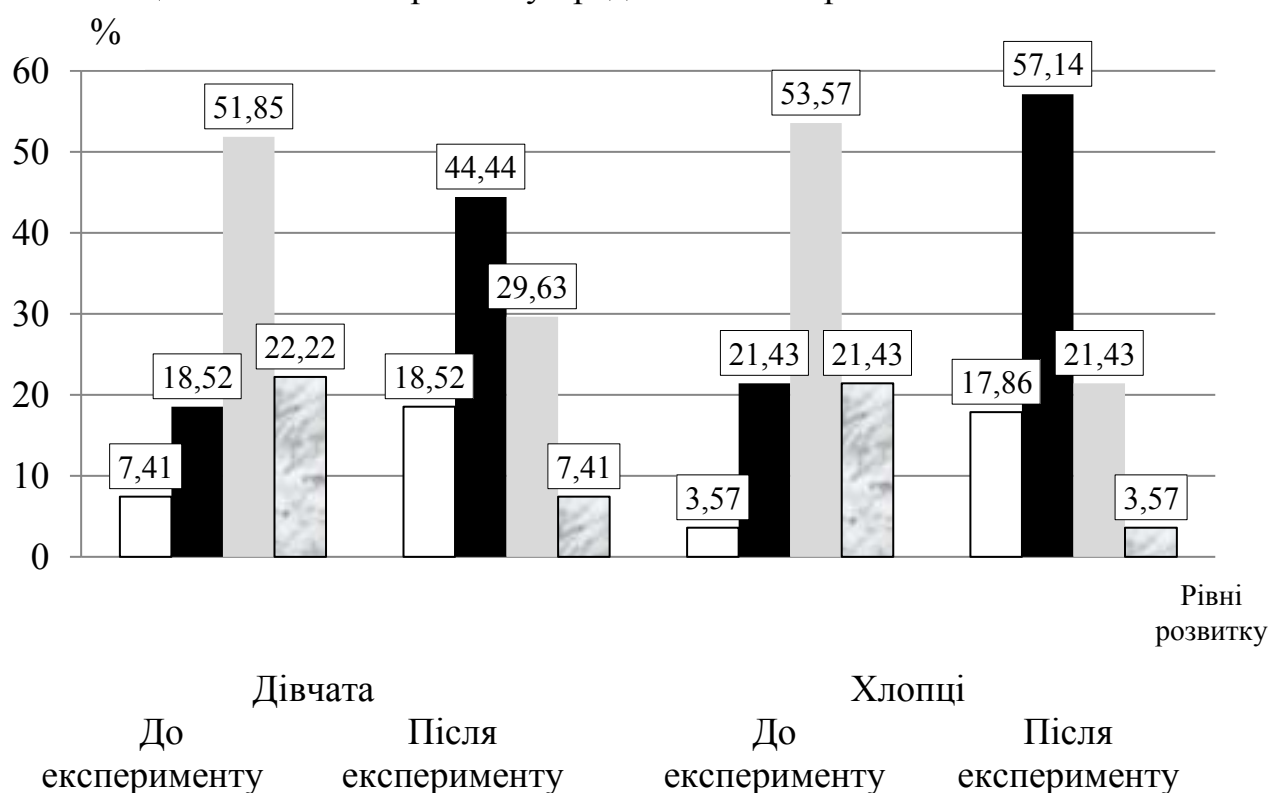

Рис. 4.2. Рівні розвитку концентрації та стійкості уваги у учнів 3-х класів протягом експерименту.

Примітки:

□ – високий, ■ – середній, ▒ – низький, ▨ – дуже низький.

Слід зауважити, що, нажаль, різниця у рівні розвитку концентрації та стійкості уваги наприкінці експерименту є статистично істотною, як у дівчат ($\chi^2=8,111$; $df=3$; $p<0,05$), так і у хлопців ($\chi^2=17,429$; $df=3$; $p<0,05$). За тестом Шапіро-Уїлка суттєвих відхилень від нормального розподілу не виявлено: у дівчат ($W=0,993$; $p=1,00$), у хлопців ($W=0,900$; $p=0,593$).

Рівень національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку визначався за допомогою проективної методики «Домалой фігуру» (О.М. Дьяченко). Дітям було запропоновано набір фігур Б. Результати наведено у таблиці 4.11.

Таблиця 4.11

**Рівень національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку
(n=55)**

Статистичні показники	Кількість зображень патріотичної спрямованості									
	Низький рівень						Середній рівень			
	1-2		3-4		5-6		7-9		> 10	
	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після
Абсолютні	18	3	17	7	11	13	6	23	3	9
%	32,73	5,45	30,91	12,73	20,00	23,64	10,91	41,82	5,45	16,36
Результат перевірки вибірки на нормальність розподілу	W = 0,916, p = 0,634									
	W = 0,937, p = 0,805									

У результаті повторного тестування виявлено, що кількість учнів із середнім рівнем національної самосвідомості зросла до 32 осіб, що склало 58,18%. Означений відсоток учнів змогли домалювати від 7-ми до більш ніж 10-ти із запропонованих їм фігур у вигляді національних символів України та/або предметів, які асоціюються у них із Батьківщиною, рідною домівкою, родиною та назвати їх. 13 дітей (23,64%) зобразили 5-6 символів та/або предметів, пов'язаних із історико-культурною спадщиною України. Варто відмітити, що нажаль виявлено 10 учнів (18,18%), які змогли домалювати лише від 1 до 4 символів патріотичної спрямованості.

Таким чином нами було встановлено, що у переважної більшості (58,18%) вже визначався середній рівень національної самосвідомості. Діти розуміли завдання та малювали те, що дійсно пов'язане зі змістом завдання. Проте слід зауважити, що у майже всіх дітей були наявні малюнки, які повторювались. Нажаль дітей із високим рівнем національної самосвідомості виявлено не було. Різниця у рівні розвитку національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку наприкінці експерименту є статистично істотною ($\chi^2=21,09$; $df=4$; $p<0,05$).

За тестом Шапіро-Уїлка суттєвих відхилень від нормального розподілу не виявлено ($W=0,937$; $p=0,805$).

На рис. 4.3 представлено розподіл хлопців та дівчат, які здатні були домалювати певну кількість рисунків патріотичної спрямованості до та після експерименту.

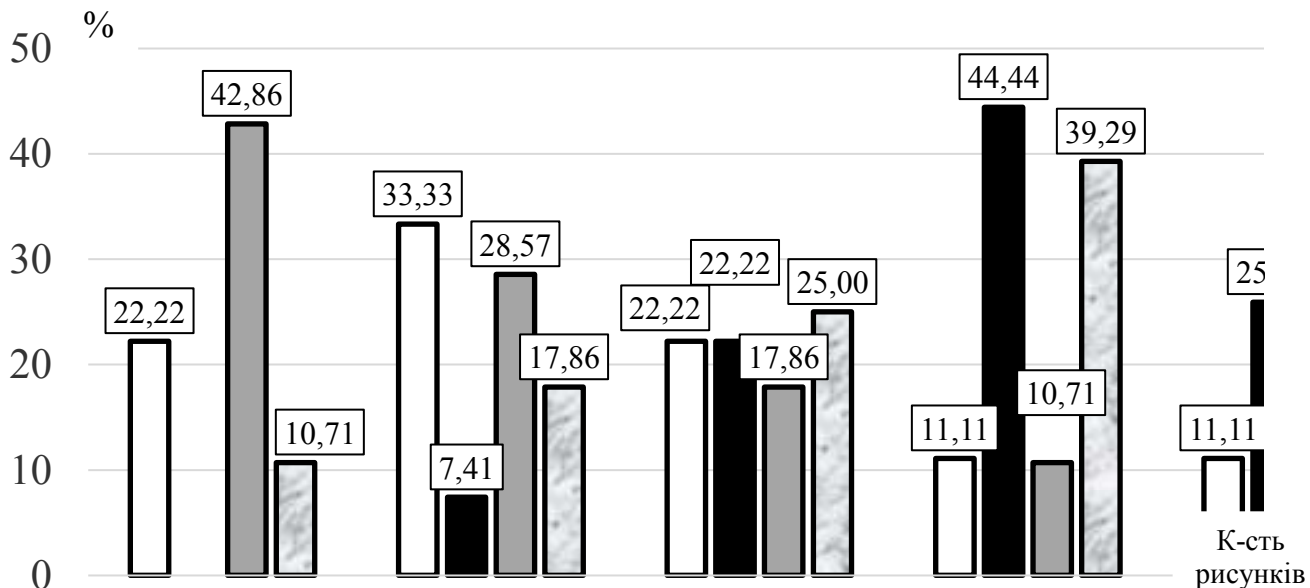

Рис. 4.3. Розподіл хлопців та дівчат, які здатні були домалювати певну кількість рисунків патріотичної спрямованості до та після експерименту ($n=55$).

Примітки:

- дівчата до експерименту,
 – дівчата після експерименту,
- хлопці до експерименту,
 – хлопці після експерименту.

Відносно гендерних відмінностей в оцінці рівня національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку можемо вказати, що у дівчат на 48,15% зросла кількість осіб, які мали середній рівень національної самосвідомості. Так на 33,33% збільшилась кількість дівчат, які змогли домалювати 7-9 зображень патріотичної спрямованості та 14,82% підвищилась кількість учениць, які домалювали понад 10 зображень. Таким чином у дівчат відсоток учениць 3-х класів, які мали середній рівень національної самосвідомості склав 70,37%.

У хлопців кількість осіб, які мали середній рівень національної самосвідомості збільшився на 35,72%. Так на 28,58% збільшилась кількість хлопців, які змогли домалювати 7-9 зображень патріотичної спрямованості та 7,14% підвищилась кількість учнів, які домалювали понад 10 зображень. Таким чином у хлопців відсоток учнів 3-х класів, які мали середній рівень національної самосвідомості склав 46,43%.

Слід зауважити, що різниця у рівні національної самосвідомості наприкінці експерименту є статистично не істотною як у дівчат ($\chi^2=7,519$; $df=3$; $p<0,05$), так і у хлопців ($\chi^2=9,143$; $df=4$; $p>0,05$). За тестом Шапіро-Уїлка суттєвих відхилень від нормального розподілу не виявлено: у дівчат ($W=0,977$; $p=0,998$), у хлопців ($W=0,942$; $p=0,851$).

Таким чином, отримані нами данні засвідчили певне покращення рівня психофізіологічних особливостей розвитку дітей молодшого шкільного віку як за загально груповій вибірці, так і за гендерними відмінностями.

Наступним етапом нашого дослідження була оцінка змін протягом експерименту рівня сформованості національної самосвідомості у учнів третіх класів. За для цього нами застосовувався валідизований та адаптований закордонний інструментарій «Громадянська позиція та цінності сталого розвитку» (Questionnaire on Civic Attitudes and Sustainable Development, CASD) зі спеціальним модулем «Громадянські компетентності у фізичному вихованні».

Оцінка відбувалась за п'ятью шкалами («Солідарність», «Зобов'язання та відповідальність», «Діалог та повага», «Навички спілкування та рефлексія», «Дії»), що охоплювало такі складники національної самосвідомості, як знання, навички, рефлексія, соціальна когезія та толерантність. Це дало нам змогу отримати кількісну оцінку щодо значення фізичного виховання у формуванні національної самосвідомості та ефективності розробленої інноваційної технології.

Рівень національної самосвідомості дітей ми досліджували за рівнем сформованості громадянських компетентностей (відповідно до завдань НУШ). З цією метою ми застосовували декілька блоків запитань, які включали в себе перевірку:

- здатності толерантного ставлення до суперників;
- відчуття поваги до гравців по команді (однокласників) та не байдужості до однокласників;
- здатності до взаємодопомоги, до відзначення хороших зусиль гравців по команді;
- здатності виявляти підтримку та допомагати іншим гравцям по команді, працювати у команді, привітати суперника з перемогою у разі програшу та подякувати супернику за гру, незалежно від результату тощо, а також двох блоків, які характеризують прояв антигромадянських компетентностей – це здатність до хитрування під час рухової діяльності та здатність до обману.

Перш за все нами було з'ясовано, що наприкінці експерименту 69,09% учнів 3-х класів зауважили, що їм дуже подобаються уроки фізичної культури. На високий рівень задоволеності від уроків вказало 18,18% учнів (рис. 4.4).

Для порівняння на початку нашого дослідження на високий рівень задоволеності від уроків фізичної культури вказували тільки 5,45% учнів третіх класів, 49,09% – на дуже високий, 30,91% – на вищий за середній та 14,55% – на середній.

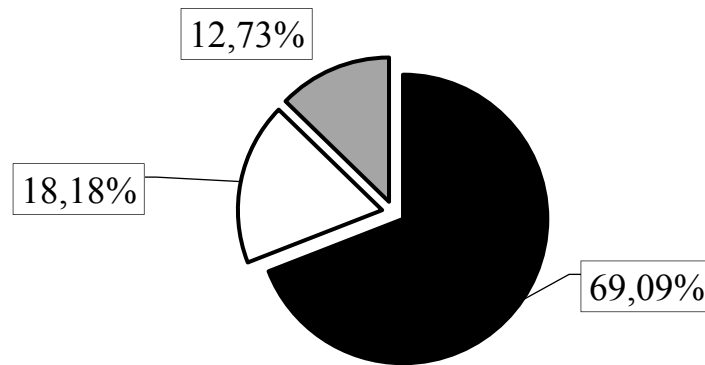

Рис. 4.4. Рівень задоволеність учнів 3-х класів від уроків фізичної культури наприкінці експерименту (n=55), %.

Примітки:
 – високий, – дуже високий, – вищий за середній.

Також було виявлено, що 54,55% учнів давно займаються у спортивних секціях. У той же час ніколи раніше не займались спортом 29,09% (рис. 4.5).

Таким чином із загальної кількості осіб, що наприкінці експерименту займались у спортивних секціях 21,82% почали їх відвідувати саме у поточному навчальному році, тобто протягом терміну педагогічного експерименту.

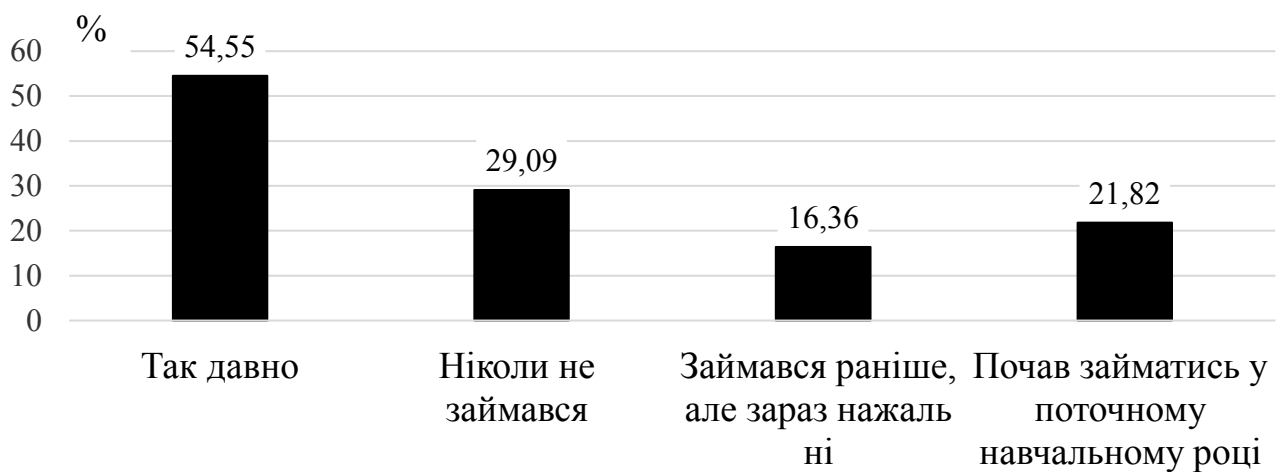

Рис. 4.5. Залученість учнів 3-х класів до занять у спортивних секціях (n=55), %.

У таблиці 4.12 нами наведено розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості відчуття поваги до гравців по команді.

Таблиця 4.12

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості відчуття поваги до гравців по команді протягом експерименту (n=55), %

Ознаки здатності до відчуття поваги до гравців по команді	Етап дослідження	Рівень сформованості				
		Низький (ніколи)	Нижчий за середній (рідко)	Середній (іноді)	Вищий за середній (часто)	Високий (завжди)
Підтримка гравців по команді	До	9,09	10,91	14,55	30,91	34,54
	Після	3,64	5,45	3,64	45,45	41,82
Допомога гравцям у команді	До	10,91	9,09	7,27	30,91	41,82
	Після	3,64	1,82	3,64	43,64	47,27
Відзначення хороших зусиль гравців по команді	До	14,55	9,09	14,55	32,73	29,08
	Після	1,82	1,82	5,45	45,45	45,45
Перебування на боці гравців по команді	До	9,09	1,82	7,27	41,82	40,00
	Після	–	–	5,45	30,91	63,64

З'ясовано, що наприкінці експерименту високий рівень сформованості відчуття поваги до гравців по команді мали в середньому від 41,82% до 63,64% учнів. Завжди підтримують своїх гравців по команді 41,82% учнів, часто роблять це 45,45%. Виявлено 47,27% учнів, які завжди допомагають своїм гравцям по команді та 43,64%, які роблять це часто. 90,90% учнів часто або завжди відзначають хороші зусилля своїх гравців по команді.

У той же час 63,64% учнів завжди, а 30,91% часто під час гри знаходяться на боці своїх гравців по команді. Узгодженість відповідей респондентів наприкінці експерименту на даний блок анкети відповідала доброму рівню ($\alpha = 0,86$).

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості відчуття поваги до гравців по команді за гендерними відмінностями представлено на рис. 4.6.

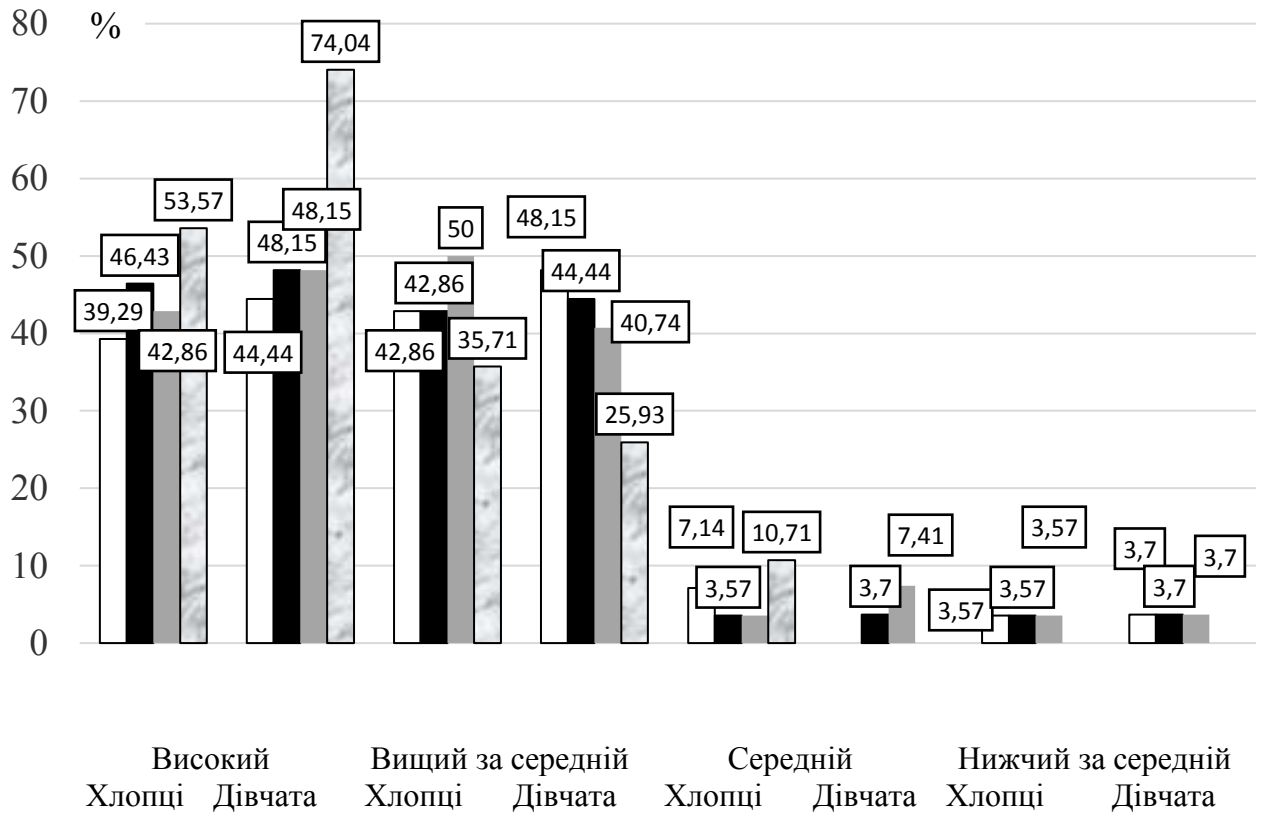

Рис. 4.6. Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості відчуття поваги до гравців по команді за гендерними відмінностями наприкінці експерименту (n=55), %

Примітки:

□ – підтримка гравців по команді, ■ – допомога гравцям по команді,
 ■ – відзначення хороших зусиль гравців по команді, ▨ – перебування на боці гравці по команді.

З'ясовано, що наприкінці експерименту 53,57% хлопців вказали на те, що вони завжди на боці своєї команди, а 35,74% роблять це часто; допомагають гравцям своєї команди 46,43% завжди, а 42,86% часто; завжди відзначають хороші зусилля гравців по команді 42,86%, часто 50,00%. Завжди підтримують гравців по команді 39,29% учнів, 42,86% роблять це часто.

У вибірці дівчат також зафіксовано аналогічну тенденцію, але з трохи вищими результатами. Так серед дівчат 74,04% завжди на боці своєї команди, 25,93% часто, 48,15% завжди допомагають гравцям та відзначають

хороші зусилля своїх гравців по команді, 44,44% роблять це часто. Крім того завжди підтримують своїх гравців по команді 44,44%.

Отже підсумовуючи результати відповідей респондентів ми мали змогу констатувати переважання в учнів 3-х класів наприкінці формувального експерименту вищого за середній та високого рівнів сформованості відчуття поваги до гравців по команді.

Таблиця 4.13 містить відомості щодо розподілу учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до толерантного ставлення до суперників.

Таблиця 4.13

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності толерантного ставлення до суперників протягом експерименту (n=55), %

Ознаки здатності до толерантного ставлення до суперників	Етап дослідження	Рівень сформованості			
		Нижчий за середній	Середній (іноді)	Вищий за середній	Високий (завжди)
Вітання суперника у разі програшу	До	45,45	36,36	7,28	10,91
	Після	3,64	9,09	50,91	36,36
Потискання руки суперниками	До	10,91	50,91	7,28	30,90
	Після	1,82	49,09	9,09	40,00
Вітання супротивника з добре виконаною роботою	До	10,91	58,19	5,46	25,44
	Після	1,82	50,91	10,91	36,36
Потискання руки суперникам наприкінці гри	До	10,91	41,82	36,36	10,91
	Після	1,82	45,45	10,91	41,82

Виявлено, що наприкінці експерименту 40,00% опитаних незалежно від результату гри обов'язково вітають суперника потисканням руки, а 9,09% роблять це часто. Таким чином з'ясовано, що майже половина третьокласників ще не застосовують жест ввічливості у вигляді потискання руки супернику.

У той же час, завжди вітають свого супротивника з добре виконаною роботою (досягненням) 36,36%, а 10,91% роблять це часто. Також нами встановлено, що наприкінці гри завжди потискають руку суперникам 41,82% учнів, 10,91% даний жест застосовують часто.

Детальний аналіз відповідей учнів на даний блок анкети дозволив встановити, що наприкінці експерименту високий рівень сформованості здатності толерантного ставлення до суперників вже у середньому мали 38,63% учнів, вищий за середній – 20,46%, середній – 38,63%, нижчий за середній – 2,28%. Учні з низьким рівнем виявлено не було, що є свідченням позитивного впливу розробленої нами інноваційної технології формування патріотизму у учнів молодших класів (рис. 4.7).

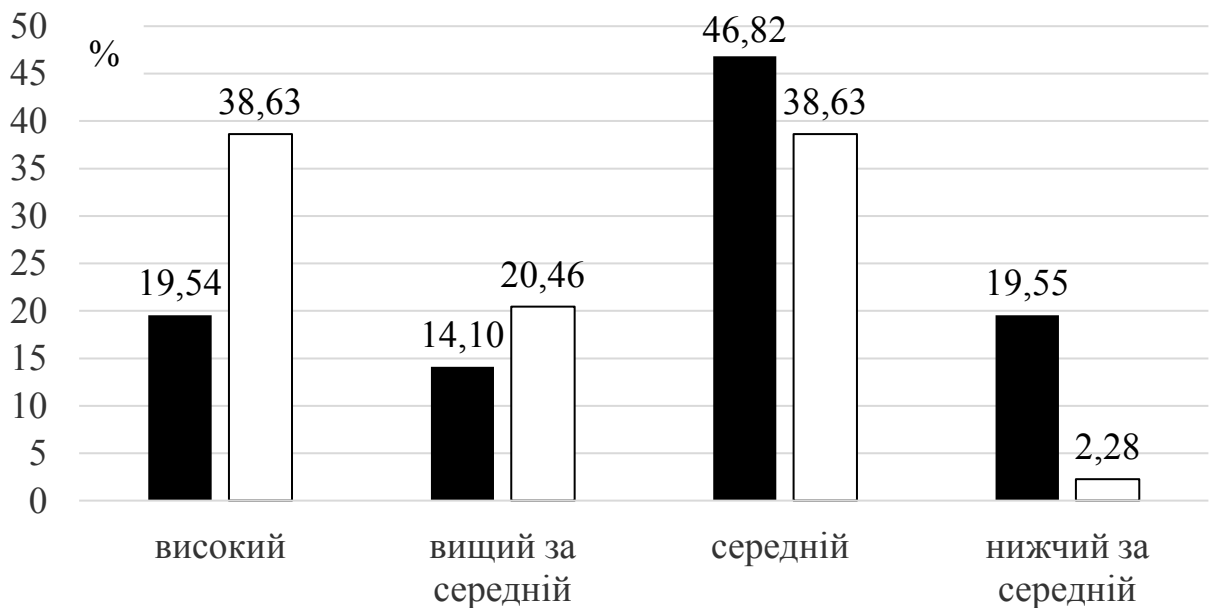

Рис. 4.7. Рівень сформованості у учнів 3-х класів толерантного ставлення до суперників протягом педагогічного експерименту (n=55), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

На наш погляд цікавим було розглянути особливості формування даної здатності окремо у дівчат та у хлопців. Розподіл рівня сформованості толерантного ставлення до суперників у учнів 3-х класів за гендерними відмінностями наприкінці експерименту представлено на рис. 4.8.

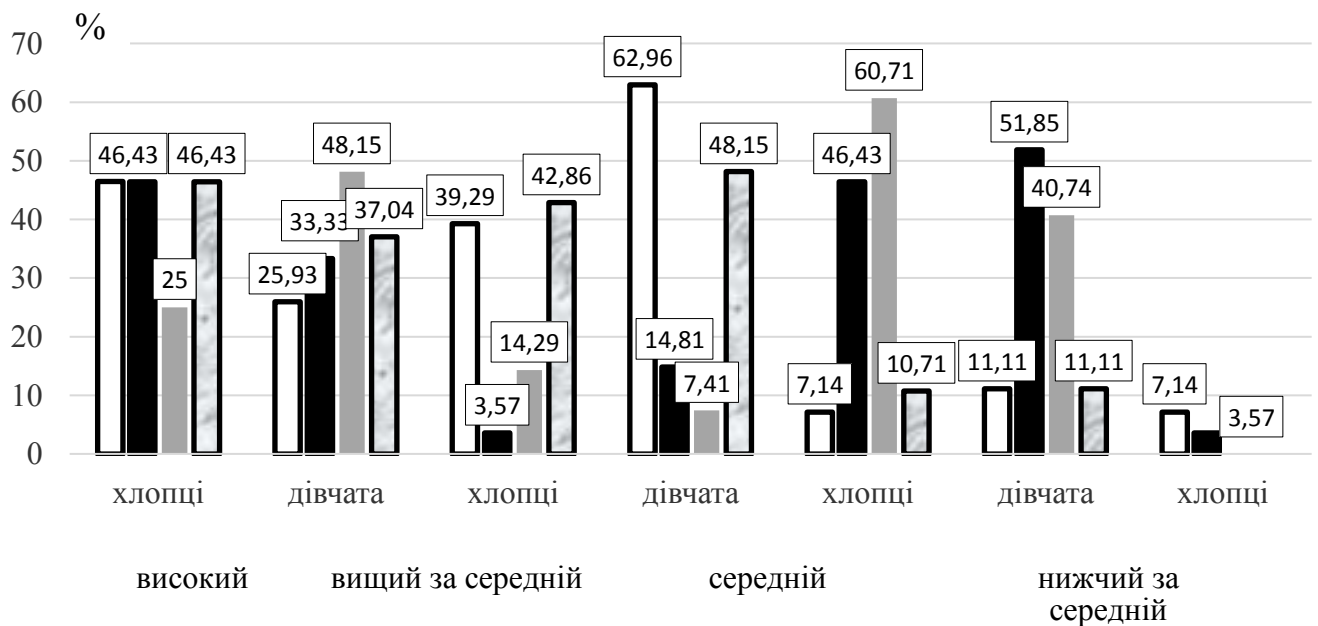

Рис. 4.8. Розподіл рівня сформованості толерантного ставлення до суперників у учнів 3-х класів за гендерними відмінностями наприкінці експерименту (n=55), %

Примітки:

□ – вітання свого суперника після гри, ■ – потискання руки супернику не залежно від результату гри, ■ – вітання суперника із добре виконаною роботою, ▨ – потискання руки супернику наприкінці гри.

З'ясовано, що наприкінці експерименту 46,43% хлопців вже завжди вітають свого суперника після гри та потискають руку не залежно від результату гри. Також 25% хлопців вітають суперника із добре виконаною роботою. Серед дівчат вітають суперників після гри 25,93%, потискають руку незалежно від результату – 33,33%; вітають суперників із добре виконаною роботою 48,15% та 37,04% дівчат завжди застосовують жест потискання руки супернику наприкінці.

На нижчому за середній рівні у дівчат залишилась розвиненою здатність привітати суперника з перемогою та потиснути руку суперника після завершення спортивної гри. Так іноді цей жест застосовують переважна більшість (51,85%) дівчат. У той же час 60,71% хлопців лише іноді вітають суперника із добре виконаною роботою.

Слід також зауважити, що наприкінці експерименту дівчат із нижчим за середній та низьким, а хлопців з низьким рівнем толерантного ставлення до суперників виявлено не було. Таким чином ми мали змогу констатувати, що у хлопців вже спостерігались значно однорідніші та вищі показники у рівні розвитку даної здатності.

Отримані результати свідчать про позитивну динамку формування рівня толерантного ставлення до суперників у представників обох статей під впливом інноваційної технології формування патріотизму. Узгодженість відповідей респондентів на даний блок анкети відповідала доброму рівню ($\alpha = 0,87$).

Наступний блок анкети було присвячено питанням, які характеризують прояв антигромадянських компетентностей – це здатність до хитрування під час рухової діяльності та здатність до обману.

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості проявів антигромадянських компетентностей протягом експерименту наведено у табл. 4.14.

Аналізуючи отримані данні було виявлено, що наприкінці експерименту серед учнів третіх класів все ще залишився певний відсоток дітей, яким притаманні антигромадянські риси. Так нажаль згідно відповідей респондентів траплялись випадки, коли учні рідко або іноді намагались вивести з рівноваги своїх суперників.

Відсоток таких учнів становив 25,46%. У той же час слід зазначити, що у переважній більшості учнів (від 63,64% до 81,82%) рівень сформованості проявів антигромадянських компетентностей знаходився на низькому рівні.

Наприклад, ніколи не ображають та не намагаються засмутити своїх суперників 70,91% учнів. Проте рідко у 16,36% випадків учні все ж таки ображають своїх суперників та у 12,73% випадків намагаються їх засмутити. Ніколи не намагаються розсердити своїх суперників 81,82% молодших школярів.

**Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості проявів
антигромадянських компетентностей протягом експерименту (n=55), %**

Ознаки проявів антигромадянських компетентностей	Етап дослідження	Рівень сформованості				
		Низький (ніколи)	Нижчий за середній (рідко)	Середній (іноді)	Вищий за середній (часто)	Високий (завжди)
Намагання вивести з рівноваги своїх суперників	До	12,73	5,45	61,82	12,73	7,27
	Після	74,55	10,91	14,55	–	–
Ображення супротивників	До	16,36	41,82	12,73	10,91	18,18
	Після	70,91	16,36	9,09	3,64	–
Намагання засмутити своїх суперників	До	5,45	29,09	41,82	3,64	20,00
	Після	70,91	12,73	10,91	5,45	–
Намагання розсердити своїх суперників	До	12,73	20,00	12,73	43,63	10,91
	Після	81,82	7,27	7,27	3,64	–
Бажання обманювати	До	3,64	41,82	41,82	5,45	7,27
	Після	69,09	20,00	10,91	–	–
Здатність до обману у разі впевненості, що не викриють	До	27,28	7,27	41,82	18,18	5,45
	Після	63,64	18,18	12,73	5,45	–
Хитрування	До	54,55	3,64	18,18	16,36	7,27
	Після	63,64	18,18	12,73	5,45	–
Обман за для перемоги	До	12,73	3,64	50,91	20,00	12,73
	Після	63,64	18,18	12,73	5,45	–

Встановлено, що у переважної більшості учнів здатність до обману не є розвиненою. Проте все ж таки від 30,91% до 36,31% учнів зазначають, що вони подекуди вдаються до обману, особливо якщо знають, що їх не викриють.

Детальний аналіз відповідей учнів на даний блок анкети дозволив встановити, що наприкінці експерименту низький рівень сформованості проявів антигромадянських компетентностей у середньому мали 69,77% учнів, нижчий за середній – 15,23%, середній – 11,36%, вищий за середній – 3,64%.

Учнів з високим рівнем сформованості проявів антигромадянських компетентностей виявлено не було. Це свідчить про позитивний

вплив розробленої нами інноваційної технології формування патріотизму (рис. 4.9).

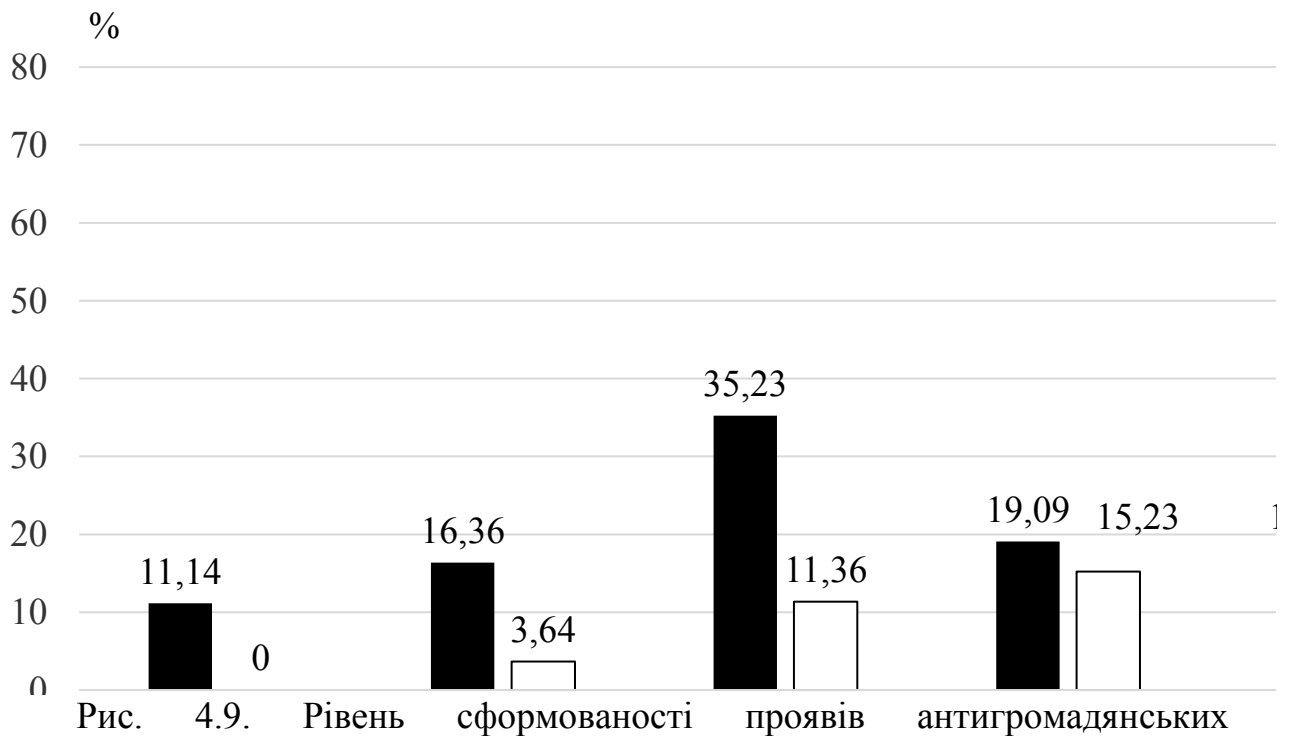

Рис. 4.9. Рівень сформованості проявів антигромадянських компетентностей у учнів 3-х класів протягом педагогічного експерименту (n=55), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

Відповіді респондентів на питання анкети, які дають можливість скласти уявлення про рівень сформованості наприкінці експерименту проявів антигромадянських компетентностей у учнів 3-х класів за гендерними відмінностями.

Детальний аналіз наведено на рис. 4.10 та 4.11.

З'ясовано, що від 60,71 до 82,14% хлопців наприкінці експерименту все ще інколи вдаються до хитрування та обману. Рідко хитрують та обманюють від 7,14% до 17,86%; іноді – від 7,14% до 14,29%; часто – від 3,57% до 7,14% хлопців.

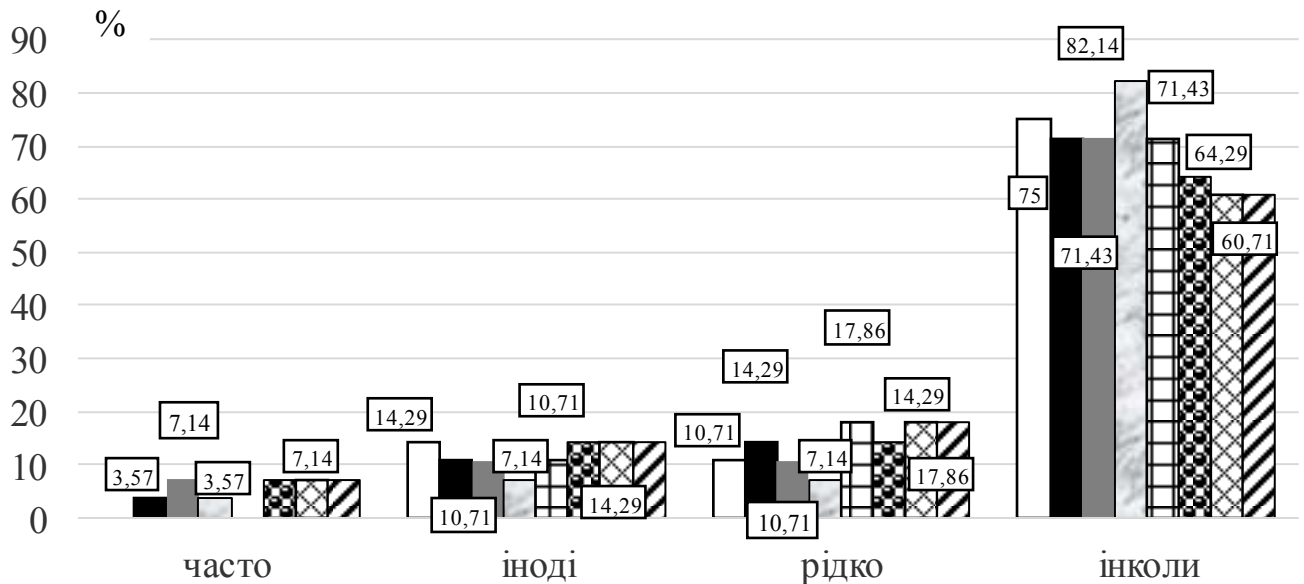

Рис. 4.10. Відповіді хлопців на питання анкети, які дають можливість скласти уявлення про рівень сформованості наприкінці експерименту здатності до хитрування під час рухової діяльності та здатності до обману у учнів 3-х класів (n=27), %

Примітки:

□ – я намагаюся вивести з рівноваги своїх суперників; ■ – я ображаю своїх супротивників; ■ – я намагаюся засмутити своїх суперників; ■ – я намагаюся розсердити своїх суперників; ■ – я хочу обманювати; ■ – якщо я впевнений, що не попадуся, то обманюю; ■ – я обманюю; ■ – я обманюю, якщо це допомагає мені перемогти.

У результаті опитування дівчат наприкінці експерименту отримано наступні відповіді:

- інколи вдаються до хитрування та обману від 62,96% до 81,48%;
- рідко – 7,41% – 22,22%;
- іноді – 7,41% – 14,81%;
- часто – 3,70% дівчат.

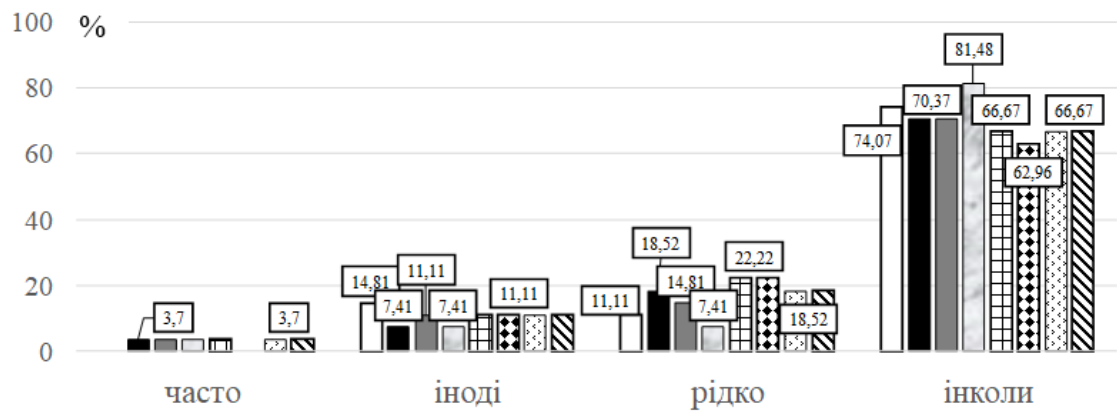

Рис. 4.11. Відповіді дівчат на питання анкети, які дають можливість скласти уявлення про рівень сформованості наприкінці експерименту здатності до хитрування під час рухової діяльності та здатності до обману у учнів 3-х класів (n=28), %

Примітки:

□ – я намагаюся вивести з рівноваги своїх суперників; ■ – я ображаю своїх супротивників; ■ – я намагаюся засмутити своїх суперників; ■ – я намагаюся розсердити своїх суперників; ■ – я хочу обманювати; ■ – якщо я впевнений, що не попадуся, то обманюю; ■ – я обманюю; ■ – я обманюю, якщо це допомагає мені перемогти.

Таким чином ми мали змогу встановити, що інноваційна технологія формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання сприяла ефективному формуванню здатності до толерантного ставлення до суперників та поваги до однокласників. У той же час відсоток учнів, які наприкінці експерименту мали вищий за середній та середній рівні антигромадянських компетентностей не перевищував 18,18%.

Узгодженість відповідей респондентів на даний блок анкети відповідала доброму рівню ($\alpha = 0,84$).

Також нами встановлено, що наприкінці експерименту високий рівень сформованості здатності до взаємодопомоги мали 23,64% учнів; вищий за

середній – 27,27%. Нажаль 10,91% третьокласників все ще мали низький рівень сформованості даної здатності.

Детальний аналіз рівня сформованості здатності до взаємодопомоги протягом педагогічного експерименту представлено на рис. 4.12.

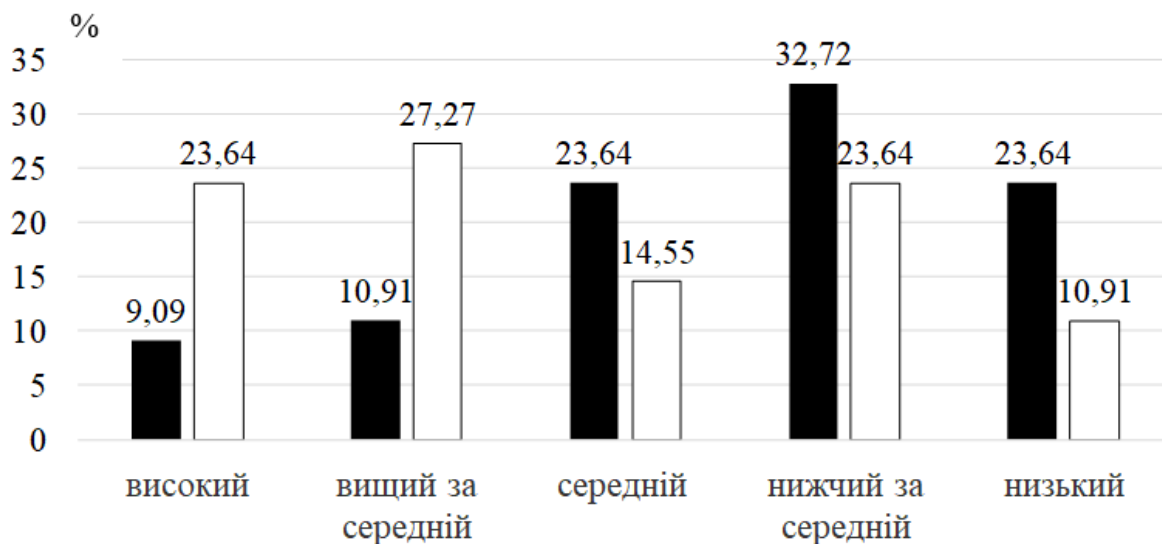

Рис. 4.12. Рівень сформованості у учнів 3-х класів здатності до взаємодопомоги протягом педагогічного експерименту (n=55), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

Наступні запитання анкети торкались дослідження динаміки рівня сформованості у учнів молодших класів здатностей до взаємодопомоги, до не байдужості до однокласників або суперників, здатності відзначати хороші зусилля гравців по команді, виявляти підтримку та допомаги гравцям по команді, виявляти однотайність із гравцями по команді.

У таблиці 4.15 наведено розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до не байдужості до однокласників або суперників протягом експерименту.

З'ясовано, що наприкінці експерименту низький рівень байдужості до проблем однокласників на уроці фізичної культури проявляють 54,54% учнів. У той же час часто все ще проявляють байдужість 9,09% школярів; рідко – 14,55%; іноді – 18,18%; завжди – 3,64%.

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до не байдужості до однокласників або суперників протягом експерименту (n=55), %

Ознаки здатності до не байдужості до однокласників та/або суперників	Етап дослідження	Рівень сформованості				
		Низький (ніколи)	Нижчий за середній (рідко)	Середній (іноді)	Вищий за середній (часто)	Високий (завжди)
Байдужість до проблем однокласників, які оточують	До	49,09	21,82	9,09	10,91	9,09
	Після	54,54	14,55	18,18	9,09	3,64
Допомога у розв'язанні проблем однокласників, які виникають на уроках фізичної культури	До	–	10,91	58,18	21,82	9,09
	Після	3,64	9,09	12,73	16,36	58,18
Наслідування однокласників на уроці фізичної культури, які роблять щось для інших	До	45,45	29,09	5,46	9,09	10,91
	Після	29,09	21,82	9,09	16,36	23,64
Насміхання над оцінками, які отримують однокласники на уроках фізичної культури	До	21,82	9,09	36,36	10,91	21,82
	Після	43,64	34,55	5,45	–	16,36
Бажання вчитись в однокласників, які виконують фізичні вправи по-іншому	До	25,46	45,45	9,09	9,09	10,91
	Після	14,55	25,45	25,45	16,36	18,19

У той же час, 58,18% учнів зазначили, що розв'язання проблем однокласників, які виникають на уроках фізичної культури також залежить від них. Категорично не погоджуються з даною думкою 3,64% учнів.

Крім того 23,64% учнів все ще переконані, що наслідувати однокласників на уроці фізичної культури, які роблять щось для інших – це марна трата часу. При цьому часто так вважають 16,36%; іноколи – 9,09%; рідко – 21,82% та ніколи – 29,09%.

Ніколи не сміються над оцінками, які отримують однокласники на уроках фізичної культури 43,64% учнів; рідко – 34,55%; іноколи – 5,45%.

Нажаль встановлено, що 16,36% учнів завжди насміхаються з оцінок однокласників під час вивчення нових фізичних вправ на уроці фізичної культури.

Завжди навчаються в однокласників, які виконують фізичні вправи по-іншому 18,19% учнів; часто – 16,36%; іноді та рідко – по 25,45%; ніколи – 14,55%.

Детальний аналіз рівня сформованості здатності до не байдужості до однокласників та/або суперників представлено на рисунку 4.13.

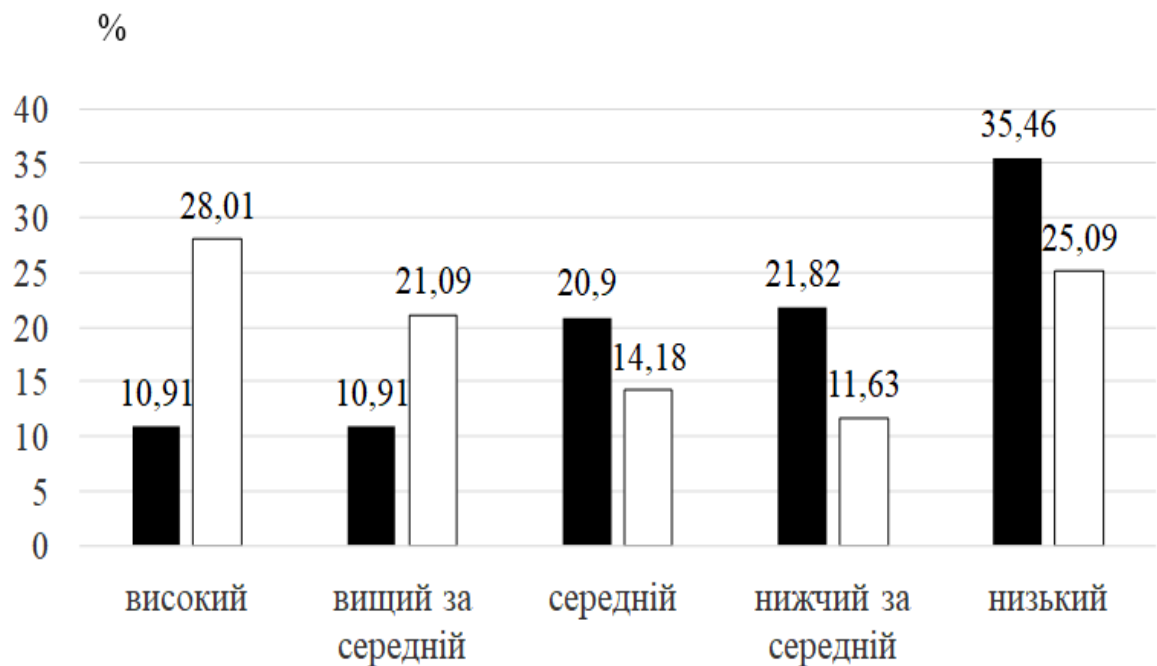

Рис. 4.13. Рівень сформованості у учнів 3-х класів здатності до не байдужості до однокласників та/або суперників протягом педагогічного експерименту (n=55), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

Таким чином наприкінці педагогічного експерименту високий рівень сформованості здатності до не байдужості до однокласників та/або суперників спостерігався у середньому у 28,01% учнів 3-х класів, вищий за

середній – у 21,09%, середній – у 14,18%, нижчий за середній – у 11,63% та низький у 25,09% учнів.

Узгодженість відповідей респондентів на даний блок анкети знаходилась на достатньому рівні ($\alpha = 0,79$).

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді та здатності до одностайності із гравцями по команді наприкінці експерименту наведено у табл. 4.16.

Таблиця 4.16

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до налагодження ефективної комунікації із гравцями по команді та здатності до одностайності із гравцями по команді протягом експерименту (n=55), %

Ознаки здатності до налагодження ефективної комунікації із гравцями по команді та здатності до одностайності із гравцями по команді	Етап дослідження	Рівень сформованості				
		Низький (ніколи)	Нижчий за середній (рідко)	Середній (іноді)	Вищий за середній (часто)	Високий (завжди)
Не бажання розмовляти з однокласниками, тому що вони мало чого можуть мене навчити	До	–	10,91	30,91	21,82	36,36
	Після	3,64	16,36	21,82	36,36	21,82
Не бажання спілкуватися з однокласниками, які мають відмінні думки та/або погляди	До	3,64	34,54	9,09	21,82	30,91
	Після	20,00	25,45	18,19	21,82	14,54
Послідовність у цінностях, навіть якщо це не сподобається іншим	До	9,09	9,09	54,54	23,64	3,64
	Після	3,64	16,36	21,82	21,82	36,36

Аналізуючи відповіді учнів на запитання анкети, які дають можливість оцінити рівень сформованості здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді та здатності до одностайності із гравцями по команді встановлено, що наприкінці експерименту все ще завжди не люблять розмовляти з однокласниками на уроці фізичної культури, оскільки вони

мало чого можуть навчити 21,82% учнів; часто – 36,36%; рідко – 21,82%; інколи – 16,36%; ніколи – 3,64%.

У той же час все ще не вважають за потрібне спілкуватися на уроці фізичної культури з однокласниками чиї думки та/або погляди є відмінними 14,54% школярів; часто – 21,82%; інколи – 18,19%; рідко – 25,45% та ніколи – 20,00%.

Детальний аналіз рівня сформованості здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді та здатності до одностайності із гравцями по команді протягом експерименту представлено на рисунку 4.14.

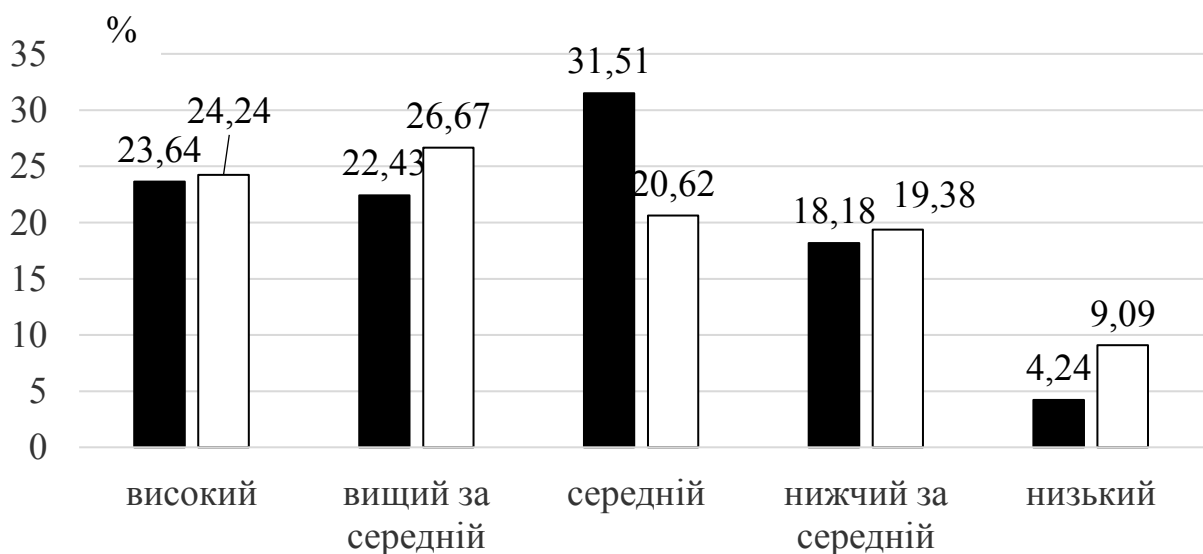

Рис. 4.14. Рівень сформованості у учнів 3-х класів здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді та здатності до одностайності із гравцями по команді протягом педагогічного експерименту (n=55), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

Виявлено, що високий рівень сформованості здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді та здатності до одностайності із гравцями по команді вже мали у середньому 24,24% учнів; вищий за середній – 26,67%; середній – 20,62%. У той же час, завжди бути

послідовними у своїх цілях вже намагаються 21,82% респондентів, часто – 36,36%, інколи – 21,82%; рідко – 3,64% та ніколи – 16,36%.

Узгодженість відповідей респондентів на даний блок анкети знаходилась на достатньому рівні ($\alpha = 0,71$).

Динаміка змін у рівні сформованості здатності до відповідальності у учнів 3-х класів до та після експерименту наведено на рисунку 4.15.

З'ясовано, що наприкінці експерименту категорично не погоджуються з твердженням, що відповідальність – це виключно для дорослих 9,09% учнів, у той же час 3,64% переконані у вірності даного твердження.

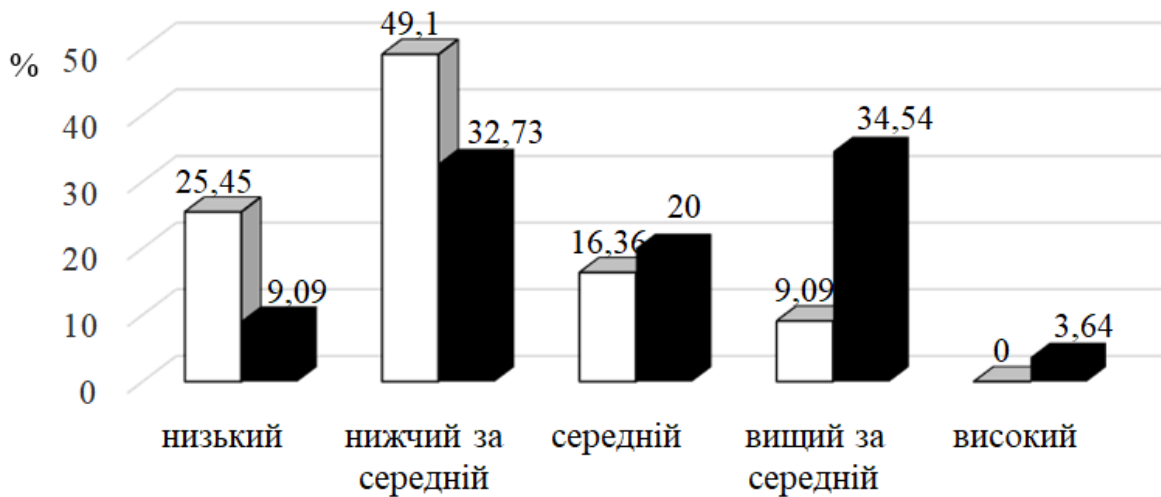

Рис. 4.15. Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до відповідальності протягом педагогічного експерименту (n=55), %.

Примітки: – до експерименту, – після експерименту.

Таким чином виявлено, що високий та вищий за середній рівень сформованості здатності до відповідальності наприкінці експерименту мали 38,18% учнів.

Аналіз відповідей респондентів за гендерними відмінностями на дане запитання наприкінці експерименту наведено на рис. 4.14.

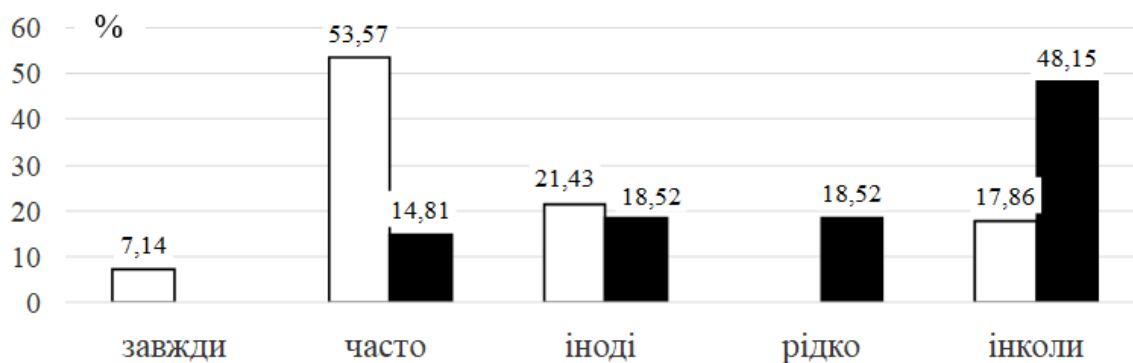

Рис. 4.16. Відповіді хлопців та дівчат наприкінці експерименту на твердження «Відповідальність – це для дорослих» (n=55), %.

Примітки: □ – хлопці, ■ – дівчата.

Нами виявлено кардинально відмінні погляди у дівчат і хлопців. Так 14,81% дівчат впевнені, що відповідальність часто – це виключно для дорослих, іноді та/або рідко – 18,52%; іноколи – 48,15%. У хлопців інші погляди. На те, що відповідальність завжди – це виключно для дорослих вказують 7,14%; часто – 53,57%; іноді – 21,43%, іноколи – 17,86%.

Наступний блок запитань анкети дав нам можливість оцінити рівень національної самосвідомості у повсякденному житті молодших школярів таких як позитивне ставлення до прав людини, до вирішення проблем із забрудненням довкілля, усунення нерівності між людьми у країні, несправедливості в оточенні людей, до комунікації з іншими людьми тощо.

На рис. 4.17 наведено розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до позитивного ставлення до прав людини протягом педагогічного експерименту.

З'ясовано, що 20,00% школярів у результаті впровадження інноваційної технології формування патріотизму мали високий та вищий за середній рівні сформованості здатності до позитивного ставлення до прав людини. Середній рівень виявлено у 65,46% учнів. Нажаль ще 14,54% учнів 3-х класів все ще мали нижчий за середній та низький рівні сформованості даної здатності.

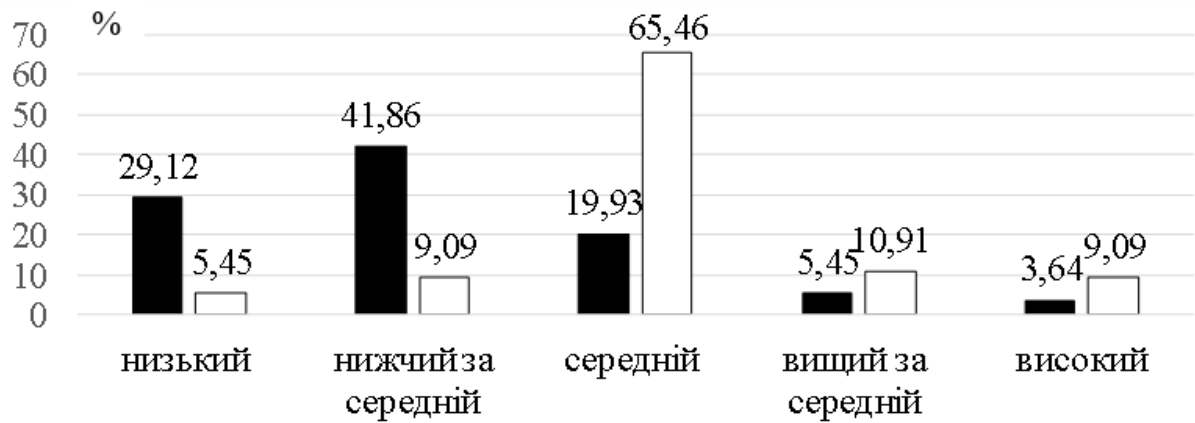

Рис. 4.17. Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до позитивного ставлення до прав людини протягом педагогічного експерименту (n=55), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

Динаміка розподілу учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до вирішення проблем із забрудненням довкілля протягом експерименту представлено на рис. 4.18.

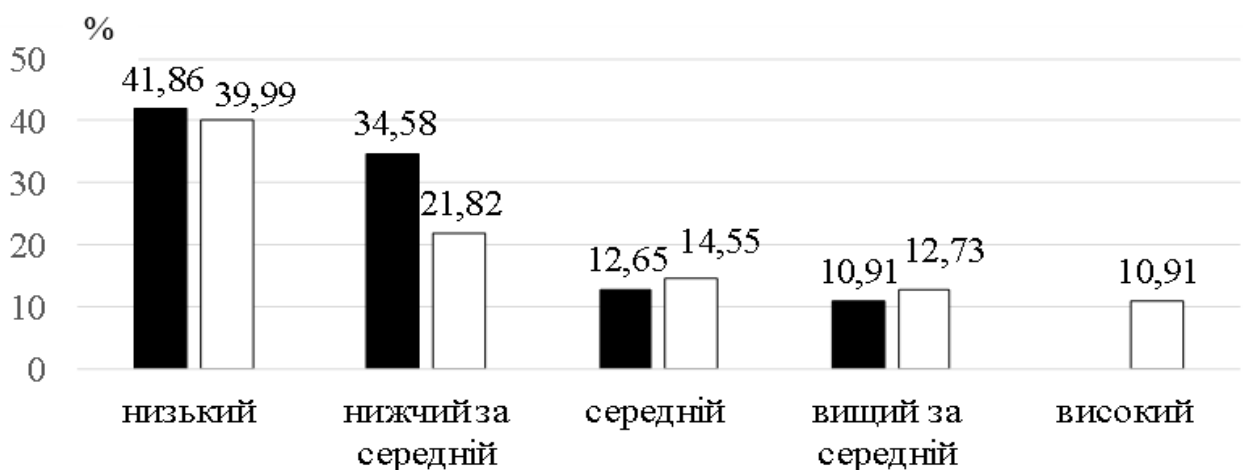

Рис. 4.18. Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до вирішення проблем із забрудненням довкілля протягом педагогічного експерименту (n=55), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

Таким чином, нажаль виявлено, що нагальна проблема нашого суспільства, яка пов'язана із забрудненням території зовсім не хвилює молодших школярів. Так 40% третьокласників продовжують погоджуватись з тим, що утилізація сміття в будинках не важлива. Нажаль тільки 10,91% учнів наприкінці експерименту зазначили на важливості утилізації сміття.

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до усунення нерівності між людьми у країні та несправедливості в оточенні людей протягом експерименту наведено у табл. 4.17.

Таблиця 4.17

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до усунення нерівності між людьми у країні та несправедливості в оточенні людей протягом експерименту (n=55), %

Ознаки здатності до усунення нерівності між людьми у країні, несправедливості в оточенні людей	Етап дослідження	Рівень сформованості				
		Низький (ніколи)	Нижчий за середній (рідко)	Середній (іноді)	Вищий за середній (часто)	Високий (завжди)
Пошук можливості полегшити бідність у найближчому оточенні	До	40,00	40,00	12,72	5,46	1,82
	Після	21,82	14,55	25,45	20,00	18,18
Переконавання, що боротьба з нерівністю і соціальною несправедливістю є обов'язком виключно влади	До	9,09	20,00	36,36	1,82	32,73
	Після	21,82	10,91	30,91	16,36	18,18
Ведення діяльності, спрямованої на поліпшення життя людей, які оточують	До	40,00	32,72	10,91	14,55	1,82
	Після	21,82	12,73	25,45	21,85	18,18
Ведення діяльності, спрямованої на поліпшення життя людей, які живуть далеко	До	41,82	20,00	36,36	1,82	–
	Після	23,64	16,36	21,82	25,45	12,73
Здатність переконати інших людей у тому, що кожен бажає перетворити суспільство на краще	До	41,82	29,08	10,91	14,55	3,64
	Після	21,82	14,55	29,09	18,18	16,36

З'ясовано, що нажаль тільки 18,18% школярів завжди шукають можливості полегшити бідність у найближчому оточенні та ведуть діяльність, спрямовану на поліпшення життя людей, які оточують. Водночас рідко та інколи це роблять 36,37% та 32,73% школярів відповідно.

Отже з'ясовано, що завдяки впровадженню інноваційної технології формування патріотизму наприкінці експерименту до з 1,82% до 18,18% зросла кількість учнів, які завжди здійснюють пошук можливостей полегшити бідність у найближчому оточенні та зменшилась кількість учнів, які переконані, що боротьба з нерівністю і соціальною несправедливістю є обов'язком виключно влади. Наприкінці експерименту часто намагаються полегшити бідність 20,00%; іноді – 25,45%; рідко – 14,55% учнів.

Відсоток учнів, які часто вважають, що боротьба з нерівністю і соціальною несправедливістю є обов'язком виключно влади змінився з 1,82% до 16,36%; іноді – з 36,36% до 30,91%; рідко – з 20,00% до 10,91% учнів. Ніколи не переймаються даними проблемами ще 21,82% учнів 3-х класів (на початку педагогічного експерименту відсоток таких учнів становив 9,09%).

Враховуючи відповіді учнів на попередні запитання анкети цілком логічними є наступні результати анкетування. Так, з 1,82% до 18,18% зросла кількість учнів, які завжди ведуть діяльність, спрямовану на поліпшення життя людей, які їх оточують. У той же час з 32,72% до 12,73% зменшився відсоток учнів, які завжди намагаються спрямовувати свою діяльність на поліпшення життя людей, які живуть далеко.

Часто намагаються поліпшити життя ближньому оточенні рідних – 21,85% (проти 14,55% на початку дослідження) та далеким родичам – 25,45% (1,82% на початку дослідження).

Іноді застосовують заходи щодо поліпшення життя людей 25,45% (10,91% на початку дослідження) та 21,82% учнів (36,36% на початку дослідження); рідко – 12,73% (32,72% на початку дослідження) та 13,36% (20,00% на початку дослідження) відповідно та ніколи не переймаються

даними питаннями 21,82% та 23,64% (40,00% та 41,82% на початку дослідження) учнів 3-х класів відповідно. Абсолютно погоджуються із твердженням, що важливо переконати інших людей у тому, що кожен бажає перетворити суспільство на краще 16,36% учнів (3,64% на початку дослідження), категорично не погоджуються 21,82% (41,82% на початку дослідження).

Узгодженість відповідей респондентів на даний блок анкети відповідала доброму рівню ($\alpha = 0,86$).

На рис. 4.19 наведено ставлення учнів 3-х класів до розіграшів. Слід зауважити, що статистично достоірних змін у рівні даної компетентності не виявлено.

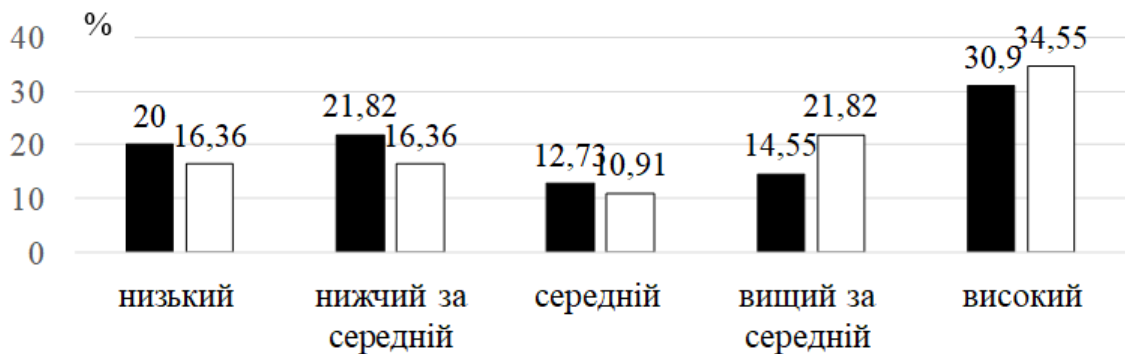

Рис. 4.19. Розподіл учнів 3-х класів за рівнем ставлення до розіграшів протягом експерименту ($n=55$), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

З'ясовано, що завжди обмінюються відео з розіграшами та абсолютно упевнені, що це нікому не завадить 34,55%; часто – 21,82; іноді – 10,91%. Рідко та/або інколи все ще здійснюють такий обмін, оскільки переконані у тому, що це може нашкодити по 16,36% учнів.

Рис. 4.20 містить відомості про динаміку розподілу учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності навчатися на прикладах інших людей.

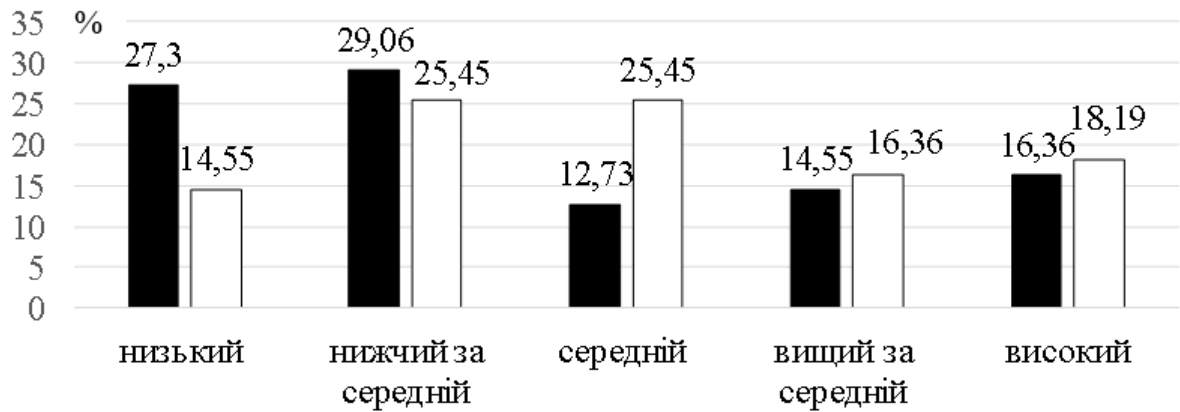

Рис. 4.20. Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності навчатись на прикладах інших людей протягом експерименту (n=55), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

Наприкінці експерименту 18,19% учнів мали високий рівень сформованості даної здатності, вищий за середній – у 16,36%, середній та нижчий за середній – у 25,45% та низький – у 14,55%.

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до комунікації з іншими людьми представлено у таблиці 4.18.

Таблиця 4.18

Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до комунікації у суспільстві протягом експерименту (n=55), %

Ознаки здатності до комунікації у суспільстві	Етап дослідження	Рівень сформованості				
		Низький (ніколи)	Нижчий за середній (рідко)	Середній (іноді)	Вищий за середній (часто)	Високий (завжди)
Переконання у важливості спілкування з людьми, які мають різні погляди	До	25,44	27,27	27,27	9,10	10,92
	Після	18,18	21,83	16,36	18,18	25,45
Переконання, що інші люди мало чого можуть навчити	До	10,92	32,71	27,27	9,10	20,00
	Після	21,82	27,27	20,00	16,36	14,55
Неможливість спілкуватися з людьми, які мають відмінні ідеї / цінності	До	25,45	21,82	20,00	14,55	18,18
	Після	21,83	25,45	16,36	16,36	20,00

З'ясовано, що наприкінці експерименту виявилось 25,45% учнів, які переконані у тому, що людям важливо розмовляти один з одним не залежно від їх переконань; часто так вважають 18,18%; іноді – 16,36% та рідко 21,83%. Нажаль виявлено все ще 18,18% учнів, у яких дане переконання відсутнє і вони погоджуються з тим, що за наявності відмінності у поглядах люди мають змогу не розмовляти один з одним. Встановлено, що 14,55% учнів не бажають спілкуватись з іншими людьми, оскільки упевнені, що інші їх нічому не навчать. Часто у цьому переконано 16,36% школярів; іноді – 20,00%; рідко – 27,27%. Відсутнє подібне переконання у 21,83% респондентів. Виявлено, що п'ята частина опитаних (20,00%) вказують, що вони не спілкуються із людьми, які мають протилежні ідеї та/або погляди. По 16,36% роблять це часто та/або іноді; 25,45% рідко та 21,82% ніколи не застосовують дану стратегію у спілкуванні з іншими людьми.

Узгодженість відповідей респондентів на даний блок анкети знаходилась на достатньому рівні ($\alpha = 0,77$).

На рис. 4.21 наведено розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до комунікації у суспільстві.

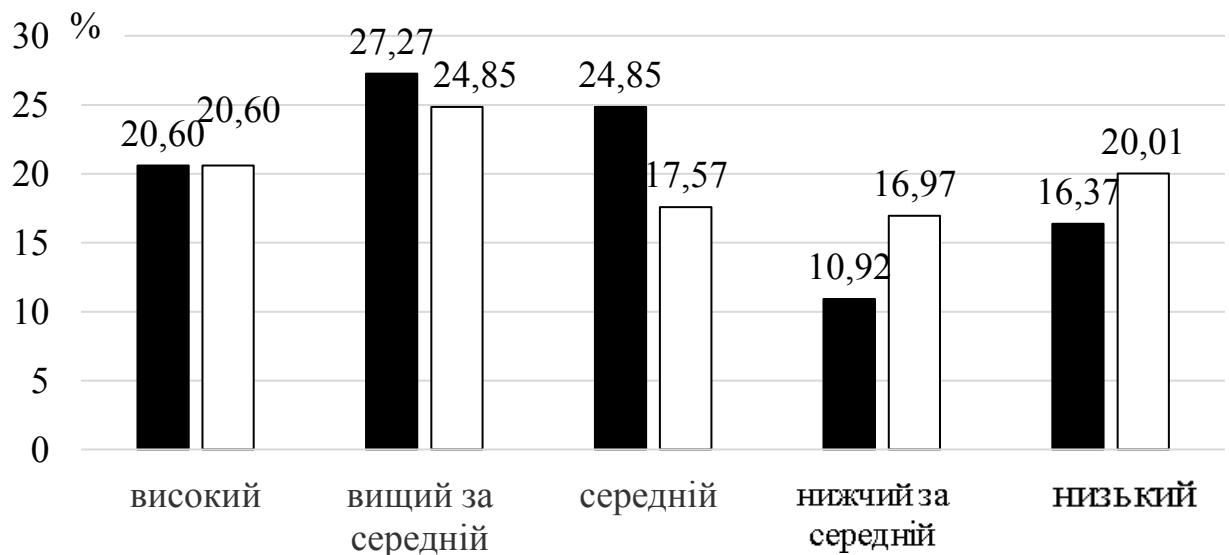

Рис. 4.21. Розподіл учнів 3-х класів за рівнем сформованості здатності до комунікації у суспільстві протягом експерименту (n=55), %.

Примітки:

■ – на початку експерименту; □ – наприкінці експерименту.

З'ясовано, що наприкінці експерименту високий рівень здатності до комунікації у середньому вже мали 20,61% учнів 3-х класів. Рівень вищий за середній мали 24,85%, середній – 17,57%, нижчий за середній – 16,97% та низький – 20,01%.

Таким чином нами виявлено позитивний вплив інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Висновки до 4 розділу

Враховуючи результати констатувального експерименту розроблено інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, яка містила мету, принципи, завдання, форми, етапи впровадження та критерії ефективності. Розроблена інноваційна технологія реалізовувалась в урочних та позаурочних формах фізичного виховання.

Визначено критерії формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у різних формах фізичного виховання (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та особистісний) та організаційно-педагогічні умови впровадження інноваційної технології формування патріотизму, які містили наступні блоки: організаційний, соціально-педагогічний, діагностичний, програмно-методичний та контрольний.

У результаті впровадження інноваційної технології формування патріотизму у молодших школярів значно покращився рівень розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію. Наприкінці експерименту у 50,91% дітей переважали середній та 18,18% високий рівні концентрації та стійкості уваги ($\chi^2=15,795$; $df=3$; $p<0,05$). Кількість учнів із середнім рівнем національної самосвідомості зросла до 58,18% ($\chi^2=21,09$; $df=4$; $p<0,05$).

Оцінка рівня сформованості національної самосвідомості у учнів третіх класів визначалась за допомогою закордонного інструментарію «Громадянська позиція та цінності сталого розвитку» зі спеціальним модулем «Громадянські компетентності у фізичному вихованні». Виявлено, що наприкінці формувального експерименту спостерігалось переважання вищого за середній та високого рівнів сформованості відчуття поваги до гравців по команді, високого рівня сформованості здатності толерантного ставлення до суперників, вищого за середній рівня сформованості здатності до взаємодопомоги, високого та вищого за середній рівня здатності до комунікації.

З'ясовано, що наприкінці експерименту низький рівень сформованості проявів антигромадянських компетентностей у середньому мали 69,77% учнів, нижчий за середній – 15,23%, середній – 11,36%, вищий за середній – 3,64%. Учні з високим рівнем виявлено не було.

Отримані результати дослідження дають змогу стверджувати про можливість впровадження інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання з метою формування рівня національної самосвідомості у молодших школярів.

Результати даного розділу висвітлено у публікаціях здобувача [99, 104, 105, 106, 108, 109].

Розділ 5

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виклики сьогодення, перед якими стоїть Україна нині (становлення політичної нації, відстоювання власної територіальної цілісності, зростання ролі власної відповідальності за долю України) вимагають значної уваги до процесу виховання покоління, що зростає та актуалізують питання формування національно-культурної ідентичності, яка обумовлена необхідністю засвоєння історичної пам'яті, національно-культурних цінностей українського народу та збереження національних традицій [131].

З аналізу доступної нам літератури встановлено, що ідеї патріотичного виховання набули розвитку у роботах великої когорти науковців, які стверджують, що функціонування системи фізичного виховання в умовах воєнного стану наразі характеризується інтенсивним пошуком саме інноваційних форм організації освітнього процесу, нових підходів до навчання, ефективних технологій тощо [76, 94, 175, 182]. Отже нині ключовим напрямком роботи сучасних фахівців з фізичного виховання є обґрунтування та активне впровадження у процес фізичного виховання ЗЗСО інноваційних засобів, форм та технологій, які сприяють формуванню патріотично налаштованих почуттів у молоді.

У процесі аналітичного огляду літературних джерел з'ясовано, що питання формування патріотизму були предметом досліджень у багатьох галузях. Однак, здебільшого увага науковців торкалась окремих аспектів формування патріотизму. Нами не виявлено наукових досліджень, які б стосувались проблем формування національної самосвідомості у процесі фізичного виховання із молодшими школярами. Виявлено, що нині науковцями з метою формування патріотизму на уроках фізичної культури активно впроваджуються інтегровані уроки [86], військово-патріотичні ігри [81], народні рухливі ігри [11], народознавчий матеріал [56], ідеї олімпізму [27, 28, 32] тощо.

Проведене нами анкетування 48 вчителів фізичної культури ЗЗСО Дніпропетровської області дозволило встановити, що найбільш дієвою урочною формою фізичного виховання, на думку 85,4% вчителів фізичної культури є урок фізичної культури. У цьому отримані нами данні є тотожними з науковими результатами інших дослідників, таких як Н.В. Москаленко [116, 117, 120], Н.С. Сороколіт [169, 171, 172, 174], Я.П. Галан [29] та інших.

У той же час 91,7% респондентів вказали, що найбільш дієвою позаурочною формою фізичного виховання є позашкільні спортивно-масові заходи. На актуальність інших форм фізичного виховання у процесі формування патріотизму нами отримано наступні відповіді: 70,80% вчителів вказують на ефективність руханок, 60,40% – годин здоров'я, 47,9% – на фізичні вправи та рухливі ігри під час великих (подовжених) перерв і в режимі подовженого дня. На важливості фізкультурних хвилинок та фізкультурних пауз впродовж дня зауважують 45,8% опитаних, гімнастики до занять – 29,2%. У той же час 25% вчителів вказують, що самостійні заняття фізичними вправами упродовж дня також мають змогу ефективно сприяти формуванню патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів.

Нами встановлено, що 58,3% вчителів на уроках фізичної культури з дітьми молодшого шкільного віку вивчають витоки козацтва та застосовують ігрові та змагальні форми фізичних вправ у поєднанні з піснею або музикою. Крім того 39,6% респондентів вказали, що вони вивчають ще й історико-культурну спадщину українського народу.

З'ясовано, що беззаперечним позитивним фактом у процесі патріотичного виховання сучасної молоді є розповіді про успішні виступи українських спортсменів на Олімпійських іграх та чемпіонатах світу, які сприяють підвищенню іміджу нашої країни. Респонденти одностайно вказали, що олімпійська освіта є провідним засобом у процесі патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Таким чином нами підтверджено

данні наукових досліджень низки фахівців (М.М. Булатової зі співавторами [15, 16], Я. П. Галана зі співавторами [27, 28, 29, 32, 33], В.М. Єрмолової [57] та інших).

Отже аналіз відповідей респондентів дозволив встановити їх тотожність із науковими напрацюваннями інших дослідників. Так, підтверджено дані Н.В. Москаленко, Н.С. Сороколіт, І.Х. Турчик [127], Н.С. Сороколіт [169], Н.П. Касіч [73] щодо засобів та форм фізичного виховання, за допомогою яких є можливість формувати патріотично налаштовані почуття у дітей молодшого шкільного віку; В.І. Мірошніченко, Т.Ю. Грузевич [111] про те, що патріотичне виховання повинно відбуватись одночасно у сім'ї та у школі; М.М. Булатової зі співавторами [15], Я.П. Галана зі співавторами [28, 27], Я. С Щербашина [196] у тім, що нині олімпійська освіта відіграє важливу роль на шляху до формування патріотичної свідомості молодого покоління.

Також в учнів 3-х класів діагностовано незадовільний рівень розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію та низький рівень стійкості уваги. Оцінка рівня національної самосвідомості дозволила констатувати, що у 92,5% дітей молодшого шкільного віку переважав низький рівень національної самосвідомості. Порівнюючи отримані нами дані щодо психофізіологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку з результатами інших авторів І.В. Хрипко [187], М.В. Клочан [77] та О.А. Дніпрова [49], можна констатувати наявність спільних тенденцій.

На підставі аналізу літературних джерел, педагогічного спостереження та результатів констатувального експерименту нами була розроблена інноваційна технологія формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

Відмінною рисою нашої інноваційної технології є комплексний підхід до формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку. Інноваційна технологія містить мету, принципи, завдання, етапи впровадження та

критерії ефективності, побудована на основі використання спеціальних засобів фізичного виховання у різних формах фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, прищепленню гуманістичних ідеалів і цінностей олімпізму, орієнтацією на соціалізацію тощо.

Вважалось, що інноваційна технологія повинна бути специфічною, що потребує від вчителя фізичної культури особливих знань, умінь, навичок та здібностей, а її впровадження сприятиме патріотичному вихованню та різнобічному розвитку дітей молодшого шкільного віку школярів, їх зацікавленості до занять фізичною культурою. В основу розробленої інноваційної технології покладено інформаційні та практичні підходи до формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання.

У процесі впровадження ми намагались органічно поєднувати завдання по формуванню засад здорового способу життя, розвиток фізичних якостей та оволодіння культурно-історичними традиціями українського народу.

При плануванні тривалості впровадження інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку враховувались особливості когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку та особливості формування у них знань, умінь і навичок. Враховувалось, що ефективна трансформація знань в уміння, а потім у навички відбувається приблизно 9-10 місяців, що відповідає тривалості навчального року.

Таким чином розроблена інноваційна технологія включала в себе три етапи впровадження: підготовчий (2 місяці), основний (6 місяців) та заключний – результативний (1 місяць), що відповідало тривалості навчального року і навчальній програмі.

На *підготовчому етапі* (вересень – жовтень) реалізації інноваційної технології вирішувались наступні завдання: виховання розуміння значущості

занять фізичними вправами та спортивними іграми як важливого засобу зміцнення здоров'я та отримання задоволення, соціальної взаємодії у процесі занять фізичним вихованням; формування зацікавленості до Олімпійського руху з метою опанування засад здорового способу життя, дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я; адаптація організму дітей до фізичного навантаження тощо.

Застосовувались урочні форми фізичного виховання (уроки фізичної культури). У режимі шкільного дня рекомендувалось використовувати фізкультхвилинки, а також ранкову гігієнічну гімнастику та години здоров'я – у якості позакласних форм занять. Переважала індивідуальна та групова форма роботи.

Опанування життєво необхідними руховими уміннями та навичками відбувалось із переважним застосуванням фізичних вправ (загальнорозвивальних вправ, різноманітних пересувань, стрибків, лазіння, метання тощо), руханок патріотичного спрямування, українських народних ігор та забав, традиційних рухливих ігор Запорізької Січі.

Застосовувались методи навчання руховим діям (наочний, словесний, практичний та ігровий), методи повторення вправ (рівномірний, перемінний, повторний), методи виховання (методи формування моральної поведінки та соціальної взаємодії).

Основний етап (листопад – квітень) став проекцією таких завдань, як:

- формування мотивації та потреби в систематичних заняттях різними формами фізичного виховання;

- набуття компетентностей, пов'язаних з ідеями справедливості, рівності, усвідомлення рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у суспільному житті, формування стійких мотиваційних настанов на примноження та збереження сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів;

- формування та закріплення навичок ведення здорового способу життя, дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я;
- розширення світогляду за допомогою формування у дітей уявлень про фізичну культуру і спорт; підвищення рівня національної самосвідомості;
- підвищення рівня теоретичних знань з засад олімпізму.

Протягом основного етапу впровадження використовувались урочні форми фізичного виховання (уроки фізичної культури) та позаурочні – у режимі шкільного дня (спортивні година у групах подовженого дня, фізкультхвилинки та паузи, гімнастика до занять, рухові перерви), позакласні (години здоров'я) та позашкільні (ранкова гігієнічна гімнастика та гімнастика перед сном).

Рекомендувалось проведення наступних інтегрованих уроків: «Сімейна подорож до країни мрій» з елементами курсу «Мистецтво», «Малі зимові Олімпійські ігри», «Подорож до країни казок» з елементами курсу «Математика», «Співуча українська мова» тощо. Застосування патріотичних вправ та руханок поступово доводили до 50-75% в залежності від патріотичної налаштованості дітей та їх особистісного бажання застосовувати на уроці саме ці засоби фізичного виховання. Щомісяця рекомендувалось проведення годин здоров'я («Твоє здоров'я у твоїх руках», «Здоров'я народу – багатство України», «Козацька кмітливість, мужність та спритність» тощо).

На даному етапі було додатково впроваджено інноваційні підходи щодо залучення молодших школярів до рухової активності. В урочній і позаурочній формах роботи було запропоновано проведення тематичних квестів. Також пропонувалось залучати дітей до флешмобів та челенджів.

Формами роботи були індивідуальна, групова та у парах.

Широкого застосування на даному етапі набули інтерактивні методи. Вважалось, що інтерактивні методи – це форма навчання, у процесі якої учні та вчитель перебувають у режимі діалогу чи бесіди. З метою вдосконалення когнітивної сфери та патріотичного виховання молодших школярів

пропонувалось застосовувати такі інтерактивні методи, як: міні лекції з засад олімпізму та здорового способу життя, дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я, важливості примноження та збереження сімейних традицій, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, на основі вивчення історії та традицій козацтва та України, відомостей про сучасних спортсменів-патріотів, які внесли вагомий внесок у зміцнення обороноздатності нашої держави тощо; інформаційні повідомлення щодо важливості ведення здорового способу життя, співпраці з іншими особами для досягнення спільної мети, дбайливого ставлення до особистого добробуту та здоров'я; презентації; аналіз історій та ситуацій; рольові ігри тощо.

Заключний – результативний етап (травень) передбачав охоплення таких завдань, як прищеплення стійкого навичку занять різними формами фізичного виховання; формування і систематичне закріплення навички здорового способу життя, стійких мотиваційних настанов на примноження та збереження сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів та підтримання на належному рівні набутого рівня патріотизму.

На даному етапі інноваційна технологія була реалізована в урочних формах фізичного виховання (уроках фізичної культури та інтегрованих уроках) та позаурочних – у режимі шкільного дня (спортивні година у групах подовженого дня, фізкультхвилинки та паузи, гімнастика до занять, рухові перерви), позакласних (години здоров'я) та позашкільні (ранкова гігієнічна гімнастика, гімнастика перед сном, самостійні заняття фізкультурно-оздоровчого та спортивно-тренувального характеру).

Застосовувались усі засоби фізичного виховання та інноваційні підходи щодо залучення молодших школярів до рухової активності з попередніх етапів. Також додатково було рекомендовано проведення туристичних походів.

До форми роботи було додатково залучено застосування таких інтерактивних методів, як обговорення принципів олімпізму та поважного ставлення один до одного.

Таким чином, у процесі реалізації інноваційної технології враховували рівень когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Інноваційна технологія була спрямована на оптимізацію навчально-виховного процесу з молодшими школярами на основі використання інноваційних форм, засобів і методів фізичного виховання, які спрямовані на формування патріотично налаштованих почуттів.

Розробка та обґрунтування інноваційної технології відбувалась таким чином, щоб забезпечити можливість її реалізації в умовах офлайн і онлайн навчального процесу. Кожна форма фізичного виховання містила рекомендації щодо умов її застосування.

У відповідності до рекомендацій науковців [116, 117, 126] впровадження інноваційної технології в урочній формі передбачало організацію структури заняття згідно відповідного типу уроку. Враховувалось, що урок з елементами патріотичного виховання повинен відповідати наступним вимогам: відповідність навчальній програмі, зв'язок із попередніми уроками, контроль за станом самопочуття та функціональним станом основних систем організму, систематичний інструктаж з правил техніки безпеки, систематичне опанування теоретичного матеріалу, застосування методів особистісно-орієнтовного навчання, індивідуального та диференційованого підходів, застосування міжпредметних зв'язків тощо.

Крім того у процесі обґрунтування інноваційної технології було враховано, що її реалізація повинна відбутись у тісному контакті з родинами дітей, які брали участь у дослідженнях. Так батьки дітей мали змогу контролювати залученість учнів до позаурочних форм фізичного виховання, а також брати участь у позашкільних заходах (наприклад туристичних прогулянках із дітьми у вихідний день)

Протягом періоду реалізації інноваційної технології формування патріотизму було застосоване формувальне оцінювання, яке давало змогу вчителю фізичної культури відповідно адаптувати освітній процес, опираючись на дані відстеження особистісного розвитку дітей та хід набуття ними патріотичного досвіду та компетентностей, індивідуалізувати освітній процес та підвищити мотивацію молодших школярів та їх самостійність.

Учням було запропоновано наповнення портфолію, у процесі наповнення якого вчитель мав змогу відстежити прогрес дитини у процесі набуття учнем проявів громадянських та соціальних компетентностей. Портфолію давало можливість учневі розвинути здатність самостійного оцінювання своїх досягнень, підвищувало самомотивацію, давало змогу досягти кращих результатів у процесі навчання тощо.

Ефективність розробленої програми інноваційної технології формування патріотизму визначалась на основі порівняльного аналізу між показниками психофізіологічних особливостей та рівня національної самосвідомості.

У дітей значно покращився рівень розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію. Так у результаті проведення тесту «Запам'ятай рух» 49,14% школярів вже безпомилково відтворили 7-8 рухів, 29,02% учнів виконали по 5-6 рухів; 21,84% – 3-4 рухи ($\chi^2=11,491$; $df=2$; $p<0,05$). У 50,91% дітей вже переважали середній та 18,18% високий рівні концентрації та стійкості уваги ($\chi^2=15,795$; $df=3$; $p<0,05$). За результатами проєктивної методики «Домалюй фігуру» (О.М. Дьяченко) кількість учнів із середнім рівнем національної самосвідомості зросла до 58,18% ($\chi^2=21,09$; $df=4$; $p<0,05$).

Отримані нами дані щодо позитивного впливу ігрових педагогічних технологій на рівень розвитку творчих здібностей молодших школярів тотожні із результатами наукових досліджень Чжао Юйсян [189].

У результаті впровадження інноваційної технології формування патріотизму наприкінці експерименту у школярів спостерігалось

переважання вищого за середній та високого рівнів сформованості відчуття поваги до гравців по команді. Так, завжди або часто незалежно від результату гри вітають суперника потисканням руки 49,09% опитаних, а 47,27% учнів вітають супротивника з добре виконаною роботою (досягненням).

Наприкінці експерименту у середньому виявлено 38,63% учнів з високим рівнем сформованості здатності толерантного ставлення до суперників та 20,46% з вищим за середній. Високий рівень здатності до взаємодопомоги мали у 23,64% учнів; вищий за середній – у 27,27%.

Отримані нами дані підтверджують результати досліджень Т.В. Сидорчук зі співавторами [164] щодо особливостей формування соціально-ціннісних настанов та практичних соціальних вмінь, які мають значення для життєдіяльності людини та суспільства.

Встановлено 25,46% учнів, які рідко або іноді намагаються вивести з рівноваги своїх суперників, а від 30,91% до 36,31% учнів подекуди вдаються до обману, особливо якщо знають, що їх не викриють. У той же час позитивним є те, що ніколи не ображають та не намагаються засмутити своїх суперників 70,91% учнів. Таким чином наприкінці експерименту низький рівень сформованості проявів антигромадянських компетентностей у середньому мали 69,77% учнів, нижчий за середній – 15,23%, середній – 11,36%, вищий за середній – 3,64%. Учні з високим рівнем виявлено не було.

Завжди не байдужі до проблем однокласників на уроці фізичної культури 54,55% учнів, а часто проявляють байдужість 9,09% школярів. Крім того виявлено 58,18% учнів які вважають, що розв'язання проблем однокласників, які виникають на уроках фізичної культури також залежить від них. 23,64% школярів переконані, що наслідувати однокласників на уроці фізичної культури, які роблять щось для інших – це марна трата часу; часто так вважають 16,36%.

Ніколи не сміються над оцінками, які отримують однокласники на уроках фізичної культури 43,64% учнів; рідко це роблять 34,55%. Завжди вчаться в однокласників, які виконують фізичні вправи по-іншому 18,18% учнів; часто – 16,36%. Таким чином наприкінці педагогічного експерименту високий рівень сформованості здатності до не байдужості до однокласників та/або суперників спостерігався у середньому у 28,01% учнів, вищий за середній – у 21,09%, середній – у 14,18%, нижчий за середній – у 11,63% та низький у 25,09% учнів.

Аналіз відповідей учнів на запитання анкети, які дають можливість оцінити рівень сформованості здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді та здатності до однотайності із гравцями по команді довів, що завжди не люблять розмовляти з однокласниками на уроці фізичної культури 21,82% учнів; часто – 36,36%. У той же час, не вважають за потрібне спілкуватися з однокласниками чиї думки та/або погляди є відмінними 14,55% школярів; часто – 21,82%.

Таким чином високий рівень сформованості здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді та здатності до однотайності із гравцями по команді вже мали у середньому 19,40% учнів; вищий за середній – 31,51%; середній – 20,61%; нижчий за середній – 15,15% та низький – 13,33%.

З'ясовано, що 38,18% учнів мали високий та вищий за середній рівень сформованості здатності до відповідальності, високий рівень здатності до позитивного ставлення до прав людини.

Нажаль виявлено, що проблема, яка пов'язана із забрудненням території зовсім не хвилює 40,00% третьокласників.

Встановлено, що 18,18% школярів завжди шукають можливості полегшити бідність у найближчому оточенні; ведуть діяльність, спрямовану на поліпшення життя людей, які оточують; здійснюють пошук можливостей полегшити бідність у найближчому оточенні; мають високий рівень сформованості здатності навчатися на прикладах інших людей та вважають,

що боротьба з нерівністю і соціальною несправедливістю є обов'язком виключно влади. У той же час, 12,73% учнів завжди намагаються спрямовувати свою діяльність на поліпшення життя людей, які живуть далеко. Позитивно відносяться до розіграшів 34,55% школярів. А 25,45% учнів переконані у тому, що людям важливо розмовляти один з одним незалежно від їх переконань. Завжди спілкуються з іншими людьми, бо упевнені, що можуть їх чомусь навчити 21,82% респондентів.

Отримані дані узгоджуються із результатами наукових досліджень Н.С. Сороколіт [173].

Таким чином наприкінці експерименту високий рівень здатності до комунікації у середньому вже мали 20,61% учнів 3-х класів; рівень вищий за середній – 24,85%, середній – 17,57%, нижчий за середній – 16,97% та низький – 20,00%.

Отже, експериментальні дані проведених нами досліджень довели ефективність інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання для покращення рівня їх національної самосвідомості.

Наведені результати розширюють дослідження Н.С. Сороколіт [169, 171, 172, 173, 221], Є.Ю. Захарова [66], О.А. Кучер [89], Н.В. Москаленко, Н.С. Сороколіт, І.Х. Турчик [127] про позитивний вплив засобів фізичного виховання на рівень патріотизму у школярів.

Таким чином, за результатами дослідження нами отримано три групи даних.

Підтверджено наукові дані:

– Я.П. Галана зі співавторами [33], Д.С. Єлісеєвої [55], О.І. Красова, М.В. Кусай [85], Н.В. Москаленко [116, 117, 124, 126, 128], О.І. Остапенко [139], Н.С. Сороколіт [174], О.В. Язловецької [198] про необхідність запровадження інноваційних технологій у фізичному вихованні школярів;

– Н.В. Москаленко [116, 117, 125], І. Кривуца, О. Несен [86], М. Мар'єнко, А. Сухіх [94] щодо переваг впровадження інтегрованих уроків з метою підвищення мотивації до навчання, формування пізнавального інтересу у молодших школярів, вміння порівнювати, узагальнювати та робити висновки, зняттю перенапруження та перевантаження, формування гармонійно, інтелектуально розвиненої особистості, створення умов для самовираження, самореалізації, розкриттю здібностей дітей; активізації пізнавальної активності;

– Д.С. Єлісеєвої [55], В.С. Рубана зі співавторами [147] щодо організації самостійних занять фізичним вихованням, яке сприяє раціональному проведенню дозвілля, підвищенню рухової активності, а також вихованню потреби систематично займатися фізичною культурою, удосконаленню та закріпленню навчального матеріалу з фізичної культури;

– В.С. Рубана зі співавторами [147, 148] щодо рухової активності учнів молодших класів та їх інтересів до занять фізичним вихованням.

Доповнено та розширено:

– результати досліджень Т. Сидорчук зі співавторами [165] щодо формування у молодших школярів діяльнісного компонента соціальної компетентності в процесі фізичного виховання;

– наукові дані Н. Безлюдної [5] відносно особливостей національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану;

– напрацювання В.Р. Білої, Е.А. Єрьоменко, В.В. Чмелюка [8], Д. Бінецького, Н. Касіч [10], Тимчик М.В., Скирда Т., Линник, А.М. [180], Будак В.Д. зі співавторами [14], М. Зубалія зі співавторами [21] відносно патріотичного виховання школярів у ЗЗСО;

– уявлення М. Slováková, E. Bendíková, R. Rozim, J. Daubnerová [222], T. Volmut, V. Šimunič [223] про те, що регулярна та організована рухова активність у шкільний та позашкільний час відіграє важливу роль у

формуванні засад здорового способу життя у дітей молодшого шкільного віку.

До нових результатів роботи належать:

– обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, яка включає мету, принципи, завдання, етапи впровадження та критерії ефективності; підґрунтям реалізації технології є використання спеціальних засобів фізичного виховання у різних формах фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, прищепленню гуманістичних ідеалів і цінностей олімпізму, орієнтацією на соціалізацію тощо;

– визначення організаційно-педагогічних умов реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містять наступні блоки: організаційний (оцінка нормативно-правової та матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення та можливостей впровадження), соціально-педагогічний (формування мотивації та позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання; створення системи залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання; формування теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя); діагностичний (визначення особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку – здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію, концентрації та стійкості уваги, рівня уяви, здатності створювати оригінальні образи патріотичної спрямованості), програмно-методичний (наукове обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання) та контрольний (оцінка ефективності інноваційної технології

формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання);

– виявлення критеріїв формування патріотизму: когнітивного (збільшення словникового запасу патріотичного спрямування; вміння коректно висловлювати власну думку та використовувати термінологічний апарат у процесі занять фізичним вихованням); емоційно-ціннісного (стійкий інтерес до ведення здорового способу життя, позитивне ставлення до різних форм фізичного виховання патріотичного спрямування, прагнення учнів до самовдосконалення у процесі патріотичного виховання, поважне ставлення до традицій у фізичній культурі, які започатковані у сім'ї, школі, країні тощо); діяльнісно-практичного (вміння розпізнавати та поважно ставитись до національних символів України; активність у заходах, які ініціюються закладом освіти, друзями та, які мають за мету прищеплення навичок ведення здорового способу життя); особистісного (дотримання принципів демократії під час занять різними формами фізичного виховання; поважне ставлення до гравців по команді та суперників, толерантне ставлення до суперників, здатність налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді тощо);

– встановлення гендерних відмінностей в особливостях формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, що дозволяє більш диференційовано планувати процес фізичного виховання з обраним контингентом та залучати дієві засоби формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у різних формах фізичного виховання.

ВИСНОВКИ

1. Проведений теоретичний аналіз доступної нам літератури дає підстави констатувати, що нині існує певний науковий наробок з питань виховання патріотизму учнівської молоді. Нині патріотично спрямована освіта є основним важелем цілеспрямованого впливу на свідомість покоління, що зростає та надає поштовх сприйняттю патріотизму як особливої субстанції, яка синтезує наукові знання, культурні цінності та вітчизняний духовний досвід. Проте в жодному з досліджень предметом наукового пошуку не були питання формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у фізичному вихованні, що дозволяє наголошувати на важливості та актуальності обраної тематики.

2. Визначено психофізіологічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку. З'ясовано, що показники рівня розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію у дітей вказують на недостатній рівень їх розвитку ($p < 0,05$). У більшості учнів переважав середній рівень розвитку сприймання та низький рівень концентрації та стійкості уваги ($p < 0,05$).

Результати констатувального експерименту свідчать про переважання низького рівня національної самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку ($p < 0,05$).

3. Шляхом анкетування вчителів фізичної культури Дніпропетровської області встановлено особливості формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку. З'ясовано, що найбільш дієвими формами фізичного виховання є позашкільні спортивно-масові заходи (91,7%), урок фізичного виховання (85,4%), години здоров'я (60,40%), фізичні вправи та рухливі ігри під час великих (подовжених) перерв і в режимі подовженого дня (47,9%), фізкультурні хвилини та фізкультурні паузи впродовж дня (45,8%), гімнастика до занять (29,2%), самостійні заняття фізичними вправами (25%). Серед опитаних 58,3% вчителів на уроках фізичної культури вивчають витоки козацтва та застосовують ігрові та змагальні форми

фізичних вправ у поєднанні з піснею або музикою; 39,6% вивчають ще й історико-культурну спадщину українського народу. З'ясовано, що беззаперечним позитивним фактом у процесі патріотичного виховання сучасної молоді є розповіді про успішні виступи українських спортсменів на Олімпійських іграх та чемпіонатах світу, які сприяють підвищенню іміджу нашої країни.

4. На основі результатів констатувального експерименту була розроблена інноваційна технологія формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у різних формах фізичного виховання. Структурними елементами технології були мета, завдання, принципи, етапи впровадження та критерії ефективності. До змісту інноваційної технології включено спеціальні засоби фізичного виховання, які використовуються у залежності від форм фізичного виховання та сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, прищепленню гуманістичних ідеалів і цінностей олімпізму, орієнтацією на соціалізацію тощо.

Підбір навчального матеріалу здійснювався відповідно до особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку, особливостей трансформації у даному віці знань в уміння, а потім у навички та можливостей її реалізації в умовах онлайн та офлайн навчального процесу.

5. Проведені дослідження дозволили науково обґрунтувати організаційно-педагогічні умови реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містили наступні блоки: визначення організаційно-педагогічних умов реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містять наступні блоки: організаційний (оцінка нормативно-правової та матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення

та можливостей впровадження), соціально-педагогічний (формування мотивації та позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання; створення системи залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання; формування теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя); діагностичний (визначення особливостей когнітивного розвитку дітей молодшого шкільного віку – здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію, концентрації та стійкості уваги, рівня уваги, здатності створювати оригінальні образи патріотичної спрямованості), програмно-методичний (наукове обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання) та контрольний (оцінка ефективності інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання).

6. Проведений аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив, що у результаті впровадження інноваційної технології формування патріотизму у молодших школярів статистично достовірно покращився рівень розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію ($p < 0,05$); у більшості дітей вже переважав середній та високий рівні концентрації та стійкості уваги ($p < 0,05$).

Оцінка рівня сформованості національної самосвідомості проведена за допомогою валідизованого та адаптованого закордонного інструментарію «Громадянська позиція та цінності сталого розвитку» (Questionnaire on Civic Attitudes and Sustainable Development, CASD) зі спеціальним модулем «Громадянські компетентності у фізичному вихованні» встановила, що у результаті впровадження інноваційної технології наприкінці формувального експерименту спостерігалось переважання:

– високого та вищого за середній рівнів сформованості відчуття поваги до гравців по команді, здатності толерантного ставлення до

суперників, здатності до позитивного ставлення до прав людини та здатності до комунікації;

– вищого за середній та середнього рівнів здатності до небайдужості до однокласників та/або суперників, здатності налагодити ефективну комунікацію із гравцями по команді, до одностайності із гравцями по команді та здатності до відповідальності.

7. Отримані дані дають підстави рекомендувати інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання для використання у фізичному вихованні закладів загальної середньої освіти.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці інноваційної технології формування патріотизму в різних формах фізичного виховання для учнів середніх класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова О.П., Кириленко Л.В. Школа компетентностей на уроках з фізичної культури в початкових класах. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2018. Випуск 3 (97). С. 25–32.
2. Афанасьєв Д.С. Профілактика порушень біомеханічних властивостей стопи дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху в процесі адаптивного фізичного виховання: дисертація доктора філос. зі спец. 017. Дніпро, 2023. 231 с.
3. Базилевич Н., Волківський М., Тонконог О. Організаційно-методичні особливості самостійної фізкультурно-оздоровчої роботи студентів у закладі вищої освіти. *InterConf*, 2022. (95), С. 859-877. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2022.095>
4. Безверхня Г. Інтеграція рухової і розумової діяльності дітей молодшого шкільного віку на заняттях з фізичної культури. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2013. Випуск 45. <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/4439> .
5. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи»*. 2022. С. 76-83 URL: <http://ppsh.udpu.edu.ua/article/view/268057>
6. Бех І.Д., Чорна К.І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
7. Бех І.Д., Чорна К.І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12-13. С. 26-37.
8. Біла В.Р., Єрмоменко Е.А., Чмелюк В.В. Військово-патріотичне виховання школярів і студентів у процесі занять бойовим хортингом. *Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України* : матер.

Міжнар. наук.-практ. конф. (14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь). Ірпінь, 2020. Ч. 2. С. 242–254.

9. Білецька Н. Особливості формування громадянина-патріота в Новій українській школі: Методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2022. 65 с.

10. Бінецький Д., Касіч Н. Стан військово-патріотичного виховання молодших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності: аналіз результатів дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2021. № 25. Кн.1. С.12-20 <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-12-21>

11. Бойко А.В. Народні рухливі ігри як засіб виховання в старших дошкільників початкових патріотичних почуттів. Складання картотеки народних рухливих ігор : кваліфікаційна робота. Кривий Ріг: КДПУ, 2021. 42 с.

12. Бондаренко Н., Косянчук С. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. 2022. 64 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732103/1/BNV%20KSV%202022rek.pdf>

13. Бондаренко О.Ю. Актуальні питання патріотичного виховання. *Історія та правознавство. Позакласна робота*. 2014. № 3. С. 5-9.

14. Будаєк В.Д., Грищенко С.В., Лощенова І.Ф., Олексюк О.Є. Теоретичний огляд видів національно-патріотичного виховання як складової освітнього процесу. *Теорія і методика професійної освіти*. 2021. С. 149-153. <https://doi.org/10.32843/26636085/2022/47.28>

15. Булатова М.М., Бубка С.Н., Платонов В.М. Олімпійський спорт у системі гуманітарної освіти: навчальне видання. Київ: Перша друкарня, 2019. 912 с.

16. Булатова М.М., Єрмолова В.М., Белокуров Д.В., Радченко Л.О., Кроль І.М. Реалізація національної ідеї становлення громадянина-патріота

України через ціннісний потенціал олімпізму. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2020. 321 с.

17. В'яла А., Денисюк О. Формування здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку в закладах загальної середньої освіти. *Молодий вчений*, 2020. 11 (87), 375-378. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-81>

18. Василюк В.М., Турчик І.Х., Давидюк І.В. Вплив народних рухливих ігор на формування національної свідомості молодших школярів в умовах нової української школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2019. Вип. 5к(113). С. 51-55
<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/26864/Vasylyuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

19. Верховна Рада України Про повну загальну середню освіту: Закон України №463-IX від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення 02.04.2022)

20. Винник Н.М., Винник В.Д. Бойовий гопак як елемент фізичного виховання студентів: методичні рекомендації. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2016. 24 с.

21. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі: посіб. / уклад. М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківець. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2016. 232 с.

22. Військово-патріотичне виховання: методичний поради́к класному керівникові URL: <https://mmk.edu.vn.ua/uploads/images/articles/vuhovna/poradnik.pdf> (дата звернення 25.11.2022)

23. Вільчковський Е.С, Козленко М.П, Цвек С.Ф. Система фізичного виховання молодших школярів: навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 232 с.
24. Вольчинський А., Смаль Я., Малімон О., Ковальчук А., Рода О. Організаційно-методичні основи фізичної активності дітей дошкільного віку. *Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення*. 2018. № 1. С .46-51. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2018-01-46-51>
25. Гавлітіна Т.М. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2007. 20 с. <https://nenc.gov.ua/doc/autoref/gavlitina.pdf>
26. Гакман А., Галан Я., Кошура А. Теоретичні засади патріотичного виховання в системі олімпійської освіти підростаючого покоління. *Інноваційна педагогіка*, 2020. 27, С. 186–189.
27. Галан Я. «Олімпійська естафета» як чинник формування патріотичної гармонійно розвиненої дитини. *Олімпійський рух на теренах Західної України*. 2022. С. 15-18.
28. Галан Я. Роль олімпійської освіти в патріотичному вихованні дітей в сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*, 2022. Вип. 47. С. 37-42
29. Галан Я.П. Гакман А.В., Кашура А.В., Байдюк М.Ю. Патріотичне виховання дітей засобами олімпізму у Новій українській школі. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 30. С. 132-135 <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/30-2.26>
30. Галан Я.П. Олімпійська освіта в контексті патріотичного виховання дітей: монографія. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2022. 216 с.
31. Галан Я.П. Олімпійська освіта: навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2017. 87 с.
32. Галан Я.П. Роль олімпійської освіти в патріотичному вихованні дітей в сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*, 2022. 47, 37-42.

33. Галан Я.П., Огнистий А.В., Огниста К.М., Бешлей О.В. Інноваційні форми олімпійської освіти в процесі дистанційного навчання. *Інноваційна педагогіка*, 2022. 49 (1). С. 32-38
34. Герич М.С., Синявська О.О. Математична статистика: навч. посіб. Ужгород: ДВНЗ “УжНУ”, 2021. 146 с.
35. Гладун Н.В. Виховання громадянина та патріота на уроках фізичної культури URL: https://urok.osvita.ua/materials/grom_osvita/53467/attachment-download/20414/ (дата звернення 11.05.2023).
36. Гладченко О, Ратушняк Т, Безпарточна О. Сучасні інформаційні комунікаційні технології для забезпечення якісного дистанційного навчання. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 2022. С. 76–91.
37. Годзь О.В. Роль фізичної культури і спорту у патріотичному вихованні молоді. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4364/1/Godz.pdf> (дата звернення 19.04.2023).
38. Голод Ю., Пітин М, Пасічник В., Ковальчук Л. Теоретичний огляд сучасних підходів до змісту занять фізичною культурою учнів 1-4 класів. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Т. 12, № 7. С. 21–28. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i7-003>
39. Голод Ю.М., Пасічник В.М., Пітин М.П., Лещак О.М., Цап І.Г. Перспективи комплексного використання засобів спортивних ігор у фізичному вихованні учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти. *Олімпійський та паралімпійський спорт*. 2024. № 1. С. 49–55. <https://doi.org/10.32782/olimpspu/2024.1.9>
40. Голод Ю.М., Пітин М.П., Пасічник В.М., Ковальчук Л.В. Основи змістового наповнення уроків фізичної культури у загальноосвітній школі: український та закордонний досвід. *Олімпійський та паралімпійський спорт*. 2024. № 2. С. 27–34. <https://doi.org/10.32782/olimpspu/2024.2.5>

41. Горбачук В.М., Кушлик-Дивульська О.І. Теорія ймовірностей та математична статистика: підручник. Київ, 2023. 351 с. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/4b0ef359-532f-44b9-9436-4203204734db/content>
42. Грибан Г., Мичка І., Гарлінська А., Оксентюк Я., Ткаченко П., Скорий О., Пилипчук П. Методична компетентність майбутнього вчителя – фізичної культури. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*, 2024. (2(174)), 50-54. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2\(174\).12](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2(174).12)
43. Данилко В., Кравченко Т. Формування національної свідомості старшокласників засобами українських народних рухливих ігор, народних традицій, звичаїв та обрядів. *Теорія і практика фізичної культури і спорту*, 2022. № 2. С. 42-48 [https://doi.org/10.31470/2786-6424-2022-1\(2\)-42-48](https://doi.org/10.31470/2786-6424-2022-1(2)-42-48)
44. Деделюк Н., Пекалюк Т., Назарук А. Розвиток фізичних якостей учнів молодших класів засобами ритмічної гімнастики. *Фізична культура, спорт та здоров'я людини*. 2021. С. 25-26
45. Державний Стандарт початкової освіти : затверджений Постановою КМУ від 21.02.2018 р. № 87. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/21/108>. (дата звернення 24.01.2023)
46. Дитячий психолог URL: <https://dytpsyholog.com/2015/07/22/%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B9%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%87%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BD%D0%B5-%D0%B2%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0/> (дата звернення 28.02.2023)
47. Діхтяренко З.М., Остапенко О.І., Зубалій М.Д., Шевчук В.С. Формування в учнівської та студентської молоді здорового способу життя в процесі військово-патріотичного виховання засобами бойового хортингу, *Фізичне виховання в рідній школі*, 2021. № 2. С. 29-32 URL: https://combat-horting.org.ua/sites/default/files/dikhtiarenko_1.pdf

48. Дніпрова О.А. Дослідження уваги хлопчиків та дівчат молодшого шкільного віку URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2015/2/16.pdf> (дата звернення 28.02.2023)
49. Дніпрова О.А. Дослідження уваги хлопчиків та дівчат молодшого шкільного віку. Вісник Дніпропетровського Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2015. № 2 (10). С. 91-96
50. Добринський В.С. Розвиток координаційних здібностей дітей шкільного віку: методичні рекомендації для вчителів фізичного виховання. Луцьк: Вежа «ВДУ ім. Лесі Українки», 2003. 32 с.
51. Добровольська Л.Н., Чорновіл В.О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів – пріоритетний напрям діяльності педагогів: Навчально-методичний посібник. Черкаси: Видавництво комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2016. 140 с.
52. Драч Т.Л., Сороколів Н.С. Аналіз літератури присвяченій питанню удосконалення фізичного виховання учнів молодшого шкільного віку. *Молодий вчений*, 2022. № 3 (103). С. 26-29. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-3-103-6>
53. Дубинська О.Я. Новітні технології фізичного виховання : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності – 6.01020101 «Фізичне виховання». Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. 248 с.
54. Єжова О.О. Сутність організаційно-педагогічних умов педагогічного процесу. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 39-43.
55. Єлісеєва Д.С. Інноваційна технологія зміцнення здоров'я дітей старшого шкільного віку в процесі самостійних занять фізичним вихованням: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту: 24.00.02; Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту. Дніпро, 2016. 21 с.

56. Єпіхіна М.А., Келаріу О.В. Народна педагогічка як засіб національно-патріотичного виховання молодших школярів у Новій українській школі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 2 (333). Ч. II. С. 114-122. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2020-2\(333\)-2-114-122](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2020-2(333)-2-114-122)

57. Єрмолова В.М. Олімпійська освіта: теорія і практика: навчальний посібник. Київ, 2011. 335 с.

58. Єрмоменко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6-7 років у процесі занять хортингом : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2016. 19 с.

59. Єрмоменко Е.А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі* : зб. тез IV наук.-практ. Інтернет-конфе. (25-31 травня 2020 р., м. Ірпінь). м. Хмельницький / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України [таін.]. Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи, 2020. С.18–23

60. Єрмоменко Е.А. Кваліфікаційна система бойового хортингу : монографія. Київ: ГС «НФБХУ», 2020. 155 с.

61. Єрмоменко Е.А. Концепція розвитку бойового хортингу в системі освіти України : монографія. ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, ГС «Національна федерація бойового хортингу України. Київ: ГС «НФБХУ», 2020. 122 с.

62. Єрмоменко Е.А. Психолого-педагогічні умови організації гурткової роботи з бойового хортингу в загальноосвітній школі для старшокласників 16–17 років (11 клас) : навчально-методичний посібник. Київ: ГС «НФБХУ», 2021. 115 с.

63. Єрмоменко Е.А., Кукушкін К.М. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотичних якостей, фізичної культури та основ здоров'я школярів і студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні

проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2020. (5(125), 71-80.

[https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.5\(125\).13](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.5(125).13)

64. Загородня Л. Організаційно-методичні умови підготовки магістрів до забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. *Гуманізація навчального процесу*. 2020. № 1 (99). С .5-37
[https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(99\)2020.198096](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(99)2020.198096) .

65. Закон України «Про освіту» URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 12.11.2022)

66. Захарова Є.Ю. Громадянське виховання старшокласників у США (друга половина ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2014. 20 с.

67. Зеніна І., Кузьменко Н. Формування патріотизму у студентів першого курсу на заняттях з основ здорового способу життя. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*, 2024. (2(174), 19-22. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2\(174\).04](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2(174).04)

68. Зоря Ю.М. Організаційно-педагогічні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у патріотичному вихованні старшокласників у позакласній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07; НАПН України, Інститут проблем виховання. Київ, 2014. 19 с.

69. Іваненко Г. Організаційно-методичні умови інтеграції олімпійської освіти в освітній процес студентської молоді. *Спортивна наука та здоров'я людини*, 2021. 1(5). С. 169-179

70. Івашковський В.В., Остапенко О.І., Тимчик М.В. Фізичне виховання учнів початкових класів у позакласній роботі загальноосвітніх навчальних закладів : навч.-метод. посіб. [за ред. М. Д. Зубалія]. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.

71. Ізосімова С.Є. Концептуальні засади розвитку предметних компетентностей учнів 1-4 класів на уроках фізичної культури в новій українській школі. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах*

освіти : збірник наукових праць / редкол. О. Я. Чебикін та [ін.]; Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»; Нерубайський навчально-виховний комплекс «школа-гімназія» Нерубайсько сільської ради. Одеса: Університет Ушинського, 2022. С. 81-92.

72. Кадієва М.В. Організаційно-методичні умови впровадження засобів скелелазіння в оздоровчо-рекреаційну діяльність дітей молодшого шкільного віку з емоційно-вольовими порушеннями. дисертація доктора філос. зі спец. 017. Київ, 2022. 230 с.

73. Касіч Н.П. Виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07; Інститут проблем виховання. Київ, 2019. 252 с. URL: <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/Dysertatsiia-Kasich-NP.pdf>

74. Качан О.А., Пристинський В.М. Концепція «Спорт заради розвитку» у фізкультурно-оздоровчій і спортивно-масовій роботі закладів загальної середньої освіти. Монографія. Слов'янськ: вид-во Б. І. Маторіна, 2022. 162 с.

75. Качур Б.М., Шеян М.О. Особливості формування навичок здорового способу життя в учнів молодших класів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. Вип. 35. С. 78-81

76. Кириченко В.І. Патріотизм як ціннісно-сміслові підґрунтя просоціальної поведінки підлітків. *Педагогіка і психологія*, 2017. № 4(97). С. 42–48.

77. Клочан М.В. Особливості розвитку і формування пам'яті у дітей молодшого шкільного віку URL:[Клочан М.В..pdf \(kspu.edu\)](#) (дата звернення 01.07.2024)

78. Ковач Е.І. Реалізація компетентнісного підходу на уроках фізкультури в закладах загальної середньої освіти, 2021 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/37477/1/%D0%A0%D0%95%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF%20%D0%9A%D0%>

[9E%D0%9C%D0%9F%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E.pdf](#) (дата звернення 01.02.2023)

79. Кожокар М.В., Цибанюк О.О., Мосейчук Ю.Ю., Зорій Я.Б., Ушенко Ю.О., Галан Я.П., Кошура А.В. Організаційно-педагогічні засади фізичного виховання дітей та молоді на Буковині: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. 235 с.
<https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4313/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F%20%D0%9A%D0%BE%D0%B6%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%80.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

80. Козак Є.П., Остапенко О.І., Тимчик М.В. Військово-патріотичне виховання старших підлітків в процесі військово-спортивної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць. 2021. Випуск 3К (131). С. 182-186.

81. Коломoeць Г.А. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор: дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2021. 236 с

82. Концепція національно-патріотичного виховання «Громадянин України III тисячоліття» https://don.kyivcity.gov.ua/done_img/f/patriotvih.pdf (дата звернення 18.07.2023)

83. Коробейнікова Л.Г. Особливості фізичного розвитку та формування психофізіологічних функцій у дітей молодшого шкільного віку в умовах різних форм навчання : автореф. дис. ... канд. біол. наук : 03.00.13 : Фізіологія людини і тварин. Київ, 2002. 19 с.

84. Красов О. Компетентнісний підхід до навчання молодших школярів на уроках фізичної культури. *Теорія і практика фізичної культури і спорту*, 2022. № 1. С. 47-52 [https://doi.org/10.31470/2786-6424-2022-1\(1\)-47-52](https://doi.org/10.31470/2786-6424-2022-1(1)-47-52)

85. Красов О.П., Кусай М.В. Інноваційні технології в фізичному вихованні школярів. *Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туризму*. 2020. С. 138-147

86. Кривуца І., Несен О. Інтегровані уроки фізичної культури у закладах середньої освіти під час дистанційної форми навчання. *Фізична культура і спорт. Виклики сучасності*. 2022. № 2. С. 45-54

87. Круцевич Т.Ю., Воробьов М.І., Безверхня Г.В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навчальний посібник. Київ: Олімпійська література, 2011. 224 с.

88. Кульчицький В.Й. Педагогічні умови формування патріотичної вихованості учнів в умовах глобалізації *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 68. Т.1. С. 20-24
<https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-1.3>

89. Кучер О.А. Формування громадянської компетентності учнів профільних класів засобами варіативних суспільствознавчих предметів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ, 2014. 20 с.

90. Леоненко А.В. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; Глухів. нац. пед. ун-т ім. О. Довженка. Глухів, 2015. 20 с.

91. Ливацький О.В. Фізичне виховання учнів як складова національно-патріотичного виховання. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 7 (296). Ч. 2. С. 102-107.
<http://hdl.handle.net/123456789/232>

92. Литвин В. Особливості дистанційного навчання фізичної культури в школі в умовах воєнного стану. *Фізична культура і спорт. Виклики сучасності: Тези II наукової конференції*. 27-28 жовтня 2022. м. Харків

93. Манько В.М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості*: зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Київ, 2000. Вип. 2. С. 153–161
94. Мар'єнко М, Сухіх А. Організація навчального процесу у ЗЗСО засобами цифрових технологій під час воєнного стану. *Український педагогічний журнал*. 2022; 2: 31–37. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-31-37>
95. Марченко О.Ю., Холодова О.С. Дослідження фізичної підготовленості учнів молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*, 2023. № 1. С. 70-74. <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.1.70-74>
96. Маценко Л.М. Теорія і методика виховання : навчальний посібник. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ : ЦП «Компринт», 2019. 319 с.
97. Мелега К., Дуло О. Дуб М., Сербя М. Вікові та статеві осоловості рівня соматичного здоров'я та адаптаційного потенціалу. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2010. №2. S.31-34
98. Микитчик В. Досвід патріотичного виховання в сучасній системі освіти України. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: ХДАФК, 2023. С. 53-61
99. Микитчик В. Обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку. *Молодь та олімпійський рух*: Збірник тез доповідей XVII Міжнародної конференції, Київ, 2024. С. 225-227 с.
100. Микитчик В. Особливості формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в закладах загальної середньої освіти. *Молодь та олімпійський рух*: Збірник тез доповідей XV Міжнародної конференції молодих вчених, 2023 року [Електронний ресурс]. Київ, 2023. С. 153-154.

101. Микитчик В. Рівень національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку. *Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. 15. С. 337-339. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7668>

102. Микитчик В. Узагальнення досвіду з питань патріотичного виховання із використанням потенціалу засобів фізичного виховання в системі освіти України. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи*: збірник тез ХХІІ Міжнародної науково-практичної конференції, 6-7 грудня 2022 року. Харків : ХДАФК, 2022. С. 62-64.

103. Микитчик В., Кашуба В. Особливості формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2023. № 2. С. 51-57 <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-2-051>

104. Микитчик В.С. Обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2024. № 2. С. 84-93. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2024-2-084>

105. Микитчик В.С. Організаційно-педагогічні умови формування патріотизму учнів 3-х класів у різних формах фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи*: матеріали Х Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. 15 грудня, 2023 р., Київ / Київ. Ун-т імені Бориса Грінченка; за заг. ред. О. В. Ярмолюк. К.: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2023. С 124-127. URL: [Тези_Конференція_Ф3ФВС_Грінченко_2023.pdf \(kubg.edu.ua\)](https://kubg.edu.ua/theses/Conference_F3FBC_Grinchenko_2023.pdf)

106. Микитчик В.С. Організаційно-педагогічні умови формування патріотизму у молодших школярів у різних формах фізичного виховання. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 2023. (16). С. 188-193. [https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-16\(35\)-188-193](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-16(35)-188-193)

107. Микитчик В.С. Особливості патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту і здоров'я* : матеріали міжн. наук. інтернет-конф. (Черкаси, 25-26 травня 2023 р.). Черкаси, 2023. С. 33-36

108. Микитчик В., Кошелева О. Ефективність інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2025. № 1. С. 109-115. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2025-1-109-115>

109. Микитчик В., Кошелева О. Інноваційні форми організації занять фізичним вихованням як засіб формування патріотизму. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи*: збірник тез XXIV Міжнародної науково-практичної конференції (4 грудня 2024 року, Харків) : ХДАФК, 2024. С. 55-56. https://doi.org/10.15391/conf_KhSAPC_2024

110. Михальченко Н.В. Динаміка розвитку патріотичної рефлексії у молодших школярів.: автореф. дис. канд наук.: 19.00.07. Київ, 2017. 24 с.

111. Мірошніченко В.І., Грузевич Т.Ю. Формування громадянської культури старшокласників на основі сімейних традицій. *EDUCATIONAL CHALLENGES*. 2020. Вип. 61. С. 113-121

112. Модуль 2. Компетентнісне навчання URL: <http://jds.multycourse.com.ua/ua/page/21/113> (дата звернення 21.12.2022)

113. Моїсеєв С. О. Розвиток ключових компетентностей учнів початкових класів на уроках фізичної культури: виклики та перспективи. *Розвиток життєвої компетентності в умовах освітніх трансформацій: виховний, психологічний та інклюзивний виміри*: матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Херсон, 20-21 вересня 2018), 2018. С. 107–111.

114. Моїсеєв С.О. Рухливі ігри як важлива складова реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів 1-4 класів на уроках фізичної культури у Новій Українській школі. *Спортивні ігри*. 2019. № 2. С. 29-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sporihry_2019_2_6

115. Моїсеєв С.О., Гузар В.М., Шолар О.Г. Концептуальні засади розвитку предметних компетентностей учнів 1-4 класів на уроках фізичної культури в Новій українській школі. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Випуск 43. С. 45-56.
116. Москаленко Н. В. Інноваційна діяльність у фізичному вихованні загальноосвітніх навчальних закладів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 2015. № 4. С. 35-38.
117. Москаленко Н. Педагогічні інновації у фізичному вихованні. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2009. № 1. С. 19–22.
118. Москаленко Н., Алферов О. Організаційно-методичні аспекти сучасного уроку фізичної культури. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. № 1. С. 196-200
119. Москаленко Н., Овчаренко С., Решетилова В., Михайленко Ю., Полякова А. Використання інтерактивних методів на уроках фізичної культури в початковій школі. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2022. №1. С. 60-69. <https://doi.org/10.32540/2071-1276-2022-1-060>
120. Москаленко Н., Полякова А., Торбанюк Г. Інтегроване навчання у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. 2019. Випуск 31. С.90-97.
121. Москаленко Н., Решетилова В., Михайленко Ю. Сучасні підходи щодо підвищення рухової активності дітей шкільного віку. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018. №1. С. 203-208.
122. Москаленко Н., Сидорчук Т., Кошелева О., Демідова О. Сучасні аспекти викладання уроку фізичної культури. *Sport Science Spectrum*, 2024. № 1. С. 90-96. <https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-1-14>
123. Москаленко Н., Яковенко А., Овчаренко С., Сидорчук Т. Організаційно-педагогічні умови забезпечення якості фізичного виховання

школярів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2020. Вип. 2(76). С. 7–23. <https://doi.org/10.15391/snsv.2020-2.001>

124. Москаленко Н.В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів: автореф. дис. ... д-ра наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02 / Національний університет фізичного виховання і спорту України. Київ, 2009. 42 с.

125. Москаленко Н.В. Фізичне виховання молодших школярів : [монографія]. 3-є вид., перероб. та допов. Дніпропетровськ: Інновація, 2014. 375 с.

126. Москаленко Н.В., Сидорчук Т.В., Решетилова В.М., Яковенко А.В. Інновації у фізичному вихованні в закладах загальної середньої освіти: навчальний посібник. Дніпро, 2022. 76 с.

127. Москаленко Н.В., Сороколіт Н.С., Турчик І.Х. Ключові компетентності у фізичному вихованні школярів в рамках реформи «Нова українська школа». *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. Київ, 2019. Вип. 5 (113). С. 223-228.

128. Москаленко Н.В., Степанова В.І., Власюк О.О., Шиян О.В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів : навч. посіб. [для студ. вищ.навч.закл.]. Дніпропетровськ : Інновація, 2011. 238 с.

129. Мотика С.М. Виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07; Інститут проблем виховання. Київ, 2019. 20 с. <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Avtoreferat-Motyka-S.M..pdf>

130. Наказ МОН України «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641» від 06.06.2022 № 527. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>

131. Національно-патріотичне виховання в Україні : наук.-допом. бібліогр. покажч. НАПН ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Страйгородська Л. І., Пономаренко Л. О., Тарнавська С. В. та ін. ; наук. ред. Березівська Л. Д. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.]. Київ : [б. в.], 2019. 368 с.

132. Національно-патріотичне виховання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya> (дата звернення 05.03.2023)

133. Нікитчук А.О. Аспекти громадянського виховання учнів молодшого шкільного віку. *Інноватика у вихованні: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету* 2015. Випуск 1. <http://repository.rshu.edu.ua/id/eprint/1784/>

134. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.

135. Олещук В.В. Підготовка студентів факультетів фізичної культури до військово-патріотичного виховання учнів : автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 1999. 20 с.

136. Онопрієнко О.М. Патріотичне виховання майбутніх учителів фізичної культури у позааудиторній діяльності педагогічних університетів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2011. 20 с.

137. Оришко С.П. Патріотичне виховання старшокласників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2010. 20 с.

138. Орлова М. Організаційно-педагогічні умови збереження здоров'я дітей дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2019. № 5 (172). С. 171-185. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.171185>

139. Остапенко О. Сучасний стан військово-патріотичного виховання школярів загальноосвітніх навчальних закладів (на прикладі хортингу) URL: <http://lib.iitta.gov.ua/706708/1/%E2%84%964%20%D0%9E%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D0%BD08.04.%D0%BA%D0%BE-1.pdf> (дата звернення 08.04.2023)

140. Остапенко О., Тимчик М. Військово-патріотичне виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: збірник наукових праць. Київ, 2021. Вип.25. Кн 2. С. 62-73.

141. Остапенко О., Тимчик М. Стан військово-патріотичного виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: аналіз результатів дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: збірник наукових праць. Київ, 2020. Вип.24. Кн 2. С. 56-71.

142. Остапенко О., Тимчик О. Військово-патріотичне виховання старшокласників у контексті положень «Нової Української школи». *Методист*. 2018. № 5. С. 48-51. URL: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.3K\(131\).45](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.3K(131).45)

143. Остапенко О.І., Тимчик М.В., Бінецький Д.О., Касіч Н.П. Інноваційна діяльність лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2021. (11(143), 99-103. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.11\(143\).21](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.11(143).21)

144. Остапенко О.І., Тимчик М.В., Зубалій М.Д., Журба К.О., Бінецький Д.О., Касіч Н.П., Кузора І.В. Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: навчально-методичний посібник. Київ, 2022. 165 с.

145. Остапенко О.І., Тимчик М.В., Зубалій М.Д., Журба К.О., Бінецький Д.О., Касіч Н.П., Кузора, І.В. Військово-патріотичне виховання

учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації : навчально-методичний посібник (О.І. Остапенко, ред.). Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. 2022. <https://bit.ly/3wcFfa6>

146. Пангелов Б., Красов О., Хакало А. Інноваційні підходи до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів в контексті вимог нової української школи. *Theory and practice of physical culture and sports*. 2022. № 1. С. 76-83 [10.31470/2786-6424-2022-1\(2\)-76-83](https://doi.org/10.31470/2786-6424-2022-1(2)-76-83)

147. Пангелова Н., Рубан В., Пангелов Б. Мотиви та інтереси учнів початкових класів сільської школи до занять різними видами рухової активності *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2021. № 1. С. 168-177 <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2021-1-168>

148. Пангелова Н., Рубан В., Пангелов Б., Красов О. Розвиток координаційних здібностей молодших школярів засобами оздоровчого фітнесу. *Theory and practice of physical culture and sports*. 2023. № 1. С. 80-89 [10.31470/2786-6424-1/2023-80-89](https://doi.org/10.31470/2786-6424-1/2023-80-89)

149. Пангелова Н.Є. Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання : автореф. дис. докт. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02; НУФВСУ спорту. Київ. 2014. 39 с.

150. Пангелова Н.Є., Рубан В.Ю., Женьцяні С. Особливості організації і проведення уроків фізичної культури з учнями початкових класів сільської школи. Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туризму : колективна монографія за загальною редакцією професора Н. Є. Пангелової. 2020. С. 258-270

151. Пангелова Н.Є., Яхно Є.Г. Виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку в процесі занять фізичною культурою. 2008. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vospitanie-patriotizma-u-detey-starshego-doshkolnogo-vozrasta-v-protsesse-zanyatiy-fizicheskoy-kulturoy.pdf>

152. Пелипась Д.С. Організаційно-педагогічні умови до спортивно-патріотичного виховання майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник*

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, 2020. (1(332), 248–258. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2020-1\(332\)-248-258](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2020-1(332)-248-258)

153. Петрович Ж.В., Єрмоєнко Е.А. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб, Київ: Паливода А.В., 2015. 544 с.

154. Пилипчук О., Коновальчук І.М. Формування в учнів початкових класів основ здорового способу життя. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті*: збірник наукових праць. Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2020. У 2-х ч. Ч. II. С. 182-185

155. Підгурська В. Патріотичне виховання здобувачів освіти як психолого-педагогічна проблема. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Випуск 21. С. 152-157

156. Полулященко Т.Л. Формування вольових якостей учнів на уроках фізичної культури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2022. (3 (351), 167–179. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-3\(351\)-167-179](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-3(351)-167-179)

157. Пономаренко О.В. Поняття «організаційно-педагогічні умови в контексті дослідження професійної освіти майбутніх магістрів психології. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 3. С. 197-200. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-3.36>

158. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. №688 «Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

159. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 05.09.2023)

160. Проць Р.О. Етнопедагогічні засади військово-патріотичного виховання молоді засобами фізичної культури і спорту : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ, 2015. 20 с.

161. Рибалко, Л. М. Методика розвитку фізичних якостей в учнів молодшого шкільного віку засобами рухливих ігор. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2021. №. 2(340). Ч.2. С. 240–251. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-2\(340\)-2-240-251](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-2(340)-2-240-251)
162. Ротерс Т.Т. Організаційно-педагогічні технології фізичного виховання школярів. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2010. № 6. С. 98-101. <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-06/10rptspe.pdf>
163. Рубан В.Ю. Організаційно-методичні засади оптимізації процесу фізичного виховання учнів початкових класів в умовах сільської загальноосвітньої школи : дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02; Придніпровська держ. акад. фіз. культ. і спорту. Дніпро. 2018. 22 с.
164. Сидорчук Т., Москаленко Н., Афанасьєв С., Сергєєв А., Решетилова В. Формування у молодших школярів діяльнісного компоненту соціальної компетентності в процесі фізичного виховання. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, 2024. (11(184), 203-207. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.11\(184\).41](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.11(184).41)
165. Сидорчук Т., Москаленко Н., Афанасьєв С., Сергєєв А., Решетилова В. Формування у молодших школярів діяльнісного компоненту соціальної компетентності в процесі фізичного виховання. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, 2024. (11(184), 203-207. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.11\(184\).41](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.11(184).41)
166. Скрипченко І.Т. Інновації в практичній складовій підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності у дитячо-юнацькому туризмі: практичний досвід. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15 Науково-педагогічні*

проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць. К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2020. Вип. 3К (123) 20. С. 399-405

167. Смолюк В.І. Формування національної самосвідомості майбутніх вчителів фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Луцьк, 1999. 20 с.

168. Смолянко Ю.М. Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. ун-т «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка. Чернігів, 2018. 21 с.

169. Сороколів Н. Можливості реалізації ключових компетентностей Нової української школи у фізичному вихованні школярів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2019. № 3. С. 167–174.

170. Сороколів Н., Чопик Р. Нормативно-програмне забезпечення фізичного виховання в умовах нової української школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 2023. Вип. 5К(165). С. 130-133. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.5K\(165\).29](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.5K(165).29)

171. Сороколів Н., Шиян О. Методичні рекомендації щодо запровадження наскрізної змістової лінії «Громадянська відповідальність»: *Фізична культура*. Київ: Основа, 2018. 26 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1sxJx1qIuJ6A3D9Zy4Xl_nywU39pco_l6/view

172. Сороколів Н.С. Компетентнісний підхід у фізичному вихованні. *The XIV International Science Conference «Current issues of science and education»*, 2021. С. 146–152.

173. Сороколів Н.С. Теоретико-методологічні підходи до трансформації фізичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: Дис.... доктора наук з фізичного виховання та спорту: 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Львівський

державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Львів, 2023. 553 с.

174. Сороколіт Н.С. Формування ключової компетентності «інноваційність» у школярів засобами фізичної культури. *Теорія та методика навчання (з галузей знань)*. 2022. Випуск 48. Т. 2. С. 91-94

175. Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoiosviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення: 20.10.2022)

176. Стратегія національно-патріотичного виховання (2019): затверджено Указом Президента України від 18 травня 2019 року No 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення 01.05. 2022)

177. Тимчик М. В. (ред.), Остапенко О. І., Журба К. О., Зубалій М.Д., Бінецький Д. О., Касіч Н. П., Кузора І. В. Методика військовопатріотичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації. Київ, 2022. 91 с.

178. Тимчик М.В. Військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі фізкультурно-масової роботи. 2021 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728798/1/%D0%A2%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B8%D0%BA%20%D0%9C.%D0%92.%20%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82.%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.%20%D0%86%D0%9F%D0%92%202021.pdf>

179. Тимчик М.В., Линник А.М., Гуляєв А.М. Військово-патріотичне виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 2022. № 6(151). С. 154-157. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.6\(151\).33](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.6(151).33)

180. Тимчик М.В., Скирда Т., Линник, А.М. Єдність військово-патріотичного і фізичного виховання учнівської та студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені*

М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2023. № 2(160). С. 162-165.
[https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.02\(160\).34](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.02(160).34)

181. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б., 3-4 клас URL: [Shyiyav_3-4.pdf \(osvita.ua\)](#) (дата звернення 26.11.2022)

182. Типова освітня програма, розроблену під керівництвом Савченко О.Я., 3-4 клас URL: [Savchenko_3-4.pdf \(osvita.ua\)](#) (дата звернення 26.11.2022)

183. Фізична культура в школі: навчальна програма для 5-9 класів загальноосвіт. Навч. закладів. Київ: Літера ЛТД, 2018. 368 с.

184. Фізичне виховання: проблеми та перспективи: монографія за загальною редакцією проф. Г.П. Грибана. Житомир: Рута, 2020. 384 с.

185. Філімонов В.І., Маракушин Д.І. та ін. Клінічна фізіологія: підручник. за редакцією К.В. Тарасової. 2022. 2-е видання. Київ: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина». 776 с.

186. Формування патріотизму у студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / [упоряд. О.В. Онопрієнко]; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2020. 143 с.

187. Хрипко І.В. Особливості психофізичної адаптації молодших школярів до умов навчання. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів, 2011. С. 268-271.

188. Черненко С.О. Теорія й методика фізичного виховання : навчальний посібник : у 2 частинах. Краматорськ : ДДМА, 2021. Частина 1. 215 с.

189. Чжао Юйсян. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових художньо – педагогічних технологій: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2021. 276 с.

190. Чорна К. Навчаємо любити Україну: концептуально-програмні засади патріотичного виховання зростаючої особистості в умовах модернізаційних суспільних змін. *Освіта*. 2011. № 33/34. С. 2-3.

191. Чорна, К. Патріотичне виховання старшокласників у позаурочній діяльності. *Школа*. 2012. № 2. С. 68-74.

192. Шаповалов Б. Підготовка старшокласників до дій в екстремальних ситуаціях у процесі військово-патріотичного виховання (на прикладі хортингу). *Теорія і методика хортингу* : зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. Київ: Паливода А. В., 2014. Вип. 2. С. 63–69.

193. Швець О.П. Розвиток фізичних якостей молодших школярів у процесі фізичного виховання на засадах системного підходу : автореф. дис. ... канд. наук з фіз.вих. і спорту: 24.00.02. Івано-Франківськ, 2011. 20 с.

194. Шевчук Г. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. *Наукові інновації та передові технології*, 2023. № 5(19) (2023). С. 630-635 [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5\(19\)-630-635](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5(19)-630-635)

195. Шило О., Майборода І. Військово-патріотичне виховання молоді та військовослужбовців Збройних Сил України засобами військового хортингу. *Теорія і методика хортингу* : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. Київ: Паливода А. В., 2015. Вип. 4. С. 58–64.

196. Щербашин Я.С. Олімпійська освіта в процесі формування гуманістичних цінностей у школярів. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*, 2023. (1(159)), 146-150. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.1\(159\).35](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.1(159).35)

197. Юзковець І.О. Комплексний розвиток фізичних здібностей учнів молодших класів засобами міні-баскетболу: дисертація доктора філос. зі спец. 017. Дніпро, 2020. 278 с.

198. Язловецька О.В. Інноваційні технології в системі фізичного виховання школярів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2022. № 205 С. 224-229. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-205-224-229>

199. Як організувати патріотичне виховання. 30 ідей, порад і ресурсів
URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-patriotychne-vyhovannya-30-idej-porad-i-resursiv/> (дата звернення 10.07.2023)

200. Яковенко А.В. Організаційно-педагогічні умови трансформації системи фізичного виховання школярів у зарубіжних країнах (XX ст. – початок XXI ст.): дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02; Придніпровська держ. акад. фіз. культ. і спорту. Дніпро. 2019

201. Afanasiev A.O. Problema patriotichnoho vykhovannia u naukovi literaturi ta doslidzhenniakh suchasnykh vchenykh [The problem of patriotic education in the scientific literature and research of modern scholars]. *Viiskova osvita* [Military Education], 2006. 2(18). P. 20-25.

202. Agadzanan N.A., Smirnov V.I. Normalnaa fiziologia : uceb. dla med. vuzov. *Med. inform. agentstvo*, 2007. 520 s.

203. Badillo JJ. The effects of two maximum grip strength training methods using the same effort duration and different edge depth on grip endurance in elite climbers. *Sports Technology*. 2012. № 5(34).P. 100-110.

204. Bakhmat N., Maksymchuk B., Voloshyna O., Kuzmenko V., Matviichuk T., Kovalchuk A., Martynets L., Uchytel I., Solovyov V., Manzhos E., Sheian M., Aliksieiev O., Slyusarenko N., Zhorova I., Maksymchuk, I. Designing cloud-oriented university environment in teacher training of future physical education teachers. *Journal of Physical Education and Sport*, 2019. 19(4). P. 1323–1332. URL: <https://doi.org/10.7752/jpes.2019.s4192>

205. Budak V., Oleksiuk O. Contemporary methodological approaches to the process of forming a personality of leader-patriot in the university educational environment. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки: збірник наук. праць. Миколаїв, 2019. № 2(65). С. 40–47.

206. Curren R., Dorn C. Patriotic Education in a Global Age. Chicago, IL, USA: University of Chicago Press. 2018

207. Echevarria A.J. Operating in the Gray Zone: An alternative paradigm for US Military Strategy US. 2016. URL: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1013691.pdf>

208. Faycal Benhassain. In a Bid to Instill Patriotism in France, Flags and Anthem Now Required in Every Classroom. September 3, 2019

209. Jaroslaw Lusica. The Reception of Education for Patriotism in Contemporary Polish Education URL: https://www.researchgate.net/publication/324682662_the_reception_of_education_for_patriotism_in_contemporary_polish_education

210. Malynskiy I., Boyko V., Dovgan N., Dikhtiarenko Z., Yeromenko E., Fedorchenko T., Lytvynenko A., Khatko A., Pustoliakova L., Ostapenko O., Zubalii M., Khimich V., Koval A., Zhivolovich S., Korobchenko A., Ostapchuk L. Problems and prospects of physical culture and sports development and healthy lifestyle formation of different population groups. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole; pp. 286, illus., tabs., bibls. Part 5. Horting as a Means of Physical Education for Pupils and Students. 2020. pp. 226–273. URL: http://pedagogika.wszia.opole.pl/ebook/2_2020.pdf

211. Melnyk N., Bidyuk N., Kalenskyi A., Maksymchuk B., Bakhmat N., Matviienko O., Matviichuk T., Solovyov V., Golub N., Maksymchuk I. Modely y orhanyzatsyone osobyne profesyonalne obuke vaspytacha u pojedynym zemlyama Evropske Unyje y u Ukrainy [Models and organizational characteristics of preschool teachers' professional training in some EU countries and Ukraine]. Zbornik Instituta za pedagogska istrazivanja, 2019. 51(1), 46–93. URL: <https://doi.org/10.2298/ZIPI1901046M>

212. Miskimmon A., O'Loughlin, B., & Roselle, L. Strategic narratives: Communication Power and the New World Order. 2013. URL: http://www.rulac.org/assets/downloads/ILA_report_armed_conflict_2013.pdf/

213. Pavlova U., Sorokolit N., Solovey A., Petryna R. Tool for Assessing the Formation of Civic Competences in the Process of Physical Education: Development and Validation of the CCPE-10 Questionnaire. (2021). *Physical*

Education, Sport and Health Culture in Modern Society, 3(55), 21-30. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2021-03-21-30>

214. Pedagogical conditions for the formation of physical culture in first grade school students by means of olympic education in the New Ukrainian School: Collective monograph. Edited by Ya. Galan, A. Ohnystyi, O. Andrieieva, Ya. Zoriy, Yu. Moseychuk, O. Yarmak, K. Ohnysta, M. Kozhokar. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2020. 118 p

215. Petrochko Z. Social partnership as key factor of national-patriotic education. Society. Integration. Education. *Proceedings of the International Scientific Conference*, 2021. № 3. 3. 374-385. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol3.6174>

216. Perga T., Perga Iu. National-patriotic education of Plast in 1950's — 1970's: case Study of Australia. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2020. Випуск 50. С. 256-267.

217. Peterson A. Civic patriotism as a legitimate aim of education for citizenship in England. *Citizenship Teaching & Learning*. Volume 8, Number 1, 5 December 2012, pp. 5-20(16)

218. Prontenko K., Griban G., Okhrimenko I., Bondarenko V., Bezpaliy S., Dikhtiarenko Z., Yeromenko E., Bulgakov O., Bloschynskiy I., Dzenzeliuk D. Academic performance and mental capacity of cadets engaged in sports during studies. *Revista Dilemas Contemporaneos: Educacion, Politica y Valores*. Aco: VII, Numero: Ediciyn Especial, Artículo no.: 23, Periodo: Octubre, 2019.

219. Prots R., Yakovliv V., Medynskiy S., Kharchenko R., Hryb T., Klymenchenko T., Ihnatenko S., Buzhyna I., Maksymchuk B. Psychophysical Training of Young People for Homeland Defence Using Means of Physical Culture and Sports. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 2021. 12(3), 149-171. URL: <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/225>

220. Yezhova O., Kyrychenko V., Necherda V. Express-method of the study of the sediment of prosocial behavior of adolescents. *Education: Modern Discourses*. 2019. 2, 179-188.

221. Sorokolit N., Lukjanchenko M., Turchyk I., Chopyk R. New Ukarinian School Educational Reforms and Professional Mastership of the Physical Education Teacher. In: Society. Integration. Education: proceedings of the International Scientific Conference. Rēzekne, 2021. 4, p. 179–89.

<https://doi.org/10.17770/sie2021vol4.6138> (дата звернення 27.03.2023)

222. Slováková M., Bendíková E., Rozim R., Daubnerová J. The effect of goal-directed extracurricular physical activities on development of physical abilities in children of early school age. *Journal of Physical Education and Sport*, 2022. Vol. 22 (issue 5), Art 139 pp. 1105 – 1111.

<https://doi.org/10.7752/jpes.2022.05139>

223. Volmut T., Šimunič B. Effect of unstructured 15-minute active recess on children's daily physical activity. *Journal of Physical Education and Sport*, 2021. 21 (1), art. no. 25, pp. 180-187. <https://doi.org/10.7752/jpes.2021.01025>

224. Lin Jason Cong Chinese patriotism: inward and outward perspectives. *Asia Pacific Education Review*, 2022 <https://doi.org/10.1007/s12564-022-09780-7>

ДОДАТКИ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації***

1. Микитчик В., Кашуба В. Особливості формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2023. № 2. С. 51-57 <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-2-051>
2. Микитчик В.С. Організаційно-педагогічні умови формування патріотизму у молодших школярів у різних формах фізичного виховання. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 2023. (16). С. 188-193. [https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-16\(35\)-188-193](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2023-16(35)-188-193)
3. Микитчик В.С. Обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2024. № 2. С. 84-93. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2024-2-084>
4. Микитчик В., Кошелева О. Ефективність інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 2025. № 1. С. 109-115. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2025-1-109-115>

Опубліковані праці апробаційного характеру

5. Микитчик В. Узагальнення досвіду з питань патріотичного виховання із використанням потенціалу засобів фізичного виховання в системі освіти України. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи*: збірник тез XXII Міжнародної науково-практичної конференції, 6-7 грудня 2022 року. Харків: ХДАФК, 2022. С. 62-64. URL: https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4062/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%20%D0%A5%D0%94%D0%90%D0%A4%D0%9A_%202022%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

6. Микитчик В. Досвід патріотичного виховання в сучасній системі освіти України. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: ХДАФК, 2023. С. 53-61 URL: <https://journals.uran.ua/hdafk-tmfv/article/view/297202>
7. Микитчик В. Особливості формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в закладах загальної середньої освіти. *Молодь та олімпійський рух*: Збірник тез доповідей XV Міжнародної конференції молодих вчених, 2023 року [Електронний ресурс]. Київ, 2023. С. 153-154. URL: [zbirnyk_tez_molod_hvi_zhovt-lyst_23_7_1.pdf\(uni-sport.edu.ua\)](http://zbirnyk_tez_molod_hvi_zhovt-lyst_23_7_1.pdf(uni-sport.edu.ua))
8. Микитчик В.С. Особливості патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту і здоров'я* : матеріали міжн. наук. інтернет-конф. (Черкаси, 25-26 травня 2023 р.). Черкаси, 2023. С. 33-36 URL: [збірник конференції.pdf\(chdtu.edu.ua\)](http://zbirnyk_konferencii.pdf(chdtu.edu.ua))
9. Микитчик В. Рівень національної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку. *Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. 15. С. 337-339. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7668>
10. Микитчик В.С. Організаційно-педагогічні умови формування патріотизму учнів 3-х класів у різних формах фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи*: матеріали Х Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. 15 грудня, 2023 р., Київ / Київ. Ун-т імені Бориса Грінченка; за заг. ред. О. В. Ярмолюк. К.: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2023. С. 124-127. URL: [Тези Конференція ФЗФВС Грінченко 2023.pdf\(kubg.edu.ua\)](http://tezi_konferencija_fzfvc_grynchenko_2023.pdf(kubg.edu.ua))
11. Микитчик В. Обґрунтування інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку. *Молодь та олімпійський рух*:

Збірник тез доповідей XVII Міжнародної конференції, Київ, 2024. С. 225-227 с.

12. Микитчик В., Кошелева О. Інноваційні форми організації занять фізичним вихованням як засіб формування патріотизму. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи*: збірник тез XXIV Міжнародної науково-практичної конференції (4 грудня 2024 року, Харків) : ХДАФК, 2024. С. 55-56. https://doi.org/10.15391/conf_KhSAPC_2024

**ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ**

№	Назва конференції	Форма участі
1	XXVI Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 2022)	Публікація
2	XXVI Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 2024)	Публікація, доповідь
3	Регіональна науково-методична конференція «Молоді науковці – спорту Придніпров'я» (Дніпро, 2023, 2024, 2025)	Доповідь
4	XV, XVII Міжнародні конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2023, 2024)	Публікація
5	IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення» (Харків, 2023)	Публікація
6	Міжнародна наукова інтернет-конференція «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту і здоров'я» (Черкаси, 2023)	Публікація
7	XV наукова конференція молодих вчених (Кам'янець-Подільський, 2023)	Публікація, доповідь
8	X Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи» (Київ, 2023)	Публікація
9	Міжнародна науково-практична конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (Дніпро, 2024)	Доповідь

Анкета для вчителів фізичної культури

Шановний респонденте!

Просимо Вас відповісти на запитання анкети. Необхідно відмітити позначкою «+» або проранжувати свою відповідь. Ваша участь в анкетуванні буде вагомим внеском в удосконалення навчально-виховного процесу сучасної молоді.

Заздалегідь вдячні Вам за висловлені думки.

Як Ви вважаєте, чи є нині сенс у патріотичному вихованні?

- A. Так, зараз, як ніколи, слід акцентувати увагу на патріотичному вихованні молоді.
- B. Я не бачу зараз в цьому сенсу.
- C. Я не уявляю, що це таке.
- D. Ваша думка

Коли, на Ваш погляд, слід розпочинати патріотичне виховання молоді?

- A. З раннього дитинства.
- B. У підлітковому і юнацькому віці.
- C. У більш зрілі роки
- D. Ваша думка

Як Ви вважаєте ким і де має проводитись патріотичне виховання?

- A. У сім'ї.
- B. У школі.
- C. У сім'ї та у школі.
- D. Ваша думка

Вкажіть будь ласка, чи акцентує увагу керівництво Вашого закладу освіти на доцільність патріотичного виховання молоді під час освітнього процесу.

- A. Так.
- B. Ні.
- C. Частково.

Чи розповідаєте Ви на уроках фізичної культури про звичаї та традиції українського народу?

- A. Так.
- B. Ні.
- C. Частково.
- D. Важко відповісти

Чи проводить заклад освіти, в якому Ви працюєте ігри, змагання, зльоти, пов'язані з патріотичною тематикою?

- A. Так. і я брав(ла) у них участь.
- B. Так. але я не брав(ла) у них участь.
- C. Ні.
- D. Важко відповісти, не цікавився(лась).

Чи вважаєте Ви, що засоби фізичного виховання можуть сприяти патріотичному вихованню.

- A. Так.
- B. Ні.
- C. Важко відповісти.
- D. Ваша думка

Які саме форми фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку є найбільш ефективними для формування патріотизму?

- A. Урочні
- B. Позаурочні
- C. Їх раціональне поєднання
- D. Важко відповісти
- E. Ваша думка.

На вашу думку, за допомогою яких позаурочних форм фізичного виховання можна формувати патріотично налаштовані почуття у дітей молодшого шкільного віку?

- A. Позашкільні спортивно-масові заходи.
- B. Самостійні заняття фізичними вправами.
- C. Гімнастика до занять
- D. Фізкультурні хвилини та фізкультурні паузи
- E. Фізичні вправи і рухливі ігри під час великих (подовжених) перерв і в режимі подовженого дня.
- F. Години здоров'я.
- G. Руханки.
- H. Ваша думка

Чи розповідаєте Ви під час уроків фізичної культури з дітьми молодшого шкільного віку про історію козацтва?

- A. Так завжди.
- B. Ні.
- C. Інколи
- D. Ваша думка

Чи розповідаєте Ви під час уроків фізичної культури з дітьми молодшого шкільного віку про історико-культурну спадщину українського народу?

- A. Так завжди.
- B. Ні.
- C. Інколи
- D. Ваша думка

Чи застосовуєте Ви у роботі з молодшими школярами патріотичні фізкультхвилинки-руханки?

- A. Так.
- B. Ні.
- C. Інколи.
- D. Руханки застосовую. але не з патріотичною спрямованістю
- E. Ваша думка

Які засоби фізичного виховання можна застосовувати для патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку (виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну)

- A. Життєво необхідні рухові уміння та навички
- B. Засоби бойового гопаку
- C. Засоби хортингу
- D. Олімпійську освіту
- E. Українські народні ігри та забави
- F. Традиційні рухливі ігри Запорізької Січі
- G. Туристичні походи
- H. Ваша думка

Чи розповідаєте Ви під час уроків фізичної культури з дітьми молодшого шкільного віку про героїчні вчинки видатних спортсменів-військовослужбовців, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України?

- A. Так завжди.
- B. Ні.
- C. Інколи
- D. Ваша думка

Як на Ваш погляд, цікаво було дітям молодшого шкільного віку проводити роботу з пошуку відомостей про сучасних спортсменів-патріотів, які найбільшою мірою відзначились останнім часом?

- A. Так.
- B. Ні.
- C. Важко відповісти
- D. Ваша думка.

Вкажіть будь ласка, які організаційно-педагогічні передумови якісного формування патріотично налаштованих почуттів у молодших школярів є найважливішими на Вашу думку.

Оцініть важливість соціально-педагогічних умов формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку:

	Дуже важлива	Важлива	Бажана	Не важлива
Особистісно-орієнтована взаємодія учнів та вчителя				
Створення освітнього середовища, яке здатне ефективно впливати на пізнавальний, емоційно-ціннісний та естетичний розвиток молодшого школяра				
Цілісний підхід до розвитку учнів				
Урахування інтересів молодших				

школярів при плануванні процесу фізичного виховання та забезпечення їх участі у різних формах фізичного виховання				
Формування мотивації та усвідомленого ставлення до занять різними формами фізичного виховання через появу пізнавального інтересу до них				
Створення системи залучення учнів молодшого шкільного віку до занять різними формами фізичного виховання				
Формування у школярів позитивного ставлення до занять різними формами фізичного виховання шляхом виховання механізмів самореалізації у суспільстві				
Запровадження інноваційних форм та засобів фізичного виховання, які сприяють формування почуття поваги до інших, до толерантності, вміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях				
Формування теоретичних знань та настанов на ведення молодшими школярами здорового способу життя				

Дякуємо за витрачений час на заповнення анкети та просимо надати інформацію про себе:

Ваша стать

А. Чоловіча

В. Жіноча.

Освіта

Ваш стаж педагогічної діяльності

А. До 5 років

В. 5-10 років

С. 10-20 років

Щиро дякуємо Вам за участь в анкетуванні!

**Методика дослідження (закордонний інструментарій Руїс-Ордонес–Хасандра) громадянських і соціальних компетентностей в учнів 3 класів
(валідизація Ю. Павлової)**

Шановні учасники дослідження, дане опитування проводиться з метою виявлення у школярів 3-х класів вміння працювати уроці фізичної культури в команді зі своїми друзями.

Дане опитування є анонімним. На запитання анкети просимо обирати ті варіанти відповідей, які, на Вашу думку, є найбільш правильними.

1. Вік _____ років
2. Стать: хлопчик _____ дівчинка _____
3. Оціни наскільки тобі подобається урок фізичної культури:

Мені НЕ подобається урок фізичної культури	1	2	3	4	5	Мені ДУЖЕ подобається урок фізичної культури
	☐	☐	☐	☐	☐	

4. Я займаюся у спортивній секції:

- Так давно
- Ні, ніколи не займався
- Займався раніше, але зараз нажаль ні
- Почав займатись у цьом поточному році

5. Коли я граю в рухливі ігри на уроці фізичної культури:

	Ніколи	Рідко	Іноді	Часто	Завжди
Я підтримую моїх гравців по команді					
Я допомагаю моїм гравцям у команді					
Я відзначаю хороші зусилля моїх гравців по команді					
Я на боці моїх гравців по команді					
Якщо я програв гру, то вітаю свого суперника					
Незалежно від результату, я потискую руки своїм суперниками					
Я вітаю супротивника з добре виконаною роботою (досягненням, роботою)					
Коли гра завершується, я потискую					

руки суперникам					
Я намагаюся вивести з рівноваги своїх суперників					
Я ображаю своїх супротивників					
Я намагаюся засмутити своїх суперників					
Я намагаюся розсердити своїх суперників					
Я хочу обманювати					
Якщо я впевнений, що не попадуся, то обманюю					
Я обманюю					
Я обманюю, якщо це допомагає мені перемогти					

4. Я та урок фізичної культури:

5.1. На уроці фізичної культури я добровільно стаю на бік слабкого учня

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

5.2. На уроці фізичної культури я байдужий до проблем однокласників, які мене оточують

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

5.3 Я вважаю, що розв'язання проблем однокласників, які виникають на уроках фізичної культури також залежить від мене

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

5.4. Я думаю, що наслідувати однокласників на уроці фізичної культури, які роблять щось для інших – це марна трата часу

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

5.5. Я сміюся над оцінками, які отримують мої однокласники на уроках фізичної культури

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

5.6. Я вчуся в однокласників, які виконують фізичні вправи по-іншому

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
---------------------------	---	---	---	---	---	----------------------

	☐	☐	☐	☐	☐	
--	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--

5.7. На уроці фізичної культури я не люблю розмовляти з однокласниками, тому що вони мало чого можуть мене навчити

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

5.8. Я не вважаю за потрібне спілкуватися на уроці фізичної культури з однокласниками чиї думки / погляди відрізняються від моїх

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

5.9. На уроці фізичної культури я намагаюся бути послідовним у своїх цінностях, навіть якщо це не сподобається моїм друзям

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

5.10. Я вважаю, що відповідальність – це для дорослих

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6. Мої погляди:

6.1. Я вірю, що визнання та затвердження прав людини – це важливе зусилля, яке необхідно зробити в моєму оточенні

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.2. Я не вважаю утилізацію сміття в будинках важливою

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.3. Я шукаю можливості полегшити бідність у моєму найближчому оточенні

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.4. Я вважаю, що боротьба з нерівністю і соціальною несправедливістю є обов'язком виключно влади

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.5. Я веду діяльність, спрямовану на поліпшення життя людей, які мене оточують

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.6. Я веду діяльність, спрямовану на поліпшення життя людей, які живуть далеко від мене

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.7. Важливо переконати інших людей у тому, що кожен бажає перетворити суспільство на краще

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.8. Я думаю, що обмін відео із розіграшами нікому не зашкодить

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.9. Я вчуся у людей, які роблять речі по-іншому

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.10. Людям, які мають різні переконання дуже важко розмовляти один з одним

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.11. Я не люблю розмовляти з іншими людьми, тому що вони мало чого можуть мене навчити

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

6.12. Неможливо спілкуватися з людьми, чії ідеї / цінності відрізняються від моїх

Категорично НЕ погоджуюся	1	2	3	4	5	Абсолютно погоджуюся
	☐	☐	☐	☐	☐	

Щиро дякуємо за відповіді

Приклад комплексів вправ гімнастики до занять

Комплекс 1

1. «Птах, що літає» В.п. – о.с. 1 – руки в сторони-вгору, підняти ліву ногу, високо піднімаючи коліно; 2 – в.п.; 3-4 – те ж, піднімаючи праву ногу. Повторити 6-8 разів.
2. «Натягни лук» В.п. – о.с. 1 – руки вгору-назад, максимально прогнутись; 2 – в. п. Повторити 4 рази.
3. «Повітряний млин» В.п. – стійка ноги нарізно, права вгору, ліва в низу. Поперемінні кругові обертання рук вперед і назад. Повторити 6-8 разів.
4. «Пружина» В.п. – о.с. 1-3 – повільний присід; 4 – швидко повернутись у в.п. Повторити 4 рази.
5. «Циркова конячка» В.п. – руки зігнуті в ліктях. Біг на місці з високим підніманням колін. Повторити 6-8 разів.
6. «Підстрибни вище» – стрибки на двох на місці. 10-15 стрибків
7. Ходьба на місці (30 с).
8. «Будь уважний». Виконання команди, якщо перед нею сказано слово «Увага».

Комплекс 2

1. Ходьба на місці. 1-4 – руки вгору – вдих, 5-8 – руки вниз, видих. До 40 кроків у спокійному темпі.
2. В.п. – о.с. 1 – руки вгору долонями вперед, ліву ногу назад, прогнутися - вдих, 2 – в.п. – видих, 3-4 – те ж з правої ноги. Повторити 6-8 разів.
3. В. п. – стійка ноги нарізно. 1-2 – стискаючи пальці в кулак, дугами через сторони з силою зігнути руки над плечима – вдих, 3-4 – в.п. – видих. Повторити 6-8 разів у повільному темпі.
4. В.п. – стійка ноги нарізно. 1 – поворот тулуба вліво, руки над головою – вдих, 2 – в.п. – видих, 3-4 – те ж. Повторити 6-8 разів у кожную сторону.
5. В.п. – руки на пояс. 1 – ліву ногу в сторону, 2-3 – нахили тулуба вліво, 4 – в.п., 5-8 – те ж з правої ноги. Повторити 4-6 разів у кожную сторону. Дихання довільне.
6. «Боксер» В.п. – стійка ноги нарізно, руки перед груддю. 1 – повертаючи тулуб вліво, швидко розігнути праву руку вперед (завдати удару), 2 – в.п., 3-4 – те ж іншою рукою. Повторити 8-10 разів обома рукам. Темп середній. Дихання довільне.
7. В.п. – стійка ноги нарізно, руки назад в замок. 1-2 – нахил уперед, руки вгору – видих, 3-4 – в.п. – вдих. Повторити 6-8 разів. Темп середній.
8. В. п. – 1 – стрибком на двох, руки в сторони, 2 – стрибком руки вниз. Повторити до 20-30 стрибків, потім перейти на ходьбу на місці, поступово уповільнюючи темп (тривалість 15-20 с).

Приклад комплексу вправ ранкової гігієнічної гімнастики для підготовчого етапу впровадження

1. «Півник». В.п. – о.с. 1-2 – права вгору, ліва назад, пальці розвести – вдих; 3-4 – в.п. – видих. 5-8 – те саме зі зміною положення рук. 4-6 разів.
2. «Кенгуру». В.п. – стійка ноги нарізно. 1 – упор присівши – вдих; 2 – встати, руки до плечей, кисті в кулаки, лікті вниз, плечі назад – видих; 3 – руки вгору – вдих; 4 – руки вниз – видих. 6-8 разів.
3. «Рибка». В.п. – лежачи на животі, руки вниз. 1-2 – руки назад, прогнутись, голову вгору, ліва нога вгору – вдих; 3-4 – В.п. – видих. 5-8 – те ж саме, піднімаючи праву ногу вгору. 6-8 разів.
4. «Видовжена гадюка». В.п. – лежачи на спині. 1 – групування на спині («згорнута гадюка») – вдих; 2 – в.п. – видих. 6-8 разів.
5. «Жирафа». В.п. – упор стоячи на колінах. 1 – ліва рука вгору, права назад з поворотом тулуба вправо – вдих; 2 – в.п. – видих. 3-4 – те саме з поворотом тулуба вліво. Темп повільний. 6-8 разів.
6. «Горобці». В.п. – вузька стійка ноги нарізно, руки на пояс. Стрибки на двох. Спину та голову тримати прямо. Стрибки можна виконувати з невеликим просуванням вперед-назад, вліво-вправо або з поворотами.

На рис. 1. представлено приклад графічного зображення комплексу ранкової гігієнічної гімнастики, що застосовувався на підготовчому етапі

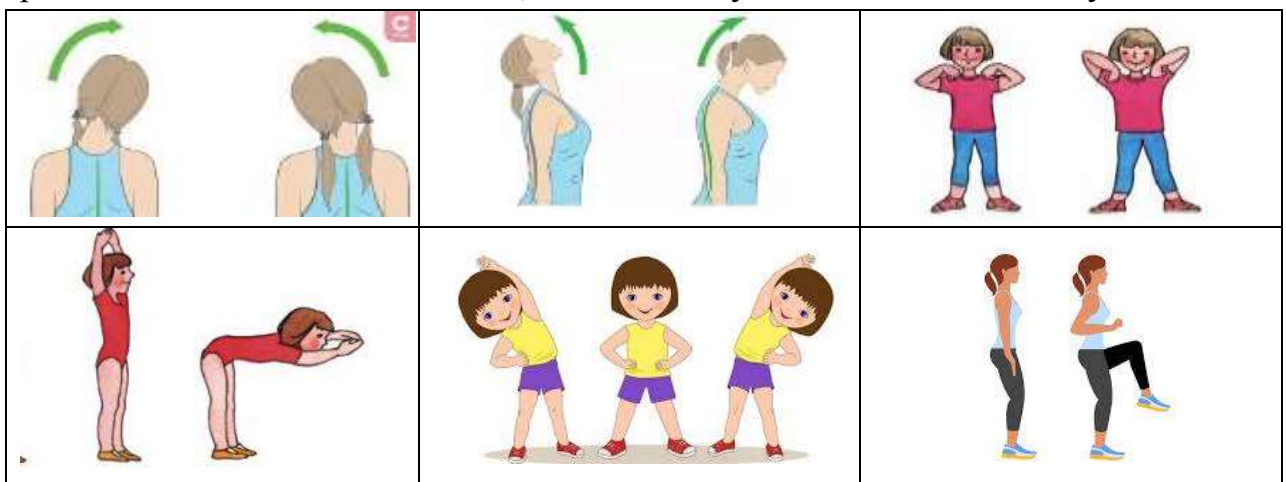

Рис. 4.1. Приклад графічного зображення комплексу ранкової гігієнічної гімнастики, що застосовувався на підготовчому етапі (кожна вправа повторюється 4-8 разів, темп повільний)

**Приклад комплексів вправ ранкової гігієнічної гімнастики для
основного етапу впровадження**

Комплекс 1

1. Ходьба або легкий біг на місці (30-45 с).
2. Вихідне положення (в.п.) – стоячи або лежачи, Потягування – вдих. повернення у в.п. – видих. Темп повільний. 4-8 разів.
3. В.п. – основна стійка (о.с.). Присідання або випади у поєднанні з рухами рук або тулуба. Дихання у такт з рухами. 8-10 разів.
4. В.п. – о.с. Нахили вперед – назад. 4-8 разів.
5. В.п. – о.с. Нахили вправо – вліво. 4-8 разів.
6. Стрибки на двох або повільний біг на місці (30-45 с).
7. Ходьба на місці (30 с).

Комплекс 2

1. Ходьба на місці (30 с)
2. В.п. – о.с. 1 – права назад на носок, руки вгору – прогнутись, 2 – о.с. 3 - 4 – теж саме з другої ноги.
3. В.п. – о.с. 1 – руки до плечей, 2 – руки вгору (вдих), 3 – руки до плечей, 4 руки через сторони вниз (видих).
4. В.п. – руки на пояс. 1 – плечі вгору (вдих), 2 – плечі вниз (видих).
5. В.п. – руки за головою. 1 – лікті в сторони не відриваючи долоні від голови, 2 – лікті вперед.
6. В.п. – права за головою, ліва в сторону, голова повернута уліво. 1-2 – зміна положення рук і голови.
7. В.п. – руки вперед, 1-4 – стискання-розтискання пальців рук, розводячи руки в сторони та зводячи вперед, 5-8 – кругові оберти кистей рук вправо і вліво.
8. В.п. – руки в сторони. 1-3 – схресні махи руками в сторони, 4 – в.п.
9. В.п. – руки на пояс. 1 – нахил вліво, права рука вгору, ліва нога в сторону на носок. 2 – В.п., 3-4 те ж саме, в протилежну сторону.
10. В.п. – руки на пояс. 1 – поворот вліво, ліва рука в сторону, 2 – в.п., 3-4 те ж саме, в протилежну сторону.
11. Присідання (10-15 раз)
12. Стрибки на місці (20 раз)

**Приклад комплексів вправ ранкової гігієнічної гімнастики для
заключного етапу впровадження**

1. Енергійна ходьба або ходьба на місці з дотриманням правильної постави та глибоким диханням – 30 с.
2. В.п. – о.с. 1 – руки в сторони; 2 – руки вгору, піднятися навшпиньки і потягнутися руками вгору; 3 – руки в сторони; 4 – в.п. 6-8 разів.
3. В.п. – стійка, руки на пояс. 1 – присід, руки вперед; 2 – в.п.; 3 – нахил вперед; 4 – в.п. 6-8 разів.
4. В.п. – стійка, руки в сторони. 1 – мах лівою ногою вперед і оплеск долонями під нею; 2 – в.п.; 3-4 – те саме другою ногою. 4-6 разів кожною ногою.
5. В. п. – стійка на колінах, руки в сторони. 1 – прогинаючись та повертаючи тулуб вправо, торкнутися пальцями правої руки п'яток; 2 – в.п.; 3-4 – те саме в інший бік. 8-10 разів. Темп середній.
6. В. п. – упор стоячи на колінах. 1 – мах правою ногою назад; 2 – в.п.; 3-4 – те саме іншою ногою. 4-6 разів кожною ногою.
7. В.п. – упор лежачи на стегнах. 1 – сід на п'яти (руки від підлоги не відривати); 2 – в.п. 8-12 разів.
8. В.п. – стійка ноги нарізно, руки на пояс. 1 – стрибком стійка схресно правою; 2 – в.п.; 3 – стрибком стійка схресно лівою; 4 – в. п. 15-20 разів.

Добірка віршованих патріотичних руханок, які пропонувались до застосування під час проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз

Руханка 1. Мандрівка Україною

Ми мандруєм, ми мандруєм, *(обертання навколо себе на місці)*
 Україною крокуєм. *(ходьба на місці)*
 Ось побачили Карпати, *(руки у сторони)*
 Як вершину нам дістати? *(піднятись навшпиньки, піднявши руки вгору)*
 Заглядаємо в озерця, *(нахил вправо-вліво)*
 Не торкнутися нам дна! *(нахил вперед з торканням руками підлоги)*
 Так ми довго-довго йшли, *(ходьба на місці)*
 І до групи/класу знов прийшли! *(присідання)*

Руханка 2. Привітання землі

Україні уклоніться, *(повільний нахил голови уперед)*
 До земельки нахиліться. *(нахил вперед з торканням руками підлоги)*
 Всі до сонця потягніться, *(піднятись навшпиньки. руки вгору)*
 Вліво, вправо ворухніться, *(нахил вправо-вліво)*
 Веретенцем покрутіться. *(колові рухи тулубом)*
 Як калина погойдайтеся, *(руки вгору, відведення рук вправо-вліво)*
 Як дуби порозростайтеся. *(піднятись навшпиньки, піднявши руки вгору)*
 Раз присядьте, два присядьте *(присідання)*
 І за парти тихо сядьте.

Руханка 3. Карта України

Я тримаю у руці *(руки вгору, стискати й розтискати долоні)*
 Кольорові олівці. *(руки вперед з розкритими долонями)*
 Хочу я намалювати *(нахил голови вперед-назад-вперед-назад)*
 Кримські гори і Карпати. *(руки у сторони)*
 Степ і пагорби Дніпрові, *(піднятись навшпиньки. руки вгору)*
 І озера, і діброви, *(нахил вперед з торканням руками підлоги)*
 І веселку, і калину, *(піднятись навшпиньки. руки вгору)*
 Чорне море і Дунай – *(нахил вперед з торканням руками підлоги)*
 Все це наша Україна, *(оберти навколо себе на місці)*
 Наш чудовий рідний край! *(руки на пояс, стрибки на двох на місці).*

Руханка 4. «Полювання на лева» (лев – в українській геральдиці асоціюється з символікою західноукраїнських земель, з містом лева – Львовом. Використовувався на гербі Західно-Української народної республіки, емблемах Січових стрільців та дивізії «Галичина»).

— Ми йдемо полювати на лева. *(Ходьба на місці)*
 — Не боїмося ми нічого! *(Відображаємо активним розмахуванням рук)*
 — Ой, а це що? Болото! Чав! Чав! Чав! *(Імітуємо обережний хід, високо піднімаючи коліна)*

- Ой, а це що? Море! Буль! Буль! Буль! (*Робимо плавальні рухи руками*)
- Ой, а це що? Поле! Топ! Топ! Топ! (*Тупаємо ногами*)
- Ой, а це що? Це дорога навпростець! (*Упевнено йдемо*)
- Ой, а це хто? Такий великий! (*Показуємо*) Такий пухнастий! (*Рухи-поглажування*)
- Ой, та це ж лев! (*Показуємо, як злякалися*)
- Побігли додому! Через поле! Топ! Топ! Топ! (*Тупаємо ногами*)
- Через море! Буль! Буль! Буль! *Робимо плавальні рухи руками*)
- Через болото! Чав! Чав! Чав! (*Імітуємо обережний хід, високо піднімаючи коліна*)
- Прибігли додому! Сховалися! (*Присіли*)
- Які ми молодці! (*Погладжуємо себе по голові*)
- Які ми хоробрі! (*Легенько стукаємо кулачком по грудях*)
- Ми нічого не боїмося! (*Заперечливо похитуємо вказівним пальчиком*)

Руханка 5. «Клен» (клен – це символ акуратної й чистої чоловічої краси)

Ми – малесенькі кленці, в нас – тоненькі стовбурці (*встати навшпиньки руки вгору*)

Ми в стрункі стаємо рядки, виправляєм гілочки (*руки вперед, в сторони*)

Ледь зіп'ялись з корінців (*стати навшпиньки, руки вгору, потягнутись*)

Дістаємо промінців, ми стискаєм їх вогонь в зелені своїх (*долонь колові обертання у променевозап'ясному суглобі вперед-назад*)

Хилять свіжі вітерці вліво-вправо стовбурці (*нахил вправо-вліво*)

Ще й верхівки кожен ряд нахили вперед-назад (*нахил шиї вправо-вліво*)

Руханка 6 «Котик» (котик – це символ доброго духа житла та незалежності).

Сірий котик міцно спав (*імітація дії*)

Навіть пісню не співав. та, нарешті, пробудився (*нахил шиї вправо-вліво*)

і довкола обдивився. Став смачненько потягатись, (*стати навшпиньки, руки вгору, потягнутись*)

і чистенько умиватись (*масаж м'язів обличчя*)

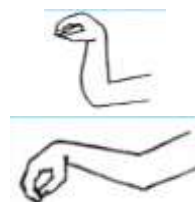
порозчісував він вуса довгі-довгі, русі-руси. зуби й кігті нагострив (*колові обертання у променевозап'ясному суглобі вперед-назад*)

й до комірчини побрів, буде мишку полювати і добро оберігати. ми, як котик, відпочили, щоб зміцніли наші сили (*ходьба на місці*)

Руханка 7 (пальчикова гімнастика) **«Лелека»** (лелека – це символ сімейного благополуччя, любові до рідної землі, Батьківщини)

Лелека п'є водичку. водичку з кринички – пальці складаються «щепкою» – це «клюв»

Шию нахиляє, водичку набирає – не відриваючи лікоть від столу «клювом» торкнутися столу, імітуючи рухи «клювом»

Голівку підіймає і жадібно ковтає – не відриваючи лікоть від столу імітується підняття голови і клацання «кльовом» (4-6 раз)

Кількість повторень – 2-3 рази.

Руханка 8. «Півень» (півень – це символ сонця та вогню, вісник ранньої зорі, опікун господарства). В.п. – стійка ноги нарізно. 1-2 – руки в сторони,

3-6 – плескати ними по стегнах. Видихаючи, промовляти «ку-ку-рі-ку», 7-8 – в.п. Кількість повторень – 5-6 разів.

**Приклади найбільш розповсюджених мультиків українською мовою
(з онлайн посиланням)**

1. «Як Козаки» (<https://youtu.be/OvimTIDugpY>)
2. «Пригоди Котигорошка та його друзів» (<https://youtu.be/eBIR2B8cwWk>)
3. «Ескімоска»
4. «Буба» (<https://youtu.be/UooFl-5NSC8>)
5. Мультсеріал «Дивосвіт» (<https://youtu.be/IXO1xE3aZsU>)
6. «Мавка. Лісова пісня» (<https://youtu.be/izQA8C3emt4>)
7. «Клара та чарівний дракон» (<https://youtu.be/3FSrLA5Sd6o>)
8. «Микита Кожемяка» (<https://youtu.be/iUIbIK2zN8Q>)
9. «Таємний посол» (<https://youtu.be/4XmFqRF7zB8>)
10. «Жив собі чорний кіт» (<https://youtu.be/8guUDoMg3sg>).
11. «Жив-був пес» (<https://youtu.be/ubPs5xlguLY>)
12. «Острів скарбів» (<https://youtu.be/Yez7vIYK3IM>)
13. «Як Петрик П'яточкин слоників рахував» (<https://youtu.be/Tnh1E4SDvwI>)
14. «Капітошка» (<https://youtu.be/xlzzszIDsBg>)

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику
Комунального закладу «Ліцей № 23» Кам'янської міської ради

Ми, ті, що підписались нижче, склали цей акт про те, що в результаті роботи за темою «Наукове обґрунтування оздоровчо-рекреаційних технологій у фізичному вихованні різних груп населення» (номер держреєстрації 0121U108320) Тематичного плану науково-дослідних робіт ПДАФКіС на 2021-2025 рр. виконавець часткової узагальненої теми «Формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання» Микитчик Володимир Сергійович вніс такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження	Результати, які отримано від впровадження
Інноваційна технологія формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання Микитчик В.С.	Вперше науково обґрунтовано інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, яка включає мету, принципи, завдання, етапи впровадження та критерії ефективності, побудовану на основі використання спеціальних засобів фізичного виховання у різних формах фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, прищепленню гуманістичних ідеалів і цінностей олімпізму, орієнтацією на соціалізацію тощо. Вперше визначено організаційно-педагогічні умови реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містять наступні блоки: організаційний, соціально-педагогічний, діагностичний, програмно-методичний та контрольний. Вперше виявлено критерії формування	Комунальний заклад «Ліцей №23» Кам'янської міської ради, Міністерство освіти і науки України, м. Кам'янське, вул. Братська, 4, 51921	Визначено позитивний вплив інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання на рівень національної самосвідомості та рівень розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію, рівень концентрації та стійкості уваги, здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію.

	патріотизму: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та особистісний.		
--	--	--	--

Автор розробник

Володимир МИКИТЧИК

Представник
установи розробника,
науковий керівник

Олена КОШЕЛЕВА

Представник установи,
яка впровадила результати, директор
Комунального закладу «Ліцей № 23»
Кам'янської міської ради

Любов ШКОЛЯР

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Комунального закладу «Ліцей № 19» Кам'янської міської ради

Ми, ті, що підписались нижче, склали цей акт про те, що в результаті роботи за темою «Наукове обґрунтування оздоровчо-рекреаційних технологій у фізичному вихованні різних груп населення» (номер держреєстрації 0121U108320) Тематичного плану науково-дослідних робіт ПДАФКіС на 2021-2025 рр. виконавець часткової узагальненої теми «Формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання» Микитчик Володимир Сергійович вніс такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження	Результати, які отримано від впровадження
<p>Інноваційна технологія формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання</p> <p>Микитчик В.С.</p>	<p>Вперше науково обґрунтовано інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, яка включає мету, принципи, завдання, етапи впровадження та критерії ефективності, побудовану на основі використання спеціальних засобів фізичного виховання у різних формах фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, прищепленню гуманістичних ідеалів і цінностей олімпізму, орієнтацією на соціалізацію тощо.</p> <p>Вперше визначено організаційно-педагогічні умови реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містять наступні блоки: організаційний, соціально-педагогічний, діагностичний, програмно-методичний та контрольний.</p>	<p>Комунальний заклад «Ліцей №19» Кам'янської міської ради, Міністерство освіти і науки України, м. Кам'янське, вул. Андріївська, 1, 51906</p>	<p>Визначено позитивний вплив інноваційної технології на рівень національної самосвідомості та рівень розвитку здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію, рівень концентрації та стійкості уваги, здатності запам'ятовувати, зберігати та багаторазово відтворювати отриману інформацію.</p>

	Вперше виявлено критерії формування патріотизму: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та особистісний.		
--	--	--	--

Автор розробник

Володимир МИКИТЧИК

Представник
установи розробника,
науковий керівник

Олена КОШЕЛЄВА

Представник установи,
яка впровадила результати, директор
Комунального закладу «Лицей № 19»
Кам'янської міської ради

Вікторія ОРЛАТА

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у практику
Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту

Ми, ті, що підписались нижче, склали цей акт про те, що в результаті роботи за темою «Науково-теоретичні засади вдосконалення процесу фізичного виховання різних груп населення» (номер держреєстрації 0116U003010) Тематичного плану науково-дослідних робіт ПДАФКіС на 2016-2020 рр. та «Наукове обґрунтування оздоровчо-рекреаційних технологій у фізичному вихованні різних груп населення» (номер держреєстрації 0121U108320) Тематичного плану науково-дослідних робіт ПДАФКіС на 2021-2025 рр. виконавець часткової узагальненої теми «Формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання» **Микитчик Володимир Сергійович** вніс такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження	Результати, які отримано від впровадження
Інноваційна технологія формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання Микитчик В.С.	Вперше науково обґрунтовано інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, яка включає мету, принципи, завдання, етапи впровадження та критерії ефективності, побудовану на основі використання спеціальних засобів фізичного виховання у різних формах фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, прищепленню гуманістичних ідеалів і цінностей олімпізму, орієнтацією на соціалізацію тощо. Вперше визначено організаційно-педагогічні умови реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містять наступні блоки: організаційний, соціально-	Кафедра теорії та методики фізичного виховання і спорту ПДАФКіС Україна, 49094, Дніпропетровська обл., м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги, 10	Покращення рівня теоретичних знань, практичних умінь та навичок здобувачів першого рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.11 Середня освіта (фізична культура) під час вивчення освітнього компоненту «Теорія і методика фізичного виховання у навчальних закладах освіти». Доповнено лекційний матеріал з даного освітнього компоненту.

	<p>педагогічний, діагностичний, програмно-методичний та контрольний. Вперше виявлено критерії формування патріотизму: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та особистісний. Вперше встановлено гендерні відмінності в особливостях формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, що дозволяє більш диференційовано планувати процес фізичного виховання з обраним контингентом та залучати дієві засоби формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку у різних формах фізичного виховання</p>		
--	--	--	--

Автор розробник

Володимир МИКИТЧИК

Завідувач кафедри
теорії і методики
фізичного виховання,
к.фіз.вих., доцент

Олена КОШЕЛЕВА

Представник установи:

перший проректор з науково-педагогічної роботи,
доктор наук фізичного виховання і спорту,
професор Придніпровської державної
академії фізичної культури і спорту

Сергій АФАНАСЬЄВ

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Запорізького національного університету

Ми, ті, що підписались нижче, склали цей акт про те, що в результаті роботи за темою «Наукове обґрунтування оздоровчо-рекреаційних технологій у фізичному вихованні різних груп населення» (номер держреєстрації 0121U108320) Тематичного плану науково-дослідних робіт ПДАФКіС на 2021-2025 рр. виконавець часткової узагальненої теми «Формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання» **Микитчик Володимир Сергійович** вніс такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження	Результати, які отримано від впровадження
<p>Інноваційна технологія формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання</p> <p>Микитчик В.С.</p>	<p>Вперше науково обґрунтовано інноваційну технологію формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку, яка включає мету, принципи, завдання, етапи впровадження та критерії ефективності, побудовану на основі використання спеціальних засобів фізичного виховання у різних формах фізичного виховання, які сприяють підвищенню вмотивованості до ведення здорового способу життя, примноженню та збереженню сімейних традицій, інтересу до традицій України, дотримання правил поважного ставлення до національних символів, прищепленню гуманістичних ідеалів і цінностей олімпізму, орієнтацією на соціалізацію тощо.</p> <p>Вперше визначено організаційно-педагогічні умови реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містять наступні блоки: організаційний, соціально-педагогічний, діагностичний, програмно-методичний та контрольний. Вперше виявлено критерії формування патріотизму: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та особистісний.</p>	<p>Запорізький національний університет Україна, 69011, м. Запоріжжя, вул. Університетська, 66,</p>	<p>Покращення рівня теоретичних знань, практичних умінь та навичок здобувачів першого рівня вищої освіти під час вивчення дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання».</p> <p>Доповнено лекційний матеріал з дисциплін «Формування здоров'я на основі етнічних традицій», «Нетрадиційні методи оздоровлення» для здобувачів першого рівня вищої освіти.</p>

Автор розробник

Володимир МИКИТЧИК

Представник установи,
де здійснювалося впровадження,
проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи,
д.пед.н., професор

Олександр ГУРА

декан факультету фізичного виховання,
здоров'я та туризму, д.б.н., професор

Микола МАЛКОВ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ДНІПРОВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

КОД ЄДРПОУ 41682253

вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, тел/факс 056) 732-48-48
e-mail: kzvo@dano.dp.ua www.dano.dp.ua

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

Віктор СИЧЕНКО

АКТ

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача вищої освіти **Микитчик Володимира Сергійовича** на тему «Формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю Фізична культура і спорт.

Комісія в складі:

Голова – завідувач кафедру виховання та культури здоров'я, кандидат філософських наук, доцент Лаврова Лариса Василівна.

Члени комісії – доцент кафедри виховання та культури здоров'я, кандидат педагогічних наук, доцент Савченко Вікторія Анатоліївна; доцент кафедри виховання та культури здоров'я, кандидат філософських наук, доцент Куций Андрій Миколайович.

Цим актом засвідчують, що результати дисертаційного дослідження Микитчика В.С. на тему «Формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання» (зокрема, визначення організаційно-педагогічних умов реалізації інноваційної технології формування патріотизму у дітей молодшого шкільного віку в різних формах фізичного виховання, які містять п'ять блоків: організаційний, соціально-педагогічний, діагностичний, програмно-методичний та контрольний; виявлення критеріїв формування патріотизму: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-практичний та особистісний) використовуються під час проведення занять для слухачів курсів підвищення кваліфікації з особливостей проведення занять з молодшими школярами у Дніпровській академії неперервної освіти.

Голова комісії:

кандидат філософських наук, доцент

Члени комісії:

кандидат педагогічних наук, доцент

кандидат філософських наук, доцент

Лариса ЛАВРОВА

Вікторія САВЧЕНКО

Андрій КУЦІЙ